

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Agenția Proprietății Publice
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internățională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 6(330) 2019

Redactor-șef L. Arsene,
dr. h. c. mult.

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscovia, FR); T. Kolomoieț, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratonov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)
E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața
Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

- George КОСТАКИ. Конституция – основа безопасности личности в правовом государстве. 4
- Ion FRUNZE. Unele aspecte privind conflictul armat intern în dreptul internațional umanitar 9
- Vera URSU. Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al infracțiunilor legate de insolabilitate 13
- Anatolie BĂNĂRESCU. Principiul disponibilității, fundamentul funcțional al procedurii de executare 18
- Александр БЕРНАЗИЮК. Внедрение единой судебной информационно-телекоммуникационной системы: вопросы теории и практики 24
- Роман ГОЛОБУТОВСКИЙ. Судья как субъект административной ответственности: анализ Украинского законодательства..... 29
- V.A. DYNTU, Y.O. HRES. Criminalistic crime characteristic in the system of criminalistic methods of crime investigation 34
- Сергей МЕЛЬНИК. Компетенция высших органов государственной власти Украины в сфере формирования политики обеспечения национальной безопасности и обороны 38
- Константин СПИНУЛ. Электронное управление в системе публичного управления: имплементация опыта ЕС..... 45
- Gheorghe COSTACHI. Recenzie asupra monografiei: „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, autori: conf. univ., dr. Victor Pușcaș și lector univ., dr. Valeriu 48
- Cristina CEBAN. Recenzie asupra monografiei „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”. Autori: Valeriu KUCIUK și Victor PUȘCAȘ 50
- Petru RAILEAN. Recenzie. Monografie recenzată: Valeriu KUCIUK, Victor Pușcaș, „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică” 51
- Sergiu FURDUI. Recenzie la lucrarea „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, autori: Victor Pușcaș, doctor în drept, conferențiar universitar și Valeriu Kuciuk, doctor în drept 53
- In memoriam: Omul și savantul, domnul Profesor TUDOR ROȘCA, cavaler al Ordinului Republicii, personalitate notorie și marcantă a Științei și Educației din Republica Moldova..... 54

CZU: 342.4:342.7

КОНСТИТУЦИЯ – ОСНОВА БЕЗОПАСНОСТИ ЛИЧНОСТИ В ПРАВОВОМ ГОСУДАРСТВЕ

Георге КОСТАКИ,
доктор юридических наук, профессор,
главный научный сотрудник Института Правовых, Политических
и Социологических Исследований

Статья посвящена исследованию значения Конституции как основы безопасности личности в правовом государстве. На основе выявления сущности и роли Конституции как основного Закона государства, сущности и значения безопасности для человека, автор подчеркивает, что безопасность личности является важной конституционной ценностью, которая должна быть гарантирована и обеспечена государством на основе своих конституционных обязательств по отношению к своим гражданам, к своему народу.

Ключевые слова: конституция, основной закон, безопасность, безопасность личности, право на безопасность.

CONSTITUTION – BASIS OF THE SECURITY OF THE PERSON IN THE ROLE OF LAW

The article is devoted to the study of the meaning of the Constitution as the basis for the security of person in a rule of law. On the basis of identifying the essence and the role of the Constitution as the fundamental law of the state, the essence and importance of security for a person, the author emphasizes that the security of the person is an important constitutional value that must be guaranteed and ensured by the state based on its constitutional obligations in relation to its citizens, to its people.

Keywords: constitution, fundamental law, security, security of the person, the right to security.

Введение. Конституционные реформы последних десятилетий, проводившиеся в бывших республиках СССР, показали возрастающую роль Конституции в формировании новой правовой системы, в развитии демократии, самоуправления и правового государства [19, с. 9]. И это вполне объяснимо исходя из сущности данного правового акта.

По нашему мнению [16, с. 24], Конституция каждой страны – это юридическая база всего законодательства, в которой закреплены основы экономической, социальной и политической организации общества. Конституция устанавливает механизм государственной власти и государственного управления, основные права и обязанности граждан. Отсюда и значение Конституции, как Основного Закона государства.

Цель статьи. Особое значение Конституция представляет как основа безопасности личности, и с нашей точки зрения это одно из основных миссий основного закона каждого государ-

ства. Соответственно, далее мы предлагаем раскрыть сущность и содержание данной гипотезы и обосновать нашу позицию.

Для начала, считаем необходимым коротко охарактеризовать Конституцию, как основного закона государства.

В нашей юридической литературе Конституция определена как «система правовых норм, имеющих высшую юридическую силу и регулирующих основы отношений между человеком и обществом, с одной стороны, и государством, – с другой, а также основы организации самого государства» [11, с. 32-33].

Профессор И. Гучяк утверждает, что Конституция в материальном смысле предполагает набор правил, которые узаконивает, институционализирует и обеспечивает осуществление государственной власти, будучи закреплены или нет в конкретном нормативном акте. Самое главное, эти правила должны обладать конституционным характером, независимо от акта, в котором они закреплены [1, с. 103].

По мнению профессора Т. Кырнац, в материальном значении Конституция представляет собой комплекс юридических правил, независимо от их природы и формы, предметом которых является создание, компетенция, функционирование и отношения главных государственных органов между собой и между ними и гражданами [21, с. 38].

С точки зрения Е. Денчук, «Конституция представляет собой писанный акт, совокупность актов или конституционных обычаев, которые, прежде всего, провозглашают и гарантируют права и свободы человека и гражданина, а равно определяют основы общественного строя, форму правления и территориального устройства, основы организации центральных и местных органов власти, их компетенцию и взаимоотношения, государственную символику и столицу» [9, с. 29].

В российской литературе, считается, что «предмет конституции – это основы государственного строя, политическая, социально-экономическая структура общества. Речь идет

о конституционных принципах и нормах, регламентирующие организацию и осуществление в стране государственной власти, задачи, которые должна преследовать государственная политика» [5, с. 77].

Итак, по своей сущности, Конституция, в соответствии с волей народа, регулирует и закрепляет основы конституционного строя, основы правового положения человека и гражданина, основы организации и деятельности государственных органов, основы местного самоуправления. Другими словами, Конституция закрепляет и регулирует наиболее важные отношения для общества, государства и отдельного человека (например, формы собственности, основные права, свободы и обязанности граждан). Всеохватывающий характер регулирования общественных отношений проявляется и в том, что нормы Конституции регулируют права и обязанности практически всех субъектов права: и народа, и государства в целом, органов государства, органов местного публичного управления, общественных организаций, отдельных граждан, а также иностранцев и апатридов (лиц без гражданства) [14, с. 5].

Особенная роль Конституции в каждом государстве зависит и от того, что «Конституция есть юридический акт (собрание актов), содержащий систему установлений, имеющих верховенство в правовой системе обладающих высшей юридической силой» [6, с. 4]. Другими словами, содержащиеся в Конституции нормы обладают высшей юридической силой, т.е. любые другие юридические акты должны соответствовать Конституции. В случае противоречия, действуют нормы Конституции. С этой точки зрения, считается, что Конституция является источником разрешения исключительных аспектов неконституционности нормативных актов [27, с. 54].

Исходя из этого, Конституция обязательна к исполнению всеми органами государства, должност-

ными лицами, общественными организациями и гражданами на всей территории государства [14, с. 4]. Конституция занимает особое главенствующее положение в обществе, в его правовой системе. Деятельность всех государственных органов, должностных лиц, подчинена Конституции. Более того, в демократическом правовом конституционном строе вся государственная деятельность должна быть подчинена конституционному контролю (проверкой правовых актов по их соответствию Конституции) и контролю гражданского общества [15, с. 11].

Конституция регулирует наиболее важные общественные отношения, определяет направления правового регулирования социальных связей, закрепляет аксиомы государственной и общественной жизни, принципы, являющиеся основой правопорядка. Именно Конституция устанавливает модели поведения для больших групп населения, определяет основы правового статуса представительных, исполнительных и судебных органов, задавая им демократический или антидемократический режим функционирования, закрепляет основы правового статуса гражданина, ограничивает вмешательство государства в его жизнь, что имеет большое значение для обеспечения прав и свобод личности, развития демократических процессов [19, с. 12]. С этой точки зрения можно утверждать, что в определенном смысле, Конституция есть выражение основных общечеловеческих ценностей, таких как: права и свободы человека; верховенство права, справедливость и равенство; демократическое, правовое и социальное государство; разделение властей, парламентаризм; рыночная экономика.

Исходя из этого, что конституционные нормы задают тон развитию всего отраслевого законодательства национальной правовой системы, и ее действие распространяется на всех, есть основания считать, что Консти-

туция обладает особой социальной ценностью для общества, государства и личности. Это вытекает из ее специфики как Основного Закона, возможности ее влияния на социальные процессы [19, с. 12].

В науке конституционного права совершенно справедливо отмечается, что «современное понимание конституции невозможно вне признания необходимости закрепления в ней общесоциальных ценностей, отечественного и мирового опыта демократической правовой регламентации организации и осуществления государственной власти, ограничения его правом в целях подчинения государства обществу, как первичной и глобальной социальной целостности» [10, с. 157].

Особое внимание заслуживает так называемая *демократическая конституция*. В юридической литературе подчеркивается, что демократичным называется такой Основной Закон, который закрепляет власть народа и способы его участия в управлении государственными и общественными делами, провозглашает широкие права и свободы граждан, определяет конкретные формы реализации принципа народного суверенитета [15, с. 11].

Демократические конституции устанавливают связь между личностью, обществом и государством (личность – это свободная, сознательная, самостоятельная – составная часть гражданского общества; гражданское общество – это самоорганизованный народ – подлинный источник и носитель всякой власти; государство – это суверенное, демократическое, правовое – защитник интересов и прав личности и общества). В этом плане Конституция выступает как своеобразный общественный договор между гражданином, обществом и государственной властью [18, с. 5]. Более того, демократическая конституция призвана обеспечить регулирование политического участия граждан в осуществлены госу-

дарственной власти строго в соответствии и с существующими международными стандартами. Именно такая конституция является инструментом не только в руках государства, но и общества, человека в отстаивании своих прав [19, с. 13].

По мнению исследователей, демократическая конституция призвана выполнять ряд важнейших функций, которые в принципе раскрывают ее сущность и социальное назначение, характеризуют основные направления ее воздействия на общественные отношения, отражающие особенности конституционных норм и институтов [22, с. 33].

С точки зрения В.О. Лучина [22, с. 34-35], юридический аспект действия конституции проявляется, в основном, в ее регулятивных функциях, которые раскрывают юридические возможности Конституции, показывают, как проявляется ее специфическое назначение в упорядочении общественных отношений. Регулятивные функции выражают основные направления правового воздействия Конституции на общественные отношения в целях обеспечения их оптимального функционирования посредством создания им соответствующих границ, рамок, закрепления их в качестве господствующих, неприкосновенных и охраняемых государством.

К регулятивным функциям относятся: *учредительная, правонаделительная, организационная, ограничительная, охранительная* и функция *социально-нормативной ориентации* (программная) [22, с. 32]. Особое значение для нашего исследования представляют ограничительная и охранительная функция Конституции.

Любому государству, даже самому демократическому, присуща тенденция злоупотребления властью. Поэтому общество объективно нуждается в Конституции, как ограничителе государственной власти. В связи с этим, одной из ведущих функ-

ций современной конституции является *ограничительная* [25, с. 104]. Это функция Конституции проявляется в том, что ее нормы выполняют роль ограничителя необоснованного вмешательства государства в частную жизнь личности, в вопросы организации и функционирования общественных формирований, в том числе политических партий, религиозных организаций. С этой точки зрения, Конституция – акт не только государства, но и общества. Ее ценность для общества заключается, прежде всего, в том, что она ограничивает возможность органов государства вмешиваться в личную жизнь человека и гражданина, создает общие модели поведения, которым должны следовать и гражданин, и государство. Конституция связывает их взаимными правами и обязанностями [19, с. 10].

По мнению Б.С. Эбзеева, данная функция проявляется и в том, что Конституция призвана ограничивать законодательную власть в ее законотворчестве, ориентируя ее принимать законы на основе и в строгом соответствии с конституционными предписаниями, а не наоборот [26, с. 14]. То же самое можно сказать и об остальных ветвях власти.

Неотъемлемой для демократической конституции является и *правозащитная функция* (основная функция современной Конституции [2, с. 168]). С этой точки зрения, Конституция представляется как своеобразный каталог прав человека и гражданина, который в свою очередь базируется на международных пактах о правах человека. Это функция может быть реализована в полной мере, если будут обеспечены независимость судебной власти, ее высокий авторитет, четкое взаимодействие законодательной, исполнительной, судебной ветвей власти, если права человека будут в основе государственной политики [19, с. 11].

Согласно ст.1 ч. (3) Конституции [13]: «Республика Молдова – демократическое право-

вое государство, в котором достоинство человека, его права и свободы, свободное развитие человеческой личности, (...) являются высшими ценностями и гарантируются». Следовательно, признание, соблюдение и защита прав и свобод человека и гражданина – обязанность государства. С нашей точки зрения, именно человек должен представлять цель и смысл деятельности государства. Особая роль в политике государства по обеспечению человека как высшей ценности, должна отводиться *безопасности человека*, потому что *безопасность* является одной из основных витальных потребностей человека, без удовлетворения которой индивид не может нормально существовать, действовать и развиваться в социуме [17, с. 17]. Именно эта потребность лежит в основе и безопасности различных социальных уровней (социальных групп, общностей, государства, общества в целом). Без должного экономического, организационного, психологического, правового обеспечения безопасности отдельного индивида от множества природных и социальных (в том числе имеющих юридический характер) опасностей, угроз и рисков, эффективность общественной, государственной и иных видов социальной безопасности в условиях современного миропорядка не может достичь надлежащего и соответствующего вызовам времени уровня [12, с. 12].

Вот почему *безопасность* оправданно считают ключевой социальной ценностью, без которой значимость других ценностей оказывается под вопросом. С этой точки зрения мы поддерживаем мнение исследователей, которые считают, что *безопасность* можно рассматривать как основание устойчивого развития правовых отношений, обеспечивающих защищенность жизненно важных интересов личности, общества и государства, а также сохранение гражданского мира, политической и социальной

стабильности в обществе [24, с. 2816].

В юридической литературе подчеркивается, что один из признаков правового государства является состояние *безопасности личности*, основанное на конституционной форме, на правовом ограничении произвола государственной власти. Так, с точки зрения А.И. Ардашева, безопасность личности относится к тем конституционным ценностям, которые позволяют интегрировать суверенитет государства, самодостаточное развитие общества и человека как высшую ценность [4, с. 5].

В то же время автор утверждает, что безопасность личности следует относить к конституционно-правовым категориям, так как она обладает всеми признаками и свойствами объектов конституционного регулирования. Соответственно, *безопасность личности* – конституционно-правовое явление, которое проявляется в трёх основных составляющих [4, с. 11]:

- как конституционная ценность,
- как конституционно-правовой институт и
- как конституционное право человека и гражданина.

В Конституции Республики Молдова не закреплено право человека на безопасность, но это не означает, что граждане нашего государства не обладают этим правом. *Безопасность личности* относится к важнейшим конституционно-правовым категориям, исходя из того, что основные права и свободы имеют главную конституционную цель – гарантировать личность во всех сферах её жизнедеятельности: в частную жизнь; участие в управлении государственным делами; включение её в социально-экономическую жизнь. Права и свободы призваны охранять, обеспечивать и защищать человека и гражданина посредством наделяния лица различными условиями и средствами, в том числе юридическими правами и

возможностями. Их назначение состоит в первую очередь в том, чтобы защищать личность во всех её состояниях [7, с. 190].

Итак, важнейшие аспекты безопасности соприкасаются с базовыми конституционными ценностями, отражёнными в конституционных нормах. Большинство содержательных элементов категории «безопасность», прежде всего связанных с безопасностью государства, безопасностью общества, безопасностью личности входят в предмет конституционно-правового регулирования, вследствие чего, понятие «безопасность» рассматривается как категория конституционного права. Содержание безопасности пересекается, взаимодействует и дополняет важнейшие конституционные ценности и положения, прежде всего, связанные с полновластием народа, суверенитетом государства, обеспечением состояния человека как высшей ценности в обществе и государстве. Поэтому безопасность относится к категориям конституционного права, проявляя при этом интегрирующие начала в системе конституционных норм [4, с. 15-16].

Как конституционная категория понятие безопасности призвано отражать состояние защищенности жизненно важных интересов личности, общества и государства на основе последовательного обеспечения их баланса [8, с. 98].

Важным представляется то, что безопасность личности получает свое воплощение путем конституционно-правового закрепления прав и свобод человека и гражданина [23, с. 21]. С этой точки зрения, считается, что безопасность личности как конституционно-правовая ценность призвана обеспечивать человека как социальную ценность в целом, гарантировать проявление его конституционных свойств посредством комплекса политико-правовых возможностей, направленных на предотвращение угроз и опасностей в процессе осуществления его

основных прав и свобод. В то же время, содержание безопасности личности не ограничивается обязанностью государства по обеспечению важнейших конституционных прав и свобод граждан, связанных с жизнью, здоровьем и достоинством человека. Безопасность личности – это такая конституционная категория, которая является самостоятельной ценностью, объединяющей целый ряд конституционных ценностей [4, с. 17].

Конституционная обязанность государства по обеспечению безопасности личности обуславливает целую систему конституционных гарантий, в центре которых находится деятельность самого государства как института, его органов. Исходя из того, что государство является основным обеспечителем безопасности личности, одним из важных принципов обеспечения этой ценности является взаимная ответственность (обязательства) личности и государства [4, с. 24] – как конституционный принцип правового государства [3, с. 24].

На основе вышеизложенного, следует подчеркнуть, что Конституция как основной закон государства является основой безопасности личности. Устанавливая конституционно-правовой статус человека и гражданина, и регламентируя взаимодействие личности с государством (на уровне прав и обязанностей, правовых принципов) Конституция гарантирует обязанность государства обеспечить безопасность личности как высшую ценность общества. Более того, считаем, что вне конституционно-правового регулирования обеспечить безопасность личности невозможно, Конституция является основным источником юридического механизма необходимым для обеспечения данной ценности.

Именно Конституция создает нормативную базу деятельности государственных и общественных структур, всех субъектов права в рамках конституционно-правового поля, дает возможность обеспечить устойчивый

порядок в общественных отношениях. Высшая юридическая сила конституционных норм позволяет создавать единый правовой порядок на всей территории страны [19, с. 12].

Выводы. В заключении, подчеркнем, что Конституция – уникальный нормативно-правовой акт, и это должно быть осознано гражданами страны. Она обладает мощным регулятивным потенциалом, значительной социальной энергией. Как инструмент социальных преобразований, ее потенциал должен использоваться значительно эффективнее. Для этого, необходимо повысить престиж Конституции в сознании людей, подчеркивать ее демократические устои, роль в обеспечении преобразований в обществе и государстве, значимость для гарантирования и обеспечения прав и свобод человека и гражданина, для безопасности личности. В таких условиях Конституция может стать эффективным инструментом в руках общества и человека в отстаивании своих прав и интересов в правовом государстве [20, с. 146]. Только так Конституция нашего государства проявит себя как эффективная гарантия безопасности личности в Республике Молдова.

Литература

- Costachi Gh., Guceac I. *Fenomenul constituționalismului în evoluția Republicii Moldova spre statul de drept*. Chișinău, 2003.
- Guceac I. *Constituția la răscruce de milenii*. Chișinău: S.n., 2013.
- Iacob I., Chiper N. *Responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat: principiu constituțional indispensabil integrării Republicii Moldova în familia europeană*. În: Europa în derivă. De la unitate în diversitate, la diversitate fără unitate. Efecte juridice, sociale, politice, economice și culturale, materialele conferinței internaționale desfășurată în cadrul Universității Petrol-Gaze din Ploiești, din 10 iunie 2016. Ploiești, 2016, p. 141-150.
- Ардашев А.И. *Конституционные основы обеспечения безопасности личности в Российской Федерации*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008.
- Белкин А.А. *Конституционная охрана: три направления российской идеологии и практики*. Спб., 1995.
- Витрук Н.В. *Верность Конституции*. Москва, 2008.
- Воеводин Л.Д. *Юридический статус личности в России*. Москва: Инфра-М-Норма, 1997.
- Воробьев С.Д. *Проблемы законодательного определения и разграничения в конституционном режиме безопасности. Право человека на безопасность: сущность и проблемы реализации*. В: Право и безопасность, 2011, №1(38).
- Денчук Е. *Конституционный строй Республики Молдова и Украины (сравнительно-правовой анализ)*. Кишинэу: Центральная типография, 2005.
- Денчук Е. *Современное понимание конституции*. В кн.: Конституционное развитие Республики Молдова на современном этапе. Материалы Международной научно-теоретической конференции 22-23 сентября 2004 (мун. Бэлць). Кишинэу: Tipografia Centrală, 2004.
- Иванов В.М. *Конституционное право Республики Молдова*. Кишинэу, 2000.
- Колоткина О.А. *Право личности на безопасность: понятие, место в системе прав человека и особенности изучения в курсе конституционного права РФ*. В: Право и образование, 2007, № 11.
- Конституция Республики Молдова от 29.07.1994. Повторно опубликована в Monitorul Oficial Nr. 78 от 29.03.2016.
- Костаки Г. «Юридическая» и «фактическая» Конституция. В: Закон и Жизнь, 2010, №4.
- Костаки Г. Денчук Е. *Демократические принципы современной конституции*. В: Закон и Жизнь, 2004, №7.
- Костаки Г. *Конституция - Основной Закон страны*. В: Закон и Жизнь, 2010, №1.
- Костаки Г. *Право человека на безопасность*. În: Legea și Viața, 2017, nr. 6, p. 16-20.
- Костаки Г. *Роль Конституции в защите прав и свобод личности*. В: Гражданское образование и права человека, национальная научно-практическая конференция (2008 г., Кишинэу). Кишинэу: Pontos, 2008.
- Костаки Г., Муруяну И. *Сущность и значение Конституции в правовом государстве*. В: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 6, с. 9-13.
- Костаки Г., Султанов Р. *Участие граждан в осуществлении государственной власти*. Кишинэу: Б. и., 2018 (Tipogr. «Print Caro»). 520 с.
- Кырнац Т. *Конституционное право*. Кишинэу: Reclama, 2005.
- Лучин В.О. *Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации*. Москва: Юнити-Дана, 2002.
- Мурадян Э.Р. *Концепция безопасности личности, общества и государства*. В: Вестник Челябинского государственного университета, 2009, № 15 (153).
- Пугачева А.С., Ахметов Ш.Р. *Сущностная характеристика безопасности как категории гражданского права*. В: Фундаментальные исследования, 2014, № 9.
- Тодыка Ю.Н. *Конституция Украины: проблемы теории и практики*. Харьков: «Факт», 2000.
- Эбзеев Б.С. *Конституция. Правовое государство. Конституционный Суд*: Учебное пособие для вузов. Москва: Закон и право, Юнити, 1996.
- Юга М. *Конституция – источник разрешения исключительных случаев неконституционности нормативных актов*. В: Конституционное правосудие. (Специальный выпуск), 2004, №2.

CZU : 341.1

UNELE ASPECTE PRIVIND CONFLICTUL ARMAT INTERN ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

Ion FRUNZE,
dr.în drept, USEM

În lucrare se propune ca cadrul juridic intern al statelor să fie elaborat în corespundere cu multitudinea instrumentelor juridice internaționale în acest domeniu pentru a asigura o protecție adecvată a drepturilor omului.

Studiul prezentat în lucrare ar putea aduce o contribuție substanțială raportându-ne la necesitatea obiectivă privind baza conceptuală a Dreptului Internațional Umanitar, deoarece pacea, securitatea, siguranța viitorului depind de un singur lucru, și anume aplicarea și respectarea întotdeauna a Dreptului Internațional Umanitar.

Cuvinte-cheie: *instrumente juridice internaționale, Dreptul Internațional Umanitar.*

ONE ASPECTS ON THE INTERNAL CONFLICT ARMED IN INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS

Ion FRUNZE,
Phd in Law, dr., UESM

The paper proposes that the internal legal framework of the States should be developed in accordance with the multitude of international legal instruments in this area in order to ensure adequate protection of human rights.

The study presented in the paper could make a substantial contribution to the objective necessity of the conceptual basis of International Humanitarian Law, because peace, security, the future's safety depend on one thing, namely, always applying and observing International Humanitarian Law.

Keywords: *international legal instruments, International Humanitarian Law.*

Introducere. Actualitatea temei investigate constă în cercetarea complexă a conceptului de conflict armat, care este un fenomen social foarte complex, din cauza multitudinii de caracteristici, motiv pentru care analiza acestuia trebuie făcută din perspectivă multidisciplinară. Una dintre dimensiunile principale ale conflictului armat o reprezintă modul de reglementare juridică la nivel internațional, în raport cu fiecare etapă istorică a omenirii. Problematika tradițională și fundamentală a Dreptului Internațional Umanitar trebuie abordată coroborat cu realitățile lumii contemporane, încercând o dublă soluționare a faptelor concrete, atât din perspectiva necesităților militare, cât și din cea a umanismului.

Scopul cercetării noastre constă în elucidarea aspectului doctrinar al responsabilității comandamentului în situații de conflicte armate neinternaționale.

Reflecții și rezultate. Noțiunea de „comandament responsabil” utilizată în acest context este preluată din art. 1, al. 1 din Protoco-

lul Adițional II din 1977. Doctrina responsabilității comandamentului, exprimată în art. 7, al. 3 din Statutul TPI [6], permite unui comandant să răspundă penal pentru faptele ilegale ale unui subordonat „în cazul în care știa sau avea motive să știe că subordonatul se pregătea să comită astfel de acte sau le-a comis și [...] nu a luat măsurile necesare și rezonabile pentru a preveni astfel de acte sau a pedepsi autorii acestora”.

Tribunalul Internațional Militar pentru fosta Iugoslavie a afirmat pentru prima dată aplicabilitatea doctrinei responsabilității comandamentului în situații de conflicte armate neinternaționale în cazul *Procurorul vs Hadžihasanović*. [4] În acest sens, Tribunalul a afirmat că existența „comandamentului responsabil” să fie o parte integrantă a conceptului de conflict armat neinternațional.

De menționat că doctrina responsabilității comandamentului este, de asemenea, exprimată în art. 38 din Statutul de la Roma al CPI: „Un comandant militar sau o persoană care acționează efectiv

ca un comandant militar este pasibil de răspundere penală pentru crime ce țin de competența Curții comise de forțele aflate efectiv sub comandamentul, controlul său sau sub autoritatea sa efectivă, ca urmare a neexercitării de către acesta în mod corespunzător a controlului asupra acestor forțe, în cazul în care:

❖ *acest comandant militar sau persoană știa sau, în virtutea circumstanțelor, la acel timp, ar fi trebuit să știe că forțele comiteau sau erau pe cale să comită astfel de infracțiuni; și*

❖ *acest comandant militar sau persoană nu a luat toate măsurile rezonabile și necesare pentru a preveni sau reprimă comiterea lor sau nu a transmis problema autorităților competente pentru cercetare și urmărire penală”. [7]*

La 16 iulie 2003, Camera de Apel a TPI a emis în cauza *Hadžihasanović* o decizie care afirmă aplicabilitatea acestei doctrine pentru crimele comise în situații de conflicte armate neinternaționale. [5] Decizia Camerei de Apel a admis o hotărâre anterioară asu-

pra cauzei *Hadžihasanović* emisă de Camera de Judecată. [4]

Deciziile celor două Camere sunt, în acest caz pentru o serie de motive, de o importanță deosebită pentru dezvoltarea dreptului internațional umanitar.

I. În primul rând, până la cauza *Hadžihasanović*, TPI nu s-a pronunțat în mod explicit asupra problemei dacă, în conformitate cu dreptul internațional cutumiar, un comandant poate să răspundă penal pentru faptele ilegale ale subordonaților săi într-o situație de conflict armat neinternațional.

II. În al doilea rând, legând doctrina responsabilității comandamentului de existența „comandamentului responsabil”, tribunalul a asimilat cel din urmă concept la natura „organizată” a grupurilor armate. Consecința acestui lucru este faptul că termenul „grup armat organizat” nu poate fi aplicat fără presupunerea existenței comandamentului responsabil.

III. În al treilea rând, cazul *Hadžihasanović* contribuie în continuare la suprapunerea normelor aplicabile în conflictele armate internaționale și interne în dreptul internațional umanitar. În măsura în care această dezvoltare a dreptului asigură un grad mai mare de responsabilitate pentru încălcările normelor umanitare, afirmarea de către Tribunal a aplicabilității doctrinei respective în conflictele armate noninternaționale este bine venită.

Este necesar de subliniat că pragul de aplicare a dreptului internațional umanitar în definiția *Tadić* a conflictelor armate neinternaționale este semnificativ mai scăzut decât cel stipulat în Protocolul Adițional II. [2, p. 145] Art. 1, al. 1 din Protocol prevede că acesta se aplică conflictelor armate care au loc pe teritoriul unei Înalte Părți Contractante între forțele sale armate și forțele armate disidente sau alte grupuri armate organizate care, sub comanda unui responsabil, exercită un astfel de

control asupra unei părți din teritoriul său pentru a le permite să efectueze operațiuni militare organizate și susținute și să implementeze prezentul Protocol.

În cauza *Hadžihasanović*, Tribunalul utilizează conceptul de comandament responsabil cuprins în art. 1, al. 1 din Protocolul Adițional II pentru a ilustra aplicabilitatea doctrinei responsabilității comandamentului în situații de conflict armat neinternațional. Cu toate acestea, după cum susține savantul A. Cullen, Tribunalul confundă problema, referindu-se la standardul comandamentului responsabil cuprins în Protocolul Adițional ca fiind aplicabil în toate situațiile de conflict armat neinternațional. [2, p. 145]

Camera de judecată citează în hotărârea sa asupra cauzei *Hadžihasanović* Comentariul CICR asupra Protocolului II pentru a clarifica sensul termenului „comandament responsabil”: „*existența unui comandament responsabil implică un anumit grad de organizare a grupului armat insurgent sau a forțelor armate disidente, dar acest lucru nu înseamnă neapărat că există un sistem ierarhic de organizare militară similar cu cel al forțelor armate regulate. Aceasta înseamnă o organizație capabilă, pe de o parte, de planificarea și efectuarea operațiunilor militare organizate și susținute, și pe de altă parte, de a impune disciplina în numele unei autorități de facto*”. [4]

Utilizând această interpretare a termenului, Camera afirmă că „comandamentul responsabil înseamnă o organizație care este capabilă atât de planificarea și efectuarea operațiunilor militare organizate și susținute, cât și de impunerea disciplinei în numele unei forțe de facto sau al guvernului”.

Camera, de asemenea, se referă la Comentariul CICR privind art. 3 comun pentru a susține principiul responsabilității comandamentului ca un standard aplicabil în toate situațiile de conflict armat:

„*Așa cum Comentariul CICR la art. 3 comun prevede, atunci când discută criteriile unui “conflict armat” (pentru a distinge un conflict armat de acte de banditism sau de o „insurecție neorganizată și de scurtă durată”), Partea în revoltă împotriva guvernului de jure „dispune de o forță militară organizată, o autoritate responsabilă de actele sale, acționând în cadrul unui teritoriu determinat și deținând mijloacele de respectare și asigurare a respectării Convenției”*”. [4, p. 161]

În sprijinul Camerei de Judecată, afirmarea aplicabilității doctrinei responsabilității comandamentului în conflicte armate neinternaționale, Camera de Apel precizează că „*responsabilitatea comandamentului era o noțiune integrantă a interdicției impuse de art. 3 comun din Convențiile de la Geneva din 1949 de a face anumite lucruri în timpul unui conflict armat intern*”. [5] Referindu-se la existența unei forțe militare organizate ca o condiție prealabilă pentru existența unui conflict armat, Camera prevede că acest lucru, la rândul său, presupune existența comandamentului responsabil: „*Este evident că nu poate exista o forță militară organizată fără un comandament responsabil*”. [5]

Interpretând natura organizației a unui grup armat ca o dovadă a comandamentului responsabil, Camera de Apel a TPI afirmă că „*aspectele relevante ale dreptului internațional privesc fără îndoială, o forță militară angajată într-un conflict armat intern, fiind organizată și, prin urmare, sub comandament responsabil. În absența oricăror prevederi contrare, sarcina unei instanțe este de a interpreta practica de bază a statelor și opinio juris (cu privire la cerința ca o astfel de forță militară să fie organizată), ca având sensul că organizația militară implică un comandament responsabil, care, la rândul său, implică responsabilitatea comandamentului*”. [5]

După cum susține savantul Anthony Cullen, poziția exprimată de către Camera de Apel în cauza *Hadžihasanović* implică în mod clar un prag mai mare pentru punerea în aplicare a dreptului internațional umanitar decât cea din definiția *Tadić* a conflictelor armate ne-internaționale. Așa cum conceptul comandamentului responsabil în cauza *Hadžihasanović* este preluat din Protocolul Adițional II și că interpretarea acestui concept este legată de art. 1, al. 1 din acest instrument, rezultă, ca o consecință logică, faptul că domeniul material de aplicare pentru conflictele armate ne-internaționale este mai mare decât cel presupus, de obicei, pentru punerea în aplicare a art. 3 comun. [2, p. 145]

Acest prag exclude neapărat toate situațiile de conflict armat ne-internațional în cazul în care un grup armat organizat nu este de natură „pe de o parte, să planifice și să efectueze operațiuni militare organizate și susținute, și pe de altă parte, să impună disciplina în numele unei autorități *de facto*”. [1, p. 334] Având în vedere modul în care aceste condiții restrâng aria de aplicabilitate, ar fi un avantaj de a face distincția între situații de conflict armat intern în cazul în care conceptul comandamentului responsabil din Protocolul Adițional II se aplică tuturor celorlalte situații de conflict armat ne-internațional.

Situațiile de conflict armat ne-internațional fără comandament responsabil cuprind cazurile în care ostilitățile sunt prelunge, dar de mică intensitate, lipsite de operațiuni militare susținute și organizate. Conflictele armate care au loc între grupuri armate organizate, fără implicarea autorităților guvernamentale, menționate mai sus în textul lucrării, ar fi lipsite, de asemenea, de comandament responsabil. În cazurile de conflict armat între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate, ar fi, de asemenea, necesar ca

ultimele să reprezinte o autoritate *de facto* pentru ca conceptul comandamentului responsabil să se aplice.

Având în vedere pragul ridicat de aplicare asociat cu Protocolul Adițional II și pragul inferior asociat cu art. 3 comun, este important pentru comandamentul responsabil ca acesta să nu fie privit ca o condiție care determină existența conflictului armat. Fără a face în mod explicit această distincție, conceptul de comandament responsabil poate servi pentru a restrânge în mod nejustificat aplicarea dreptului internațional umanitar la situații care nu ating pragul fixat în Protocolul Adițional II.

Abordarea adoptată de către Camera de Apel în cauza *Hadžihasanović* în interpretarea comandamentului responsabil acordă o importanță considerabilă Comentariului CICR privind art. 3 comun. După cum s-a subliniat mai sus, conceptul de conflict armat ne-internațional s-a dezvoltat semnificativ de la elaborarea Convențiilor de la Geneva. Pragul de aplicare în prezent asociate cu art. 3 comun este considerabil diferit de cel indicat în Comentariul CICR. Definiția *Tadić* a conflictului armat ne-internațional este o ilustrare clară a acestui fapt.

Bazându-se pe sensul prezentei definiții, S. Boelaert-Suominen comentează că „*se poate concluziona cu certitudine că pragul sugerat de Comentariul CICR nu a reușit să se cristalizeze în dreptul internațional cutumiar. În special, nu există nicio cerință în hotărârile TPI, ca entitățile nonstatale să exercite controlul asupra unei părți a unui teritoriu sau că astfel de forțe armate au un comandament responsabil*”. [1, p. 633 – 634]

Exprimând o poziție similară, B. Thahzib-lie și O. Swaak-Goldman susțin, de asemenea, că existența comandamentului responsabil nu ar trebui să fie considerată o

cerință pentru caracterizarea conflictelor armate ne-internaționale: pentru ca art. 3 comun să se aplice, ostilitățile trebuie să îndeplinească un nivel minim de intensitate și trebuie să fie, fără îndoială, suficient de prelunge. Ostilitățile trebuie să se desfășoare între părți care sunt suficient de organizate... deși nu neapărat sub comandament responsabil și dispus să respecte legile de război. [8, p. 253]

Raționamentul Camerei de Apel în cauza *Hadžihasanović* a fost criticat pentru abordarea sa la interpretarea conceptului de comandament responsabil în conflicte armate ne-internaționale. Savantul Ch. Greenwood susține că raționamentul lasă deschise câteva întrebări importante. În pofida a ceea ce se spune despre nevoia de a fi satisfăcut de faptul că practica statelor a recunoscut principiul, decizia nu citează aproape nicio practică a statelor și admite că „*pe plan intern, cele mai multe state nu au legiferat pentru faptul că responsabilitatea comandamentului să fie omologul comandamentului responsabil în conflictul intern*”. Acesta nu explică de ce conceptul comandamentului responsabil, care creează și impune obligații pentru beligeranți, fiind aliat automat presupune răspunderea penală pentru persoanele fizice. Nici nu se explică de ce este illogic ca un concept din dreptul internațional umanitar cutumiar să fie aplicabil conflictelor internaționale, nu și celor interne, în timp ce, cu toate acestea, se admite că nu toate principiile acestui drept se extind la ambele tipuri de conflict.

Într-adevăr, s-ar putea argumenta că o abordare diferită a comandamentului responsabil ar putea fi adecvată într-un conflict armat ne-internațional, deoarece forțele armate implicate în astfel de conflicte sunt adesea mai puțin structurate și bine organizate (în special, partea non-guvernamentală), decât în ostilitățile internaționale. [3, p. 601]

În opinia savantului A. Cullen, în măsura în care conceptul comandamentului responsabil presupune pragul de aplicare asociat cu Protocolul Adițional II, răspunsul la întrebarea, dacă acesta poate fi considerat o condiție prealabilă pentru caracterizarea conflictului armat neinternațional, trebuie să fie unul negativ. Așa cum aplicarea art. 3 comun nu depinde de existența unei autorități *de facto*, de operațiuni militare organizate și susținute sau de implicarea autorităților guvernamentale, ar fi, fără îndoială, nepotrivit de a limita sfera de acțiune a acestei dispoziții prin adăugarea unor astfel de condiții la pragul de aplicare. În cazul în care comandamentul responsabil ar fi să fie propus ca o condiție pentru caracterizarea conflictelor armate neinternaționale, acesta ar trebui mai întâi să fie redefinit în termeni care sunt în concordanță cu pragul prevăzut în art. 3 comun. În absența unei astfel de dezvoltări nu există motive să se abată de la standardele predominante. [2, p. 149]

Concluzii. În contextul celor expuse, prezintă interes afirmațiile cercetătorului V. Gamurari care ajunge la concluzia că „... *practica internațională, fără îndoială, este orientată spre reducerea diferențelor dintre dreptul aplicabil de către părțile la un conflict internațional și cel aplicabil unui conflict armat intern. Urmând acest curs, organismele internaționale nu trebuie să tindă spre alinierea completă a acestor două tipuri de conflicte. E de preferat să fie adoptate acele reguli și principii care sunt relevante pentru situațiile specifice conflictelor interne, precum și pentru părțile acestor conflicte, inclusiv grupuri armate de opoziție*”. [9]

Deoarece o realitate a timpului sunt așa-numitele „conflicte interne internaționalizate” care reprezintă conflictele armate neinternaționale transformate în conflicte

cu caracter internațional, în general, ca urmare a intervenției unui alt stat prin intermediul unui grup rebel local, fie prin propriile sale forțe armate. Determinarea existenței unui astfel de conflict poate fi dificilă din cauza confidențialității oricărei informații cu privire la aceste operațiuni militare, dar și din cauza sensibilității politice a unei asemenea determinări [10].

Bibliografie

1. Boelaert-Suominen S. The Yugoslavia Tribunal and the Common Core of Humanitarian Law Applicable to all Armed Conflicts. In: Leiden Journal of International Law 13. Cambridge University Press, 2000, p. 619 - 653.
2. Cullen A. The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law. New York: Cambridge University Press, 2010. 238 p.
3. Greenwood C. The Development of International Humanitarian Law by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. In: Year Book of United Nations Law. 1998, vol. 2, p. 97 - 140.
4. Prosecutor vs Hadžihasanović, Alagić and Kubura, Case No. IT-01-47-PT, Trial Chamber, Decision on Joint Challenge to Jurisdiction, 12 November 2002. <http://www.icty.org/x/cases/ljubovic/.../04170206.htm>
5. Prosecutor vs Hadžihasanović, Alagić and Kubura, Case No. IT-01-47-AR72, Appeals Chamber, Decision on Interlocutory Appeal Challenging Jurisdiction in Relation to Command Responsibility, 16 July 2003. <http://www.icty.org/x/cases/ljubovic/.../04170206.htm>
6. Statute of the ICTY, updated November 2003. <http://www.un.org/icty/basic/statut/stat11-2003.htm>
7. Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale adoptat la 17.07.1998 (U.N. Doc. A/CONF.183/9*). <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/romefra.htm>
8. Thahzib-lie B., Swaak-Goldman O. Determining the Threshold.

Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004. 186 p.

9. Гамурарь В. Юрисдикция международных уголовных трибуналов в свете влияния на унификацию норм применяемых к вооруженным конфликтам международного и немеждународного характера. // http://vgamurari.blogspot.com/p/publicatii-stiintifice_11.html

10. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3.Configuratie%20conflictului

DESPRE AUTOR
ABOUT AUTHORS

Ion FRUNZE,
dr. în drept, USEM
Phd in Law, dr., UESM
e-mail: vcristo@mail.ru

OBIECTUL JURIDIC GENERIC ȘI OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR LEGATE DE INSOLVABILITATE

Vera URSU,

doctorand, Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul demers științific se pune în discuție obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art.252 și 253 CP RM. Astfel, este identificat obiectul juridic general, obiectul juridic generic și obiectul juridic special al acestor infracțiuni. Pe de altă parte, autorul concluzionează că obiectul juridic special al infracțiunilor legate de insolabilitate prezintă o importanță majoră pentru calificarea corectă a faptelor, deoarece datorită acestuia poate fi determinată gravitatea infracțiunii comise și gradul de pericol al acesteia.

Cuvinte-cheie: *obiect juridic, infracțiuni legate de insolabilitate, insolabilitate fictivă, insolabilitate intenționată, relații sociale, debitor, creditor.*

THE GENERIC LEGAL OBJECT AND THE SPECIAL LEGAL OBJECT OF THE OFFENCES CONCERNING INSOLVENCY

Vera URSU,

PhD candidate, Moldova State University

In the carried out study is put in question legal object of offences provided by articles 252 and 253 PC RM. Thus, general legal object, generic legal object and specific legal object is identified. Secondly, the authore argues that the specific legal object of the offences concerning insolvency show great importance for proper definition of the offences, because due to it can be determined seriousness of the offense committed and the degree of danger of hers.

KEYWORDS: *legal object, concerning insolvency, deliberate insolvency, fictitious insolvency, social relations, creditor, debtor.*

Introducere. Conform prevederilor alin.(1) art. 51 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare CP RM): „Temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale”, iar potrivit art. 52 al aceluiași cod, „Se consideră componența a infracțiunii totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept infracțiune concretă” [1].

În acest context, autorul A.V. Makarov menționează că: „Fiecare dintre elementele componenței de infracțiune este foarte important pentru calificarea faptei penale, însă obiectul infracțiunii prin natura sa este primordial, deoarece nu poate exista infracțiune fără obiect de atentare” [2, p. 18], cu alte cuvinte, nu putem aprecia o faptă ca infracțiune, dacă în urma săvârșirii acesteia nu a fost lezată nicio relație socială.

După părerea autorilor A.I. Marțev și N.V. Vișneakova, obiectul

infracțiunii îl alcătuiesc valorile și relațiile sociale ocazionate de acestea, care contribuie la buna dezvoltare a societății, ocrotite de legea penală prin incriminarea și sancționarea faptelor ce periclitează aceste relații [3, p. 31]. Astfel, urmează să percepem obiectul infracțiunii prin prisma tuturor valorilor și relațiilor sociale ocrotite de legea penală.

Obiectul infracțiunii ca element obligatoriu al componenței de infracțiune joacă un rol important în delimitarea infracțiunilor de contravenții sau fapte imorale, de asemenea, contribuie la stabilirea gradului prejudiciabil al faptelor penale săvârșite și la calificarea lor corectă. După cum menționează autorul V.N. Kudreavțev, „Stabilirea obiectului infracțiunii poate fi comparată cu alegerea unui program preliminar care este util pentru determinarea grupei de componente înrudite printre care se va recurge la căutarea normei necesare” [4, p. 148].

Astfel, operând cu opinia autorului V. Drăghici, dacă, în principiu, orice normă de incriminare este menită să ocrotească o valoare

socială, precum și relațiile sociale care se creează și se dezvoltă în jurul ei, aceasta nu înseamnă că, întotdeauna, în descrierea normei trebuie să apară și obiectul juridic, cel mai adesea acesta se deduce prin eforturile de interpretare a doctrinei penale [5, p. 50].

Referitor la coraportul dintre relațiile sociale și valorile sociale, S.Brînză susține, just, că „relațiile sociale sunt realități exterioare valorii sociale, ele preexistă valorii sociale și slujesc ca factor de evaluare și de atribuire a însușirii de valoare anumitor entități care corespund intereselor societății” [6, p.31].

Considerăm că obiectul infracțiunii este format nu numai din relațiile sociale, dar și din valorile sociale ocrotite de legea penală. Într-o asemenea concepție, relațiile sociale sunt puse pe același plan cu valorile sociale și nu mai sunt privite ca realități distincte, relațiile sociale putând fi prejudiciate doar prin intermediul valorilor sociale. [6, p.31].

Alexandru Boroi specifică cu drept cuvânt că, în cazul infrac-

țiunii, vătămarea sau periclitarea relațiilor sociale printr-un act de conduită are loc prin vătămarea sau periclitarea valorii sociale în jurul și datorită căreia există acele relații, tot așa cum apărarea aceluiași relații sociale împotriva aceluiași act de conduită are loc prin apărarea valorii sociale respective. Aceasta demonstrează legătura, interdependența dintre valorile sociale fundamentale și relațiile sociale care le consacră existența, funcționalitatea [7, p. 25].

O definiție reușită în acest sens este dată de autorul Mihail Udroui, care menționează că obiectul infracțiunii constituie valoarea socială protejată de legea penală, vătămată sau pusă în pericol prin săvârșirea infracțiunii [8, p. 17], or, nu întotdeauna valoarea socială trebuie să fie vătămată pentru a fi în prezența unei infracțiuni, spre exemplu, în cazul faptelor cu o componentă formal redusă, este suficient riscul lezării valorii sociale pentru ca infracțiunea să fie consumată. După V. Stati, în accepțiunea cea mai generală, obiectul infracțiunii este cel asupra căruia se îndreaptă fapta penală, cel căruia i se cauzează sau i se poate cauza prejudiciu în rezultatul comiterii infracțiunii. În știința dreptului penal este cvasiunanim acceptată teza că obiectul infracțiunii îl formează relațiile sociale împotriva cărora se îndreaptă actul de conduită infracțională și pe care el le vatămă sau le pune în pericol [9, p. 25].

Conținut de bază. În teoria dreptului penal se face distincție între mai multe categorii de obiecte ale infracțiunii, ținându-se seama de anumite probleme teoretice și practice privind structura părții speciale a dreptului penal, determinarea gradului prejudiciabil al infracțiunilor și corecta calificare a acestora. Sunt cunoscute astfel, categoriile de obiect juridic și obiect material, obiect juridic generic (de grup) și obiect juridic specific (special), obiect juridic principal și obiect juridic secundar (adiacent) [10, p. 89].

Pe de altă parte, alți autori [11, p. 116] stabilesc, parțial, o altă categorisire a obiectului juridic al

infracțiunii, în sensul delimitării obiectului juridic general, generic și nemijlocit.

De fapt, divergența noțională nominalizată constă doar din diferența de definire a una și aceiași modalitate a obiectului, denumită în primul caz – obiect juridic special, iar în al doilea – obiect juridic nemijlocit, desemnând în ambele cazuri cea mai concretă modalitate a obiectului – relația socială căreia i se aduce atingere directă în urma săvârșirii infracțiunii.

Unitatea conținutului și formei nu exclude posibilitatea și justificarea, dar uneori și necesitatea, cercerării individuale a relațiilor economice și a „coloritului” juridic al ei. Or, dacă conținutul predetermină forma, atunci stabilirea specificului relațiilor economice permite de a înțelege și particularitățile legislației regulatorii, pe cale de consecutivitate - și a obiectului infracțiunilor economice. În acest ultim sens, infracțiunile legate de insolvabilitate impun analiza unor reglementări regulatorii foarte complexe și complicate. [12, p. 117].

Din alin. (1) art. 2 CP RM reiese că relațiile sociale cu privire la întreaga ordine de drept – reprezentată de persoană, de drepturile și libertățile acesteia, de proprietate, de mediul înconjurător, de orânduirea constituțională, de suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, de pacea și securitatea omenirii, precum și de alte asemenea valori sociale – formează obiectul juridic general al infracțiunilor prevăzute de Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova.

Din obiectul juridic general al infracțiunii derivă obiectul juridic generic sau de grup al infracțiunii. Acesta din urmă se referă la fiecare din cele optsprezece grupuri de infracțiuni prevăzute de Capitolele I-XVIII ale Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova.

Obiectul juridic generic, comparativ cu obiectul juridic general, are un caracter mai restrâns. Acesta este constituit dintr-un fascicul de relații sociale formate în jurul și datorită unor valori fundamentale ale societății, cum sunt: persoana uma-

nă, statul, proprietatea, sistemul economic etc. Caracterul comun se evidențiază numai față de un grup de infracțiuni.

În dreptul penal român obiectul juridic generic al infracțiunilor a regimul stabilit pentru anumite activități economice îl formează acele relații sociale referitoare la buna desfășurare a activităților economice, a regimului legal stabilit pentru acestea [13, p. 222-223].

Infracțiunile de insolvabilitate intenționată și insolvabilitate fictivă sunt prevăzute la articolul 252 și 253 și fac parte din Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Din denumirea acestui capitol se poate deduce că relațiile sociale cu privire la economia națională formează obiectul juridic generic al infracțiunilor economice. Această opinie își găsește susținere în doctrina penală națională [14, p. 46; 15; 16, p. 76; 17, p. 119; 18, p. 142; 19, p. 75; 20, p. 70].

În alin. (1) art. 126 din Constituția Republicii Moldova [21] legiuitorul relevă caracteristicile de bază ale economiei naționale: „*Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă*”. Astfel caracterizată, economia națională, privită drept componentă a ordinii de drept, evoluează în calitate de valoare socială fundamentală apărută împotriva infracțiunilor prevăzute în Capitolul X „Infracțiuni economice” al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova

În planul dreptului comparat, există state în care infracțiunile legate de insolvabilitate sunt regăsite în alte compartimente ale legilor penale, decât acelea care reglementează infracțiunile economice.

În acest sens, urmează să trecem în revistă practica României, care în Partea Specială a Codului penal [22], prevede răspunderea pentru bancruta simplă, bancruta frauduloasă și gestiunea frauduloasă (art. 240-242) în Titlul II – *Infracțiuni contra patrimoniului*, Cap. III – *Infracțiuni contra patrimoniului prin nesocotirea încrederii*. Simi-

lară este și legislația penală a Elveției, care în Secțiunea II - *Fapte infracționale contra patrimoniului*, I - *Fapte infracționale contra patrimoniului*, Secțiunea XX – *Încălcarea reglementărilor juridice ale Confederației Codului penal elvețian* [23], incriminează insolvabilitatea intenționată și insolvabilitatea fictivă, ambele în contextul unui management defectuos (art. 165).

Cu alte cuvinte, în legislațiile statelor sus-menționate, locul faptelor ilicite, denumite generic „*infracțiuni legate de insolvabilitate*” este în cadrul grupului infracțional ce atentează împotriva patrimoniului persoanei, or consecința săvârșirii faptelor analizate se materializează în cauzarea de prejudicii financiare victimei acestei infracțiuni – creditorului, aceasta fiind și explicația poziționării respective.

Pe de altă parte, Codul penal german [24] prevede în Cap. XXIV, denumit „*Infracțiuni privind insolvabilitatea*”, cinci norme penale prin care sunt sancționate anumite fapte grave referitoare la provocarea falimentului ca urmare a unor nereguli financiare. Și în sistemul legislației franceze, răspunderea pentru infracțiunile legate de insolvabilitate este stabilită în departamentul III „*Despre insolvabilitatea fictivă*” în Cap. III al Cărții III din Codul penal francez [25].

În acest caz, faptele analizate sunt grupate într-un mod mai distinct, având un loc specific în cadrul legilor penale.

Cu toate acestea, există și unele state în care atestăm o concepție asemănătoare privitoare la obiectul juridic generic al infracțiunilor reunite sub denumirea de infracțiuni legate de insolvabilitate, astfel, articolele corespondente cu art. 252 și 253 CP RM fac parte din compartimente alcătuite în baza unor criterii similare cu cel aplicat la constituirea Capitolului X din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova.

De exemplu, în Partea Specială a Codului penal al Lituaniei [26], art. 213 „*Cauzarea insolvabilității sau falimentului la întreprinderea (societatea comercială)*” se află în Capitolul XI „*Fapte infracționale*

în sfera economiei naționale”. În Partea Specială a Codului penal al Azerbaidjanului [27], art. 210, 211, 212 dedicate incriminării infracțiunilor analizate fac parte din Capitolul XXIV „*Infracțiuni în sfera activității economice*”. În Partea Specială a Codului penal al Federației Ruse [28], art. 195, 196, 197 se află în Capitolul XXII „*Infracțiuni în sfera activității economice*”. În Partea Specială a Codului penal al Estoniei [29], se face distincție între *faliment premeditat* (art. 148²), *tănuire a bunurilor și datoriilor în procedura cauzelor de faliment sau în cauzele înaintării cererii despre solicitarea bunurilor* (art. 148³) și *neexecutare a obligațiunii anunțării sau depunerii cererii* (art. 148¹), infracțiuni care fac parte din Capitolul VII „*Infracțiuni economice*”. În Partea Specială a Codului penal al Uzbekistanului [30], art. 192 „*Activitatea de întreprinzător ilicită*” infracțiunile legate de insolvabilitate se află în Capitolul XXII „*Infracțiuni contra bazelor economiei*”.

Considerăm oportun locul actual de poziționare a infracțiunilor legate de insolvabilitate în Partea Specială a legii penale naționale, raționament dedus din atingerile relațiilor sociale asupra cărora atentează făptuitorul în urma săvârșirii acestor fapte. În acest sens Gh. Gheorghiu consideră infracțiunile legate de bancrută ca având ca obiect juridic de grup relațiile sociale privind funcționarea normală a societăților comerciale, fiecare având și un obiect juridic special [31, p. 214].

Obiectul juridic generic al infracțiunii de bancrută frauduloasă, consideră V. Pașca, îl constituie relațiile sociale privind funcționarea normală și în conformitate cu scopul social economic al societăților comerciale, motiv pentru care infracțiunea a fost incriminată prin legea privind organizarea și funcționarea societăților comerciale [32, p. 162].

Astfel, urmează să subliniem că, obiectul juridic generic al infracțiunilor legate de insolvabilitate, similar altor infracțiuni economice, este format din raporturile sociale

privind economia națională fundamentată pe principiile de bază de înfăptuire a activității economice.

Pe de altă parte, obiectul juridic special presupune obiectul juridic propriu-zis al infracțiunii, specific fiecărei infracțiuni, constituit din relațiile sociale formate în jurul și datorită unei valori specifice, subordonate uneia dintre valorile fundamentale, relații a căror formare, desfășurare sau dezvoltare nu ar fi posibilă fără apărarea împotriva infracțiunii a acelei valori [33, p. 197].

Cu alte cuvinte, obiectul juridic special îl formează relațiile sociale la care atentează infracțiunea individuală [34, p. 26].

În opinia autorului Gh. Alecu, obiectul juridic special reprezintă valoarea socială concretă căreia i se aduce atingere prin infracțiune, având importanță această categorie a obiectului juridic la determinarea individualității unei infracțiuni în cadrul grupului [35, p. 40].

Obiectul juridic special reprezintă o parte integrantă a obiectului juridic generic. Prin obiect juridic special se înțelege valoarea socială concretă contra căreia se îndreaptă nemijlocit acțiunea sau inacțiunea prevăzută de legea penală, valoare caracterizată prin anumite trăsături proprii, speciale care servesc la individualizarea unei infracțiuni din cadrul aceleiași grupe sau subgrupe [36, p. 147].

Conform opiniei autorului Augustin Ungureanu, obiectul juridic special al infracțiunii constituie o anumită valoare socială sau o relație socială privitoare la aceasta, vătămată sau periclitată prin săvârșirea unei infracțiuni [37, p. 75].

În pofida faptului că orice infracțiune are de regulă un singur obiect juridic special, totuși deseori se întâlnesc cazuri când o infracțiune atentează concomitent la două obiecte juridice speciale. În acest context, autorii Al. Borodac [38, p. 97], A.S. Mihlin [39, p. 14], L.D. Gauhman [40, p. 67] disting două categorii ale obiectului juridic special, și anume: principal și secundar.

În aceeași ordine de idei, operând cu noțiunea de obiect juridic

nemijlocit, V. Stati inițiază o analiză detaliată a acestuia în ipoteza infracțiunilor legate de insolvabilitate, care, printre altele, menționează că acesta este format din relațiile sociale care apar și se dezvoltă în legătură cu exercitarea, în temeiul legii, a activității de întreprinzător și prin care sunt asigurate interesele legitime ale creditorilor în condițiile de insolvabilitate, iar concluzia cu privire la obiectul nemijlocit al infracțiunilor, legate de insolvabilitate, este facilitată de stabilirea obiectului generic al acestor fapte penale - relațiile sociale care apar și se desfășoară în domeniul economiei naționale - și a obiectului de tip al acestor infracțiuni - relațiile sociale care apar și se dezvoltă în domeniul activității de întreprinzător [9, p. 33].

Analizând obiectul juridic special al infracțiunilor legate de insolvabilitate autorii S. Brînză și V. Stati menționează că obiectul juridic al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.252 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către debitor a obligațiilor în fața creditorilor, cel al infracțiunii prevăzute la alin.(3) art. 252 CPRM îl constituie relațiile sociale cu privire la corectitudinea onorării de către banca debitoare a obligațiilor în fața creditorilor, iar obiectul juridic special al infracțiunii specificate la alin.(1) art.253 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la temeinicia intentării unui proces de insolvabilitate. [41, p. 299, p.309, p. 311].

În opinia lui Lebedinschi A., luând în vedere faptul că relațiile sociale care formează categoria obiectului juridic special al infracțiunilor de insolvabilitate (în particular - insolvabilitatea fictivă) urmează a identifica un raport de subordonare logică cu cumulul de relații sociale care se înscriu în elementul de obiect juridic generic al infracțiunilor respective, acesta (obiectul juridic special de bază) trebuie să respecte legătura sistematică cu sistemul de relații sociale care vizează sistemul economic în ansamblu [12, p. 126], astfel, urmează să deducem obiectul juridic special al infracțiunilor legate de

insolvabilitate din obiectul juridic generic.

Cristi Danileț se expune în privința caracterului complex al obiectului juridic al infracțiunii de bancrută frauduloasă: în principal sunt ocrotite relațiile sociale cu privire la încrederea publicului în societățile comerciale, asigurându-se funcționarea normală și legală a societăților comerciale; sunt sancționate astfel faptele de falsificare, distrugere și sustragere a evidențelor societății; în secundar sunt ocrotite relațiile sociale cu privire la protejarea intereselor legitime ale celor implicați în activitățile unei societăți: asociați, acționari, deținători de obligațiuni, terți creditori ai societății comerciale române și ai statului român; sunt sancționate astfel faptele de ascundere a unei părți a activului, înfățișarea unor datorii inexistente și înstrăinarea unei părți însemnate a activului societății. [42, p. 30]. Suntem de acord parțial cu opinia expusă, iar ceea ce privește relațiile sociale care sunt lezate în mod secundar, suntem de părere că, mai cu seamă, sunt lezate interesele patrimoniale ale victimei - creditorul, și nu a tuturor actorilor - participanți la administrarea debitorului sau a statului, menționați de autor.

M. Zamfiriu menționează că faptele care se săvârșesc în legătură cu starea de încetare a plăților, sunt ocrotite prin această incriminare și interesele legitime ale persoanelor prejudiciate prin omisiunea de onorare a plăților ajunse la scadență [43, p. 74].

Într-o oarecare măsură autorul ajunge la concluzia expusă ținând cont de prejudiciul adus victimei prin săvârșirea infracțiunii, însă, cu siguranță, se prezintă astfel, doar o parte a obiectului juridic special. După Diaconu C., obiectul juridic specific al infracțiunii de bancrută frauduloasă este complex. Pe cale de consecință acest tip de infracțiune va avea un obiect juridic specific principal și unul secundar. Primul constă în relațiile sociale privind dreptul de gaj al creditorilor societății asupra patrimoniului acesteia și implicit a executării cu bună-credință a obligațiilor comerciale în timp ce cel

de-al doilea vizează atât încrederea publicului în forța probantă a evidențelor societății, cât și a actelor care emană de la aceasta [44, p. 867].

În opinia noastră, urmează să percepem obiectul juridic special al infracțiunilor legate de insolvabilitate prin prisma complexității acestuia, și asta, deoarece nu putem să afirmăm că în urma săvârșirii faptelor analizate se aduce atingere unei singuri valori/relații sociale. Așa dar, în privința infracțiunii de insolvabilitate intenționată, considerăm că obiectul juridic principal urmează a fi recunoscut ca fiind format din relațiile sociale privind probitatea onorării obligațiilor de către debitor față de creditorii acestuia, pe când obiectul juridic secundar îl reprezintă securitatea intereselor financiare ale creditorilor.

Dacă ar fi să ne referim la obiectul juridic principal al infracțiunii de insolvabilitate fictivă, acesta îl constituie relațiile sociale cu privire la temeinicia intentării unui proces de insolvabilitate, iar obiectul juridic secundar, similar ca și în cazul insolvabilității intenționate, îl creează relațiile sociale cu privire la securitatea intereselor financiare ale creditorilor.

Pentru ca infracțiunile prevăzute la art. 252 și art. 253 CP RM să aibă obiect juridic special simplu, urmează să se purceadă la modificarea dispoziției normei incriminatoare, și anume, excluderea sintagmei „care a cauzat creditorului daune în proporții mari”, astfel, infracțiunile legate de insolvabilitate în variantă-tip nu vor mai fi cu o componentă materială, ci formală, iar consecința prejudiciabilă care la moment este obligatorie pentru ca infracțiunile să fie consumate, urmează a fi prevăzute ca circumstanță agravantă.

În sensul **concluzionării** celor expuse, urmează să stabilim că, obiectul juridic generic al infracțiunilor legate de insolvabilitate este format din raporturile sociale privind economia națională fundamentată pe principiile de bază de înfăptuire a activității economice. În același timp, obiectul juridic special al infracțiunilor analizate

urmează a fi perceput ca având un caracter complex.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
2. Макаров А.В. Проблемы определения объекта общественно опасного деяния // Российский судья. 2005. № 10. 21 с.
3. Марцев А.И., Вишнякова Н.В. Развитие учения об объекте преступления: Лекция. Омск: Омская Академия МВД РФ, 2002. 48 с.
4. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960. 244 с.
5. Drăghici V. Obiectul juridic în conținutul normei de incriminare. În: Revista de drept penal. Anul VIII, nr. 2 (aprilie-iunie). București: Asociația Română de Științe Penale, 2001, p. 49-54.
6. Brînză, S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău, 2005. 675 p. ISBN 9975-70-414-X
7. Boroș. A. Drept penal. Partea Generală. - București: ALL Beck, 1999, p.106.
8. Udrioiu M. Drept penal. Partea generală. Partea specială. Sinteze și grile. București: Editura C.H. Beck, 2011. 456 p
9. Stati V. „Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de insolabilitate” Monografie, Chișinău, 2003, 165 p.;
10. A. Borodac, M. Gherman, N. Maldea, T. Aldea, M. Costa, V. Stiuș, Manual de drept penal. Partea generală. Pentru învățământul superior, Chișinău, 2005, p. 113- 115.
11. S. Botnaru, V. Șavga, V. Grosu, M. Grama, Drept penal. Partea generală, Vol. I, Chișinău, 2005, p. 152-153
12. Lebedinschi A. Răspunderea penală pentru insolabilitatea fictivă. Teză de doctor. Chișinău, 2017, 206 p.
13. Predescu O. Dreptul penal al afacerilor. București: Editura Continent XXI, 2000. 266 p.
14. Vredea I. Evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor (aspecte juridicopenale). Chișinău: CE USM, 2003. 145 p
15. Moscalciuc I. Stabilirea obiectului juridic al infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 11, p. 44-51.
16. Mutu-Strulea M. Analiza juridico-penală a spălării banilor. Chișinău: CEP USM, 2006. 190 p.
17. Prodan S. Răspunderea penală pentru infracțiunile legate de creditare. Chișinău: CEP USM, 2011. 294 p.
18. Timofei S. Răspunderea penală pentru infracțiunile în domeniul concurenței. Chișinău: CEP USM, 2011. 300 p.
19. Gavajuc S. Răspunderea penală pentru remunerații ilicite în îndeplinirea lucrărilor de deservire a populației: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 170 p
20. Pasat A.O. Analiza juridico-penală a infracțiunilor vamale conform legislației Republicii Moldova și a României: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 196 p
21. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994 publicat : 12.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1 Data intrării în vigoare : 27.08.1994
22. <http://www.imliasi.ro/Noul%20cod%20penal.pdf>
23. <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19370083/201901010000/311.0.pdf>
24. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:TGOTt6OpSzYJ:just.ro/wp-content/uploads/DTI/Coduri%2520penale-editura/CPGG10%2520-%2520Cod%2520Penal%2520Germania%2520-%2520RO.docx+&cd=1&hl=ro-MD&ct=clnk&gl=md>
25. <http://codes.droit.org/CodV3/penal.pdf>
26. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:LbLSvPbPzkJ:just.ro/wp-content/uploads/DTI/Coduri%2520penale-editura/CPLE14%2520-%2520Cod%2520Penal%2520Lituania%2520-%2520RO.docx+&cd=1&hl=ro-MD&ct=clnk&gl=md>
27. [http://just.ro/wp-content/uploads/DTI/Coduri%20penale-editura/CPBF2%20-%20Cod%20Penal%20Belgia%20-%20RO.doc\(25\);](http://just.ro/wp-content/uploads/DTI/Coduri%20penale-editura/CPBF2%20-%20Cod%20Penal%20Belgia%20-%20RO.doc(25);)
28. https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30420353#pos=80;-46
29. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/
30. <http://just.ro/wp-content/uploads/DTI/Coduri%20penale-editura/CPPE7%20-%20Cod%20Penal%20Estonia%20-%20RO.doc>
31. Gheorghiu Gh. Procedura reorganizării judiciare și a falimentului. București: Lumina Lex, 2000. 312 p.
32. Pașca V. Bancruta frauduloasă. Comentarii de practică judiciară. București: Lumina Lex, 2000. 103 p.
33. Bulai C. Manual de drept penal. Partea generală. București: Editura ALL, 1997. 648 p.
34. Уголовное право. Часть общая, часть особенная. Под ред. А. С. Михлина. Москва: Юриспруденция, 2000. 400 p
35. Alecu Gh. Instituții de drept penal. Partea generală și partea specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010. 635 p.
36. Basarab M. Drept penal. Partea generală. Vol. I. București: Lumina LEX, 1997. 480 p
37. Zolyneac M., Michinici M. Drept penal. Partea generală. Iași: Chemarea, 1999. 516 p.
38. Manual de Drept penal. Partea generală. Redactor coordonator Borodac A. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2005. 516 p.
39. Михлин А.С. Последствия преступления. Москва: Юрид. литература, 1969. 104 с.
40. Уголовное право. Часть общая / часть особенная. Под общей редакцией проф. Гаухмана Л.Д., проф. Колодкина Л.М., проф. Максимова С.В. Москва: Юриспруденция, 1999. 784 с.
41. Brînză S, Stati V. Tratat de drept penal, Brînză S., Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.917
42. <https://www.cristidanilet.ro/docs/bancruta%20frauduloasa.doc>
43. Zarafiu M. Bancruta frauduloasă, infracțiune din domeniul afacerilor. În: Revista de drept penal. Anul VIII, nr. 2 (aprilie-iunie). București: Asociația Română de Științe Penale, 2001, p. 72-77.
44. Diaconu C., Conceptul infracțiunii de bancrută. Actualități și tendințe. U.S.A.M.V. Iași. 1200 p.

DATE DESPRE AUTOR:

Vera URȘU,
avocat în cadrul Biroului Asociat
de Avocați „Avolex”,
mun. Chișinău
tel. 078 047 639
e-mail: veronyca.ursu@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR:

Vera URȘU,
lawyer of Associated Law Office
„Avolex”, Chisinau
tel. +373 78 047639
e-mail: veronyca.ursu@gmail.com

CZU: 347.952

PRINCIPIUL DISPONIBILITĂȚII, FUNDAMENTUL FUNCȚIONAL AL PROCEDURII DE EXECUTARE

Anatolie BĂNĂRESCU,
master în drept , executor judecătoresc

În prezentul studiu este analizat principiul disponibilității, care prin valoarea sa juridică și interesul aplicativ, reprezintă fundamentul funcțional al procedurii de executare cu excepția cazurilor când o astfel de procedură devine caducă datorită unor împrejurări ce nu depind de voința creditorului (executarea benevolă a documentului executoriu de către debitor, decesul creditorului și neadmiterea succesiunii în drepturi procedurale, sau cazul în care, potrivit legislației, este stabilit un alt mod de executare).

Cuvinte-cheie: *executare benevolă, principiul disponibilității, executare silită, operațiuni juridice, executor judecătoresc.*

PRINCIPLE OF AVAILABILITY THE OPERATIONAL BASIS OF THE ENFORCEMENT PROCEDURE

Anatolie BANARESCU,
Master in law, bailiff

The present study examines the principle of availability, which by its legal value and applicative interest, is the functional basis of the enforcement procedure with the exception of cases where such a procedure becomes obsolete due to circumstances that do not depend on the will of the creditor (voluntary execution of the document enforcement by the debtor, the death of the creditor and the non-admission of the succession in procedural rights, or the case where, according to the law, another enforcement procedure is established).

Keywords: *voluntary execution, principle of availability, forced execution, legal operations, bailiff.*

Introducere. Printre principii ale dreptului procesual civil care își extind exigențele în materia executării silite un loc deosebit revine principiului disponibilității. Prin valoarea sa juridică și interesul aplicativ, acest principiu reprezintă fundamentul funcțional al procedurii de executare, cu excepția cazurilor când o astfel de procedură devine caducă datorită unor împrejurări ce nu depind de voința creditorului (executarea benevolă a documentului executoriu de către debitor, decesul creditorului și neadmiterea succesiunii în drepturi procedurale, sau cazul în care, potrivit legislației, este stabilit un alt mod de executare).

Spre deosebire de celelalte principii aplicabile procedurii de executare, principiul disponibilității reprezintă fundamentul dinamic al activității execuționale și unele dintre cele mai importante componente structurale ale acestuia sunt reflectate în art. 4 CE RM, însă aceste aspecte nu acoperă pe deplin dimensiunile juridice ale principului în cauză.

Rezultate și discuții Dreptul creditorului de a renunța la executarea începută

Printre drepturile de dispoziție ale creditorului ce pot fi desprinse din dispoziția de la art. 4 CE RM un loc deosebit revine dreptului de a renunța la executarea începută, care, conform principiului disponibilității, poate fi realizat la orice fază a procedurii de executare silită (art. 4 alin. (1) CE RM).

Întrucât în literatura de specialitate [10, p. 82; 12, p. 27; 13, p. 36] acest drept este reflectat prin sintagma „dreptul de renunțare la executare”, considerăm că legiuitorul moldovean prin sintagma „la executarea începută” i-a îngădit creditorului posibilitatea de realizare a dreptului respectiv numai în cadrul procedurii declanșate, ceea ce ar însemna că până la intentarea procedurii de executare sau după încetarea acesteia creditorul nu ar mai dispune de acest drept.

Ținând cont de scopul pe care îl pretinde creditorul la realizarea acestui drept, considerăm că sintagma „dreptul de a renunța la

executare” nu reflectă în mod corespunzător valențele juridice ale dreptului în cauză, deoarece în realitate s-ar prezuma că creditorul renunță în general la procedura execuțională și nu doar la urmărirea bunurilor debitorului, ceea ce în practică ar putea crea unele confuzii în situația în care creditorul renunță la realizarea unui act procedural al executorului.

Pentru a aduce claritate asupra acestui aspect terminologic ne vom referi la noțiunea de executare consemnată de eminentul savant român Eugen Herovanu [7, p. 23], în viziunea căruia „Execuțiunea silită e un complex de operațiuni juridice, lăsate în sarcina tribunalelor ordinare și supuse normelor și procedurilor folosite în afacerile judiciare contencioase”. Constatate ce atestă că autorul ei la definirea procedurii de executare silită a pus accentul pe dreptul obiectiv menit să reglementeze activitățile execuționale, îndosind astfel disponibilitatea părților care determină intentarea acestei proceduri.

Prin urmare, luând în consi-

derare faptul că executarea silită este constituită dintr-o totalitate de activități, este evident că creditorul sau persoanele care au declanșat procedura de executare silită nu pretind să renunțe la întreaga procedură execuțională, deoarece nu însăși procedura constituie un scop al creditorului, ci, în virtutea principiului disponibilității, acestuia îi este oferită libertatea juridică de a renunța la obiectul executării consemnat în documentul executoriu.

Cu titlu de excepție de la această precizare putem admite încheierea contractului de tranzacție între creditor și debitor după intentarea procedurii de executare silită, în temeiul căruia părțile concesiionând reciproc au convenit de a înceta procedura de executare prin renunțarea la executarea silită, stabilind prin conținutul contractului un alt mod de executare benevolă cu menținerea sau modificarea obiectului executării.

De precizat în context că contractul de tranzacție prin valoarea sa juridică reprezintă un act de disponibilitate distinct ce se realizează prin acordul reciproc al părților, în temeiul căruia efectele materiale ar putea fi delimitate de cele procedurale, ceea ce i-ar permite creditorului să renunțe la procedura de executare silită cu menținerea obiectului executării.

În scopul înlăturării acestei inadvertențe și prevenirii apariției unor dificultăți la realizarea acestui drept al creditorului, cu titlu *de lege ferenda*, considerăm că ar fi oportun ca sintagma „*dreptul de a renunța la executarea începută*” din alin. (1) art. 4 CE RM să fie înlocuită cu sintagma „*dreptul de a renunța la obiectul executării*” care va reflecta într-un mod mai adecvat esența juridică a dreptului respectiv.

Fără a schimba firul logic, menționăm că termenul „*renunțare*” își trage sevele din latinescul „*renuntiare*” [4, p. 915], ceea ce înseamnă a se lăsa de ceva, a întrerupe, a înceta de a mai face ceva, a părăsi de bunăvoie. În aparență, acesta pare a fi incompatibil cu realizarea unui drept câștigat în baza unui act jurisdicțional, însă dacă îi

apreciem efectele sale juridice pe care le generează la etapa de executare silită, este evident că prin această disponibilitate se încetează un raport juridic execuțional.

Pentru a aduce o motivație suplimentară asupra realizării dreptului de renunțare la executare, îl vom cita pe ilustrul savant francez Marcel Planiol [11, p. 75], care consemna că „*renunțarea la drept la fel reprezintă o modalitate de realizare a acestuia*” – talmăcire nelipsită de noimă și suport normativ. În cazul nostru aceasta ar însemna că creditorul își realizează dreptul său asupra obiectului executării prin renunțarea la el datorită libertății juridice pe care i-o oferă dreptul obiectiv în baza principiului disponibilității.

Analizând modul de realizare a acestui drept, observăm că realizarea lui este condiționată de două aspecte, adică de disponibilitatea materială a creditorului de a renunța la dreptul său subiectiv consemnat într-un document executoriu și de disponibilitatea procesuală în temeiul căreia acesta trebuie să realizeze formalitățile prescrise de legislația în domeniu pentru ca renunțarea sa la obiectul executării să-și poată produce efectele juridice din punct de vedere legal.

Pornind de la primul aspect al acestui drept ce poate fi desprins din natura sa juridică, care este fundamentată pe o disponibilitate materială, este evident că el se referă la aptitudinea legală a creditorului de a se autodetermina la renunțarea urmării bunurilor debitorului după obținerea documentului executoriu, indiferent de faptul dacă a fost intentată sau nu procedura de executare silită ori dacă aceasta a fost încetată.

Cât privește aspectul procesual al dreptului creditorului de a renunța la executare, acesta se individualizează printr-un caracter accesoriu ce se află într-o dependență de momentul realizării disponibilității materiale, deoarece dacă creditorul va renunța la obiectul executării până la intentarea procedurii de executare silită, atunci asupra acestei renunțări nu se va mai extinde aspectul procesual, întrucât

procedura de executare silită nu a fost declanșată și nu poate fi vorba despre o disponibilitate procesuală în realizarea dreptului respectiv.

Reieșind din efectele juridice pe care le generează dreptul creditorului de a renunța la procedura de executare, considerăm că după esența sa juridică acest drept dispune de unele asemănări cu un drept de dispoziție din cadrul procesului civil, și anume: cu dreptul reclamantului de a renunța la acțiune. Spre deosebire de dreptul reclamantului de a renunța integral sau parțial la acțiune, alin. (1) art. 4 CE RM ce vizează, inclusiv, dreptul creditorului de a renunța la procedura de executare nu conține careva precizări în acest sens. În practică este însă posibil ca creditorul să renunțe integral sau parțial la dreptul său subiectiv supus executării. Exemplu în acest sens poate fi situația când creditorul renunță la dobânzile de întârziere sau la alte penalități prescrise în documentul executoriu, dar nu renunță la suma datorată.

Analizând diversitatea situațiilor care pot fi întâlnite în practică, putem distinge două modalități de renunțare a creditorului la obiectul executării: renunțarea extraprocedurală și renunțarea procedurală.

Pornind de la prima varietate de renunțare – extraprocedurală, putem menționa că prin finalitățile sale această formă de renunțare ne-ar crea o impresie greșită precum că realizarea principiului disponibilității nu s-ar atribui la procedura de executare silită, deoarece nu se întreprind în acest sens careva acte de dispoziție, cu excepția cazului când părțile au încheiat un contract de tranzacție prin care creditorul s-a obligat să renunțe integral la obiectul executării.

Realizarea disponibilității extraprocedurale a creditorului se manifestă prin inacțiune, adică în cazul când acesta nu-și exercită pur și simplu dreptul său de a solicita intentarea procedurii de executare, ceea ce ar însemna că el nici nu-i pretinde debitorului să-și execute obligațiunea prescrisă în documentul executoriu, însă ulterior acest

drept prin efectul legii se prescrie în timp.

Renunțarea procedurală reprezintă actul de dispoziție al creditorului prin care se renunță parțial sau integral la obiectul executării după momentul intentării procedurii de executare silită, fapt pentru care legiuitorul a și conturat un temei distinct de încetare a procedurii de executare silită (art. 83 lit. g) CE RM). Pentru acuratețe juridică precizăm că chiar dacă legislația execuțională nu stabilește posibilitatea creditorului de a renunța parțial la obiectul executării, totuși, în virtutea disponibilității materiale asupra bunurilor supuse urmăririi, creditorul se poate autodetermina să renunțe parțial sau integral la obiectul executării. Spre exemplu, creditorul poate renunța la dobânzile de întârziere care au fost indicate în documentul executoriu, dar nu va renunța la creanța sa principală, însă pentru aceste situații de renunțare totală sau parțială consecințele sunt diferite.

Cât privește renunțarea procedurală, aceasta poate fi de două feluri: renunțarea parțială la obiectul executării silită, în cadrul căreia creditorul poate renunța la unele obligațiuni ale debitorului expuse în documentul executoriu, cum ar fi dobânzile contractuale, dobânzile de întârziere, penalitățile etc., iar activitățile executorului se vor reduce în mod corespunzător; renunțarea integrală la obiectul executării, caz în care executorul va dispune încetarea procedurii de executare.

Dincolo de particularitățile procesuale de realizare a acestui drept, este de menționat că realizarea dreptului de renunțare integrală la obiectul executării este pusă în sarcină persoanelor care, în limita împuternicirilor legale sau convenționale, au declanșat procedura de executare silită.

Dreptul creditorului de a solicita amânarea executării

Printre drepturile pe care le poate realiza creditorul în virtutea principiului disponibilității se individualizează și dreptul de a solicita amânarea procedurii de executare silită, drept care este recunoscut

în unanimitate de literatura de specialitate [10, p. 82; 12, p. 27; 13, p. 36], fiind validat de legislația în domeniu.

Pentru a putea determina finalitățile juridice ale acestui act de dispoziție al creditorului vom porni de la aspectul legal al acestui privilegiu ce urmează a fi desprins din dispoziția alin. (1) art. 4 CE RM, unde se consemnează că pe lângă dreptul de a cere executarea silită a documentelor executorii, precum și de a renunța la executarea începută „creditorul dispune de dreptul... de a amâna pornirea ei, în limitele prescripției dreptului stabilit”, ceea ce sub aspect terminologic creează o doză de incertitudine în ce privește modul de realizare a acestei prerogative legale.

Apreciind dimensiunile acestei disponibilități procesuale, considerăm că dreptul creditorului de a amâna pornirea procedurii de executare contravine logicii juridice din punct de vedere procedural, deoarece este imposibil să amâni o procedură de executare care nu a fost pornită, întrucât realizarea acestei disponibilități a creditorului derivă din însăși cererea lui de a intenta procedura de executare, care poate fi depusă la executorul judecătoresc în orice moment după ce a obținut documentul executoriu cu respectarea termenului de prescripție. Mai mult ca atât, conform art. 60 alin. (1) CE RM, procedura de executare se intentează la cererea creditorului următor, ceea ce ar însemna că această amânare ar fi condiționată de momentul înaintării cererii de către creditor, dar nicidecum prin depunerea unei cereri de amânare.

Sub acest aspect este evident că și executorul judecătoresc este pus în imposibilitate de a întocmi careva acte procesuale în acest sens, deoarece art. 60 CE RM nu-i conturează o posibilitate legală de a dispune printr-o încheiere amânarea intentării procedurii de executare, iar potrivit principiului legalității toate activitățile trebuie să corespundă exigențelor legale. Executorul, în baza cererii creditorului, este obligat în termen de 3 zile să intențeze procedura de executare, însă

din conținutul acestei prevederi reiese că executorul trebuie să indice în încheiere că se amână procedura de intentare a executării silită, ceea ce nu ar condiționa însăși intentarea procedurii de executare.

În scopul înlăturării acestei dificultăți, considerăm ca această opțiune conturată la alin. (1) art. 4 CE RM necesită de a fi expusă într-o altă redacție, prin care s-ar menționa că creditorul poate solicita executorului judecătoresc amânarea realizării unor acte sau activități execuționale.

Admițând realizarea în practică a acestei propuneri de legea *ferenda*, considerăm că creditorul ar întâmpina unele dificultăți la realizarea acestei opțiuni legale, deoarece, potrivit art. 76 CE RM, „executorul judecătoresc poate amâna executarea la cererea unei părți sau din oficiu, ținând cont de interesele primordiale ale creditorului...”, ceea ce ar însemna că această acțiune a creditorului s-ar extinde numai asupra unui act sau unei activități procesuale, dar nu asupra întregii procedurii de executare.

În doctrina română se susține că „uneori cursul procesului execuțional este oprit datorită unor împrejurări voite de părți, reflectând astfel principiul disponibilității în procesul civil, sau independent de voința lor când părțile se află în imposibilitatea continuării procesului execuțional datorită unor cerințe legale” [5, p. 60-61].

Faptul că legiuitorul a evitat să includă în cuprinsul normei legale unele precizări referitoare la extinderea principiului disponibilității asupra acțiunilor debitorului ne-ar putea crea falsa impresie că acest principiu se referă în mod exclusiv numai la creditor, deoarece, dacă ne referim la opțiunea de a solicita amânarea unor activități procesuale, trebuie să menționăm că aceasta îi revine și debitorului, motivații desprinse din precizările expuse în art. 76 CE RM.

Considerațiuni generale asupra actelor de dispoziție ale debitorului

Printre varietatea actelor de dispoziție ce pot fi realizate la

etapa de executare silită potrivit principiului disponibilității un loc aparte revine activităților care sunt puse de legislație la îndemâna debitorului datorită drepturilor pe care acesta le dobândește în virtutea poziției sale procesuale.

Chiar dacă în aparență legiuitorul, potrivit statutului juridic al creditorului la etapa de executare silită, i-a conturat acestuia o varietate mai largă de drepturi procesuale ce pot fi desprinse din principiul disponibilității, confirmându-i astfel o poziție prioritară față de debitor, totuși această situație procesuală nu poate îndosi posibilitatea debitorului de a realiza unele acte de dispoziție ce-i revin lui în temeiul principiului disponibilității.

Pășind peste modestia doctrinarilor care, analizând principiul disponibilității, au evitat să identifice actele de dispoziție ale debitorului ce pot fi realizate în cadrul procedurii de executare silită a hotărârilor judecătorești în materie civilă, în scopul înlăturării acestei incertitudini procesuale vom încerca să scoatem în relief unele acte de dispoziție pe care le poate realiza debitorul în baza principiului disponibilității [6; 10, p. 27].

Încercarea de a elucida cele mai răspândite acte de dispoziție ale debitorului la etapa de executare silită nu-și reduce importanța numai la aspectul teoretic, întrucât prin obiectivele sale această preocupare dispune și de un interes practic ce vine să nuanțeze finalitățile juridice ale fiecărui drept al debitorului, identificându-i limitele de extindere și dificultățile pe care le poate genera exercitarea acestuia în practică, deoarece în unele cazuri de modul de realizare a acestora depinde ulterioara soartă a procedurii de executare.

Analizând situațiile întâlnite în practică, devine evident că debitorul dispune, la fel ca și creditorul, de unele drepturi procesuale în limita poziției sale de subiect pasiv al procedurii de executare. Dar, spre regret, aceste drepturi nu și-au găsit până în prezent o abordare corespunzătoare în literatura de specialitate, ceea ce generează unele incertitudini asupra efecte-

lor juridice pe care le pot produce actele de dispoziție ale debitorului realizate în cadrul procedurii de executare.

Deoarece atât legislația României, cât și cea a Republicii Moldova în materie de executare silită nu conține unele reglementări proprii actelor de dispoziție ale debitorului ce pot fi realizate în baza principiului disponibilității, unele drepturi de dispoziție ale acestuia pot fi totuși desprinse din prevederile legale referitoare la contestația în materie de executare, amânare, suspendare, reîntoarcere a executării etc., ceea ce atestă că, potrivit drepturilor sale subiective, debitorul dispune de o libertate legală în realizarea unor acte care prin esența lor se atribuie la conținutul principiului disponibilității.

În virtutea acestor realități doctrinare, este de menționat că în practică pot fi întâlnite situații când conduita debitorului reprezintă însuși nucleul principiului disponibilității în materie de executare silită și, în mod special, determină realizarea actelor de dispoziție ale creditorului la declanșarea procedurii de executare silită, precum și la determinarea obiectului executării silită. Spre exemplu, dacă după momentul pronunțării hotărârii judecătorești debitorul, în virtutea principiului disponibilității, și-a executat în mod corespunzător obligațiunile ce-i revin prin dispozitivul hotărârii, atunci creditorul decede din posibilitatea de a-și realiza dreptul său de a solicita intentarea procedurii de executare.

Sub acest aspect este actuală opinia unor autori ruși [14, p. 18], care susțin că „conform principiului disponibilității, debitorul poate executa benevol obligațiunea sa care îi revine potrivit documentului executoriu, prevenind astfel necesitatea derulării procedurii de executare silită”. Însă, această afirmație nu acoperă întregul aspect metodologic prin care s-ar putea realiza prerogativa debitorului de a executa obligația prescrisă în documentul executoriu.

Prin urmare, argumentele invocate de acești autori ar putea constitui punctul de pornire în

stabilirea conduitei debitorului și în determinarea bunei-credințe a acestuia. Însă, această situație nu ar putea fi interpretată într-un mod absolut, deoarece prevenirea derulării procedurii de executare nu ar exclude realizarea principiului disponibilității, întrucât prin sine însăși această libertate a debitorului de a executa benevol documentul executoriu constituie o manifestare a disponibilității materiale în cadrul procedurii de executare silită și, conform art. 61 alin. (1) lit. h) CE RM, ar servi drept temei pentru refuz în intentarea procedurii de executare.

Precizarea referitoare la prevenirea necesității de a fi intentată procedura de executare atestă că suntem în lipsa unei etape de executare silită. Însă, acest fapt nu poate fi interpretat ca o inadmisibilitate a debitorului de a realiza careva acte de dispoziție în cadrul unei proceduri ce n-a fost declanșată, deoarece esența acestui drept de dispoziție determină prin sine existența procedurii de executare.

Prin urmare, putem concluziona că executarea benevolă de către debitor a hotărârii judecătorești constituie o varietate de realizare a principiului disponibilității la etapa de executare silită, prin evitarea unei astfel de proceduri (art. 60 CE RM) ce privează creditorul de posibilitatea de a solicita, potrivit dreptului său subiectiv recunoscut de legislație, intentarea procedurii de executare, care, la rândul său, este condiționată de conduita debitorului.

Cu titlu de excepție de la această situație putem aduce reaua-credință a creditorului când acesta, cunoscând cu certitudine despre executarea benevolă a hotărârii judecătorești, totuși solicită prin cererea sa intentarea procedurii de executare, însă aceasta va avea un caracter provizoriu până când executorul judecătoresc va stabili că debitorul, anterior momentului înaintării cererii de către creditor, a executat benevol hotărârea judecătorească. Prin urmare, acest act de dispoziție al creditorului nu va produce careva efecte juridice ce țin de urmărirea bunurilor debito-

rului, întrucât executorul judecătoresc va fi nevoit conform legislației să dispună încetarea procedurii de executare silită.

O altă situație prin care s-ar exclude reaua-credință a creditorului în declanșarea procedurii de executare ar fi cazul în care creditorul nu a cunoscut despre executarea benevolă și în mod corespunzător de către debitor a obligațiilor ce derivă din documentul executoriu și a solicitat intentarea procedurii de executare silită. Însă, această dificultate ce poate să apară în practica execuțională este condiționată de obscuritățile ce s-au strecurat în prevederile Codului de executare al Republicii Moldova care legitimează opțiunea debitorului de a executa benevol hotărârea judecătorească sau alt document executoriu.

Prin urmare, putem constata că volumul drepturilor pe care le pot exercita părțile în baza principiului disponibilității la etapa de executare silită depinde în mare măsură de buna-credință și de diligența acestora la valorificarea drepturilor subiective încălcate, deoarece realizarea drepturilor de dispoziție ale părților în cadrul fazei de executare silită are ca scop final restabilirea efectivă a unui drept subiectiv lezat.

Dreptul debitorului de a executa benevol documentul executoriu

Printre drepturile debitorului ce pot fi desprinse din conținutul principiului disponibilității în cadrul procedurii de executare silită un loc mai controversat din punctul de vedere al regimului juridic îi revine dreptului de a executa benevol hotărârea judecătorească, care datorită modului de realizare și efectelor pe care le generează asupra procedurii de executare ridică unele discuții având ca subiect inadvertențele ce s-au strecurat în Codul de executare al Republicii Moldova.

Chiar dacă opțiunea respectivă a debitorului nu a fost menționată expres în art. 4 CE RM, totuși prin efectele sale pe care le generează asupra procedurii de executare silită se atestă că această prerogativă legală reprezintă o disponibilitate a debitorului în drepturile sale ce-i

revin potrivit calității procesuale pe care o dobândește numai după momentul când hotărârea judecătorească sau documentul executoriu au devenit susceptibile de a fi executate.

Într-o opinie doctrinară [1, p. 395], acest act de dispoziție al debitorului este asimilat cu achisarea [8, p. 485], susținându-se că „*Nimic însă nu împiedică partea, care a pierdut în proces, să execute de bunăvoie sentința despre al cărei conținut are cunoștință, precizându-se totodată că executarea de bunăvoie poate să fie expresă, atunci când partea a dat o declarație scrisă că se mulțumește cu hotărârea dată, sau tacită, când executarea ei totală nu mai lasă nicio îndoială asupra intenției celui care a pierdut în proces*”.

Aici considerăm necesar să precizăm că pentru realizarea de către debitor a dreptului de executare benevolă nu este suficientă doar existența unei hotărâri judecătorești sau a documentului executoriu care ar fi susceptibile de executat, dar mai este necesar ca debitorul să cunoască despre existența acestora, deoarece în practică se întâlnesc numeroase situații când debitorul efectiv nu cunoștea despre existența procesului judiciar în temeiul căruia s-a adoptat hotărârea judecătorească și s-a eliberat titlul executoriu. Acest incident apare din cauza obscurităților ce s-au strecurat în legislația procesului civilă a Republicii Moldova referitoare la citarea publică (art. 108 alin. (1) CE RM) și care continuă să-și producă efecte negative în cadrul procedurii de executare silită.

Prin urmare, aceste obscurități legale pot facilita reaua-credință a reclamantului în oferirea unor asigurări declarative din punct de vedere legal, care pot fi ilustrate prin diferite situații ce se întâlnesc în practică. Spre exemplu, este cazul în care reclamantul, cunoscând cu certitudine domiciliul real al părâtului, indică în cererea de chemare în judecată o adresă greșită și declară în instanță că nu a reușit să afle domiciliul acestuia solicitând astfel citarea publică în scopul de a-l priva pe părât de posibilitatea de a

se apăra contra pretențiilor înaintate. Drept urmare, după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești, debitorul este privat de posibilitatea de a executa benevol hotărârea judecătorească, întrucât el nu a cunoscut despre existența procesului.

Ajustând aceste situații la câmpul legal de realizare a dreptului debitorului de a executa benevol documentul executoriu, lesne observăm că legiuitorul moldav a îngăduit posibilitatea debitorului în exercitarea acestui act de dispoziție, deoarece, potrivit art. 60 alin. (3) CE RM, debitorul poate realiza această prerogativă deja în cadrul unei procedurii de executare silită, care prin esența sa este incompatibilă cu executarea benevolă.

Prin urmare, din dispoziția normei citate *supra* devine evident că acordarea termenului de 15 zile debitorului pentru a executa benevol documentul executoriu este prin sine însăși o acțiune de executare, deoarece sub aspect succesiv această acțiune a executorului judecătoresc este realizată concomitent și/sau ulterior momentului emiterii încheierii de intentare a procedurii de executare, iar prin efectele juridice ale acestei acțiuni debitorul este preavizat despre intentarea procedurii de executare, executorul judecătoresc urmând să evite realizarea unor activități de asigurare și urmărirea forțată a bunurilor debitorului în interiorul termenului acordat pentru executarea benevolă.

Apreciind efectele juridice pe care le generează acordarea termenului respectiv pentru executarea benevolă, lesne observăm că prin stabilirea de către executor a termenului de executare benevolă se știrbează vocația debitorului de a dispune de acest drept, deoarece autodeterminarea debitorului în realizarea dreptului de executare benevolă este condiționată de încheierea executorului judecătoresc privind intentarea procedurii de executare.

Prin urmare, acest drept de dispoziție al debitorului nu poate fi asimilat cu cel prevăzut de noul Cod de procedură civilă al României [2], care prin esența sa implică executarea benevolă a do-

cumentului executoriu până la momentul pornirii procedurii de executare, cel puțin din simplul motiv că sesizarea executorului judecătoresc fără acordarea unui termen de executare benevolă implică cheltuieli suplimentare în seama debitorului.

În legislația română acest drept al debitorului de a executa benevol hotărârea judecătorească sau un alt document executoriu este legitimat de art. 622 alin. (1) din noul Cod de procedură civilă, care prevede: „*Obligația stabilită prin hotărârea unei instanțe sau printr-un alt titlu executoriu se aduce la îndeplinire de bunăvoie*”, ceea ce ar însemna că creditorul ar trebui să-i aducă la cunoștință debitorului documentul executoriu și să-i propună executarea benevolă a acestuia.

Prin urmare, datorită acestei prezumții legale, în doctrina română [8, p. 885; 10, p. 27] dreptul debitorului de a executa de bunăvoie obligațiile stabilite printr-un titlu executoriu îmbracă haina unui principiu distinct al procedurii de executare în materie civilă, constituind astfel fundamentul structural al acestui drept de dispoziție al debitorului.

Dincolo de aceste interpretări, este de amintit aici aserțiunea ce aparține lui Ioan Leș [8, p. 885], potrivit căreia opțiunea debitorului de a executa benevol documentul executoriu este considerată o soluție novatoare în privința unor instituții importante ale executării care contribuie la realizarea cu celeritate a urmăririi silită.

Referindu-se la efectele juridice pe care le generează executarea benevolă de către debitor a documentului executoriu, unii autori [10, p. 27] asimilează executarea benevolă cu „*achisarea tacită la hotărâre sau la un alt înscris care, potrivit legislației, constituie un astfel de titlu*”, ceea ce ar însemna că prin realizarea acestui drept s-ar preveni realizarea unor activități procesuale de către executorul judecătoresc în privința urmăririi bunurilor debitorului.

Pe lângă incidentele anterior analizate, putem admite și unele situații ce pot fi întâlnite în practică

că când prin realizarea unor acte de dispoziție de către creditor debitorul ar putea fi privat de posibilitatea de a executa benevol hotărârea judecătorească sau alt document executoriu. Un astfel de incident ar fi cazul când creditorul a renunțat la obiectul executării și a refuzat depunerea cererii de intentare a procedurii de executare, ceea ce ar însemna că debitorul este exonerat de la executare. O altă situație similară ce ar putea fi admisă în baza exigențelor prevăzute de art. 60 CE RM, care l-ar priva pe debitor de posibilitatea de a executa benevol documentul executoriu, este atunci când după emiterea încheierii de intentare a procedurii de executare creditorul face o cerere prin care renunță la executare, iar executorul judecătoresc, în baza lit. g) art. 83 CE RM, va emite o încheiere prin care va dispune încetarea procedurii de executare.

Concluzii

Analizând finalitatea acestui act de dispoziție al debitorului, putem nuanța că prin executarea benevolă a hotărârii judecătorești se confirmă că acesta este mulțumit cu soluția primei instanțe de judecată și renunță la exercitarea dreptului de a apela hotărârea respectivă. Mai mult ca atât, prin executarea benevolă a hotărârii judecătorești sau a documentului executoriu se confirmă buna-credință și diligența debitorului la realizarea drepturilor procesuale în cadrul procedurii de executare silită, iar pentru executarea unor obligațiuni cu caracter pecuniar se previne totodată și încasarea dobânzilor de întârziere.

Rezumând asupra situațiilor ce pot fi întâlnite în practică și apreciind consecințele pe care le poate genera abuzul de drept al creditorului în cazul executării benevole de către debitor a hotărârii judecătorești, cu titlu de lege ferenda considerăm că prima frază din dispoziția de la alin. (3) art. 60 CE RM necesită a fi modificată după cum urmează: *În termen de 3 zile după primirea documentului executoriu și a dovezii prin care se confirmă că debitorul a fost somat despre executarea benevolă a documentului executoriu în termen de 15 zile de la momentul*

recepționării somației, executorul judecătoresc va emite o încheiere cu privire la intentarea procedurii de executare, pe care o expediază părților în termen de 3 zile după emitere.

Faptul că legiuitorul a evitat să includă în cuprinsul normei legale unele precizări referitoare la extinderea principiului disponibilității asupra acțiunilor debitorului ne-ar putea crea falsa impresie că principiul disponibilității în materie de executare se referă în mod exclusiv numai la creditor.

În practică pot fi întâlnite situații când renunțarea creditorului la executarea documentului executoriu este imposibilă datorită naturii juridice a obiectului supus executării, spre exemplu: printr-o hotărâre judecătorească s-a declarat nulitatea absolută a unui contract civil și s-a dispus aducerea părților la poziția inițială, caz în care executarea nu va putea fi încetată în baza unui contract de tranzacție, deoarece aceasta contravine prevederilor art. 217 CC RM.

O altă excepție când debitorul poate beneficia de o facilitare la executarea silită poate fi desprinsă din dispoziția de la art. 252 alin. (1) CPC RM, care prevede că „*în funcție de situația materială a părților sau de alte circumstanțe, instanța emitentă poate, la cererea participanților la proces sau la propunerea executorului judecătoresc, să amâne ori să eșaloneze executarea ei, precum și să schimbe modul sau ordinea de executare*”.

Referințe bibliografice

1. Cădere V.G. *Tratat de procedură civilă după legile de unificare și legile provinciale în vigoare*. Ed. a II-a. București: Tipografiile Române Unite, 1942. 606 p.
2. *Cod de procedură civilă al României*. În: Monitorul Oficial al României, 2012, nr. 545.
3. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994.
4. Codul de Executare al Republicii Moldova Publicat 05.11.2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220 art. Nr.:704

5. Comentariul Codului de Executare al Republicii Moldova. Cartea I. Executarea hotărârilor cu caracter civil. Chișinău: Ed. Bons Offices, SRL, 2010. 302 p.

6. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

7. Coteanu I., Seche L., Seche M. *Dicționar explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic, 1996. 1196 p.

8. Cotoi E. *Incidente în procedura de executare silită*. București: Universul Juridic, 2009. 318 p.

9. Gârbuleț I. *Principiile fundamentale ale executării silite*. În: *Revista Română de Executare Silită*, 2010, nr. 3, p. 27-33.

10. Herovanu E. *Teoria execuțiunii silite. Cercetări în domeniul problemelor ei fundamentale. Prima serie*. București: Editura Librăriei R. Cioflec, 1942. 540 p.

11. Leș I. *Noul Cod de procedură civilă, comentariu pe articole, art. 1-1133*. București: C.H. Beck, 2013. 620 p.

12. Leș I. *Tratat de drept procesual civil*. București: ALL Beck, 2001. 520 p.

13. Oprina E., Gârbuleț I. *Tratat teoretic și practic de executare silită*. Vol. I. *Teoria generală și procedurile execuționale*. București: Universul Juridic, 2013. 1807 p.

14. Planiol M. *Traité élémentaire de droit civil. Les preuves. Théorie générale des obligations. Les contrats. Les privilèges et les hypothèques. Tome deuxième*. Paris: H. Lamirauet et Cie éditeurs bibliothèque nationale de France, 1921. 860 p.

15. Porumb G. *Teoria generală a executării silite și unele proceduri speciale*. București: Editura Științifică, 1964. 680 p.

16. Stoica A. *Executarea silită imobiliară*. București: Universul Juridic, 2009. 312 p.

17. Балабин В.И., Левченко Л.В. *Действие принципа диспозитивности в исполнительном производстве*. В: *Правоведение*, 1992, № 3, с. 18.

DATE DESPRE AUTOR:
Anatolie BĂNĂRESCU,
Master in drept, executor
judcatoresc
Mail: banarsecu@mail.ru
Tel. 069130707

УДК: 342.7

ВНЕДРЕНИЕ ЕДИНОЙ СУДЕБНОЙ ИНФОРМАЦИОННО- ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ: ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Александр БЕРНАЗЮК,

кандидат юридических наук, доцент
доцент кафедры истории и теории государства и права
Европейского университета

Статья посвящена исследованию вопросов теории и практики внедрения Единой информационно-коммуникационной системы в Украине. Автором поднимаются и рассматриваются проблемные вопросы, связанные с внедрением и началом функционирования Единой информационно-коммуникационной системы в Украине; исследованы практические и правовые вопросы, разрешение которых должно предшествовать полноценному функционированию системы. На основании проведенного исследования сформулированы возможные пути решения некоторых проблемных аспектов, связанных с началом функционирования Единой информационно-коммуникационной системы в Украине, а также определены направления дальнейшего развития законодательства в сфере регулирования электронного правосудия в Украине.

Ключевые слова: электронное правосудие, Единая информационно-коммуникационная система, электронная подпись.

INTRODUCTION OF A SINGLE JUDICIAL INFORMATION- TELECOMMUNICATION SYSTEM: ISSUES OF THEORY AND PRACTICE

Alexander BERNAZUK,

PhD in Law, Associate Professor
Associate Professor of the Department of History and Theory of the State
and rights of the European University

The article is devoted to the study of the theory and practice of the implementation of the Unified Information and Communication System in Ukraine. The author raises and considers problematic issues related to the implementation and launch of the Unified Information and Communication System in Ukraine; investigated practical and legal issues, the resolution of which should precede the full functioning of the system. On the basis of the conducted research, possible ways of solving some problematic aspects related to the launch of the Unified Information and Communication System in Ukraine were formulated, and directions for further development of legislation in the field of e-justice regulation in Ukraine were determined.

Keywords: e-justice, Unified information and communication system, electronic signature.

INTRODUCEREA UNUI SINGUR SISTEM DE INFORMARE- TELECOMUNICAȚII JUDICIARE: PROBLEME DE TEORIE ȘI PRACTICĂ

Alexander BERNAZUK,

Doctor în drept, conferențiar universitar Profesor asociat al Departamentului de
Istorie și Teorie a Statului și Dreptului a Universității Europene

Articolul este dedicat studiului teoriei și practicii implementării sistemului unificat de informare și comunicare în Ucraina. Autorul ridică și analizează aspecte problematice legate de implementarea și lansarea Sistemului Unificat de Informare și Comunicare în Ucraina; au examinat aspecte practice și juridice, a căror soluționare ar trebui să precede funcționarea completă a sistemului. Pe baza cercetării efectuate s-au formulat modalități posibile de soluționare a unor aspecte problematice legate de lansarea Sistemului Unificat de Informare și Comunicare în Ucraina și s-au stabilit instrucțiuni pentru dezvoltarea în continuare a legislației în domeniul reglementării e-justiției în Ucraina.

Cuvinte-cheie: e-justiție, sistem unificat de informare și comunicare, semnătura electronică.

Постановка проблемы. В соответствии с новой редакцией Хозяйственного процессуального кодекса Украины, Гражданского процессуального кодекса Украины, Кодекса административного судопроизводства Украины [1] предполагается функционирование в Украине Единой судебной информационно-телекоммуникационной системы (далее – ЕСИТС). В некоторых судах она уже проходит апробирование в тестовом режиме. Однако, ещё до начала её функционирования, на практике возникают ряд проблемных вопросов, решение которых предполагает в том числе усовершенствование законодательства.

Актуальность темы исследования подтверждается недостаточным количеством научных работ, посвященных проблеме внедрения ЕСИТС, а также современными мировыми тенденциями в сфере развития электронного судопроизводства.

Состояние исследования. Научный анализ проблем электронного судопроизводства в Украине осуществляется многими отечественными учеными. Среди них следует назвать: Н.А. Гетманцев, М.О. Богатирьова, А.Ю. Каламайко, И.В. Каминска, В.М. Когут, А.В. Погорілецька и др. Однако, комплексных актуальных научных исследований в сфере внедрения ЕСИТС недостаточно.

Целью и задачей статьи является исследование проблемных вопросов внедрения ЕСИТС в Украине, а также разработке предложений относительно их устранения.

Изложение основного материала. Положением об автоматизированной системе документооборота в суде определены правовые основы организации и функционирования указанных некоторых подсистем, включая подсистему электронного суда, регламентирован порядок использования зарегистрированными в ЕСИТС пользователями электронного кабинета [2]. При

этом, в некоторых судах ЕСИТС внедрена в тестовом режиме [3].

Вместе с тем, по информации государственного предприятия «Информационные судебные системы» (что является администратором ЕСИТС и других автоматизированных систем, используемых в судах), за время функционирования ЕСИТС в тестовом режиме неоднократно возникали проблемы из-за отсутствия необходимых шаблонов заявлений. Пользователи подсистемы «Электронный суд» (преимущественно адвокаты) предоставляют свои предложения и присылают соответствующие шаблоны заявлений в государственное предприятие «Информационные судебные системы» [4].

К примеру, как отмечают некоторые исследователи, система еще не позволяет осуществлять полноценное судопроизводство, ведь заявление об исправлении в решениях (постановлениях) опечаток или арифметических ошибок, заявление о возврате государственной пошлины, заявление о разъяснении решения (определения) суда, заявление о рассмотрении дела при отсутствии лица, ходатайство об участии в судебном заседании в режиме видео-конференции и т.д. зарегистрировать в подсистеме «Электронный суд» пока невозможно [5, с. 35].

Характерно, что в Едином государственном реестре судебных решений содержится более 300 тыс. судебных документов по поиску «Единая судебная информационно-телекоммуникационная система» [6], среди которых подавляющее большинство – определения об оставлении без движения/отказе в принятии исковых заявлений, других заявлений, ходатайств, поданных в электронной форме, в том числе через подсистему «Электронный суд». В основе обоснования отказа в принятии соответствующих заявлений в электронной форме лежит то обстоятельство, что ЕСИТС не функционирует. Указанное мо-

жет свидетельствовать о готовности внешних пользователей (участников судебного процесса) к внедрению ЕСИТС, но неготовность судебной власти и самой системы к полноценному функционированию в результате целого ряда причин.

При этом возникает противоречивая конфликтная ситуация, о которой говорится в Решении Совета судей Украины от 19 ноября 2018 № 79, а именно: полноценное тестирование подсистемы «Электронный суд» предусматривает функционирование программного продукта в реальных условиях эксплуатации и нагрузки, с привлечением всех пользователей [7]. Вместе с тем, тестирование подсистемы возможно только при наличии законодательно закрепленного обязательства по принятию соответствующих документов в электронной форме, а при его отсутствии полноценное тестирование системы невозможно. В то же время, запуск работы ЕСИТС без предварительного практического тестирования всех ее компонентов (для чего и предусмотрено тестовый режим работы системы) невозможен (опасный), поскольку в процессе функционирования системы могут оказаться проблемные моменты, устранение которых потребует временной остановки работы ЕСИТС.

Поэтому, следует согласиться с мнением некоторых ученых, которые отмечают, что электронное судопроизводство до момента введения ЕСИТС не имеет особой новизны или удобства для сторон. Также оно мало влияет на ускорение рассмотрения дела в суде, так как затягивает сторонами слушания из-за манипуляций с письменными доказательствами как способ злоупотребления процессуальным правом [8, с. 12].

Определяя недостатки отдельных элементов (подсистем) ЕСИТС и причины их возникновения, необходимо отметить, что, прежде всего, такие недостатки связаны с техническими,

правовыми и организационными аспектами обеспечения функционирования ЕСИТС.

Так, одним из наиболее распространенных проблемных вопросов, возникающих при тестировании ЕСИТС, является идентификация ЭЦП, с помощью которого подписываются исковые заявления, иные процессуальные документы, которые направляются в суд в электронной форме через подсистему «Электронный суд».

Об этом, в частности, отмечается исследователями, которые указывают на то, что у судов возникают трудности с идентификацией электронной цифровой подписи физического или юридического лица, который должен выдаваться аккредитованным центром сертификации ключей; идентификацией электронных адресов сторон для уверенности в том, что корреспонденция суда дойдет именно до адресата, а не к другому лицу; обеспечением возможности участникам процесса ознакомиться с материалами электронной дела [5, с. 35].

Аргументируя наличие указанного недостатка системы идентификации ЭЦП, следует обратиться к статистическим показателям судебной практики. Так, в ряде постановлений об отказе в принятии/ оставление без движения заявлений, поданных в суд в электронной форме, указывается, как на дополнительную причину отказа в принятии (оставлении без движения), невозможность идентификации ЭЦП лица [9; 10].

В частности, в постановлении об оставлении без движения искового заявления Харьковского окружного административного суда от 10 декабря 2018 по делу № 520/11173/18 суд отметил, что в распечатанном сообщении по электронной почте Харьковского окружного административного суда от 7 декабря 2018 года усматривается, что подпись документа осуществлена истцом, однако в графе проверка ЭЦП указано: «неверная цифровая подпись, возникла ошибка при разборе

или формировании данных (поврежденные данные или неверный формат)» [9].

Причиной такой ситуации, как отмечают некоторые исследователи, может быть то, что использование пары ключей само собой не решает вопрос идентификации подписанта. Ведь хотя корреспондент видит, что документу присвоена конкретная подпись, он не всегда может быть уверен в том, что личный ключ не был перехвачен или даже, что открытый ключ с самого начала не был создан злоумышленником с целью выдачи себя за подписчика [11].

При этом обязанность суда проверять достоверность ЭЦП закреплена во Временном порядке обмена официальными электронными документами, утвержденном приказом Государственной судебной администрации от 15 ноября 2016 № 231 [12].

Исследуя вопрос идентификации электронных документов, А.Ю. Каламайко предлагает при представлении электронного документа, подписанного квалифицированной электронной подписью, ввести действие презумпции достоверности заявления, сделанного в этом документе. Такая презумпция может быть опровергнута только фактами, которые обосновывают серьезные сомнения в том, что заявление сделано владельцем электронной подписи [13, с. 109].

В данном контексте также следует отметить, что в соответствии с Законом Украины «О внесении изменений в Хозяйственный процессуальный кодекс Украины, Гражданский процессуальный кодекс Украины, Кодекс административного судопроизводства Украины и другие законодательные акты» [1] лица, зарегистрированные как пользователи ЕСИТС, подают документы в электронной форме с использованием собственной электронной цифровой подписи, приравненной к собственноручной подписи в соответствии с Законом Украины «Об электронной цифровой

подписи». Вместе с тем, указанный Закон утратил силу 5 октября 2017 с принятием Закона Украины «Об электронных доверительных услугах» [14], в котором, в частности, отсутствует понятие «электронная цифровая подпись». В свою очередь это понятие трансформировано в более широкое - «электронная подпись». Следовательно, есть необходимость в приведении положений процессуальных кодексов в соответствии с требованиями нового законодательства, поскольку в последнем расширена система средств электронной идентификации.

Одним из спорных вопросов переходного периода является одновременное существование электронного и бумажного документооборота в судах.

По этому поводу П. Цимбал, Л.В. Омельчук и другие отмечают, что спорным, хотя и целесообразным для переходного периода, является не отделенность бумажного документооборота от электронного, противоречия же могут привести к нарушениям и потери бумажных оригиналов документов при осуществлении судопроизводства. Наличие законодательного предостережения о том, что регистрация в Единой судебной информационно-телекоммуникационной системе не лишает права на подачу документов в суд в бумажной форме в установленном порядке, по мнению ученых, может привести к дуализму в системе документооборота при реализации правосудия, создавать условия для возможных злоупотреблений со стороны заинтересованных лиц [15, с. 153].

Некоторые ученые также акцентируют внимание на том, что в соответствии со ст. 160 КАС Украины (подобные положения содержатся в ГПК Украины и ГПК Украины), где четко указано, что исковое заявление подается в письменной форме, хотя письменная форма фактически не исключает возможности создания электронного документа, однако то, что законодатель

прямо не предусмотрел такой возможности, как обращение в суд путем подачи электронного административного иска, лишь свидетельствует о неготовности публичной власти к реальным преобразованиям судебных процессов с помощью информационных технологий [16, с. 102].

В судебной практике в ряде постановлений судьи оставляют искивые заявления и другие документы, которые подаются в электронной форме, без движения, в том числе со ссылкой на несоблюдение письменной формы заявления [17]. То есть возникает противоречие между возможностью подачи искового заявления и других процессуальных документов, зарегистрированных в ЕСИТС пользователей в электронной форме, и необходимостью соблюдения письменной формы соответствующих заявлений.

Кроме того, в соответствующих статьях процессуальных кодексов, также указано, что в случае невозможности рассмотрения дела судом в электронной форме по техническим причинам более пяти дней, что может помешать рассмотрению дела в сроки, установленные настоящим Кодексом, дело рассматривается по материалам в бумажной форме для чего материалы дела безотлагательно переводятся в бумажную форму в порядке, установленном Положением о Единой судебной информационно-телекоммуникационной системе [1].

Из содержания указанной нормы закона следует, что одновременно с материалами дела в электронной форме должны формироваться материалы дела в письменной форме, то есть фактически в переходный период оказывается невозможным полный переход на систему электронного судопроизводства. Поэтому в дальнейшем, после начала функционирования ЕСИТС, возникнет необходимость внесения изменений в процессуальные кодексы путем исключения

нормы об обязательной письменной форме заявлений, материалов дела. При этом может быть предусмотрена письменная форма обращения в суд в качестве альтернативного, однако, не обязательный вариант.

В этой связи следует также указать о спорных вопросах, возникающих в процессе перевода дел, которые ранее были сформированы в письменной форме, в электронную форму.

Так, в процессуальных кодексах отмечается, что процессуальные и другие документы и доказательства в бумажной форме не позднее трех дней со дня их поступления в суд переводятся в электронную форму и приобщаются к материалам электронного судебного дела в порядке, определенном Положением о Единой судебной информационно-телекоммуникационной системе [1].

Вместе с тем, из анализа указанной правовой нормы следует, что переводу в электронную форму подлежат те документы, которые поступили в суд в бумажной форме после введения ЕСИТС.

То есть нормативного обязательства такого сканирования пока не существует, поскольку переходными положениями новой редакции процессуальных кодексов прямо предусмотрено, что дела, рассмотрение которых начато и не завершено по материалам в бумажной форме до начала функционирования ЕСИТС, продолжают рассматриваться по материалам в бумажной форме. При наличии технической возможности такие дела могут рассматриваться по материалам в электронной форме [18].

Вместе с тем, вопрос о порядке (период) и очередность сканирования материалов судебных дел требует более основательного решения, что станет возможным только после утверждения Положения о Единой судебной информационно-телекоммуникационной системе, поскольку именно этим положением должны быть определены

основания и порядок применения ЕСИТС при рассмотрении, решении дел и оформлении по их результатам судебных процессуальных документов, если такое рассмотрение началось до начала функционирования ЕСИТС.

Выводы. На основании проведенного в данной статье исследования можно сделать вывод о том, что проблемными вопросами переходного периода в сфере внедрения ЕСИТС являются: а) наличие конфликтной ситуации, обусловленной невозможностью запуска работы ЕСИТС без предварительного практического тестирования всех ее компонентов; б) несоответствие программной платформы ЕСИТС особенностям всех этапам осуществления судопроизводства, а также всем обслуживающим (вспомогательным) процессам (отсутствие необходимых шаблонов заявлений, судебных решений, частые сбои в работе программы и т.д.); в) сложности идентификация ЭЦП, с помощью которой подписываются искивые заявления, иные процессуальные документы, которые направляются в суд в электронной форме через подсистему «Электронный суд»; г) одновременное существование электронного и бумажного документооборота в судах, что обуславливает возникновение противоречия между возможностью подачи искового заявления и других процессуальных документов, зарегистрированных в ЕСИТС пользователей в электронной форме, и необходимостью соблюдения письменной формы соответствующих заявлений.

Направлениями дальнейшего развития ЕСИТС являются: 1) приведение положений процессуальных кодексов (в которых содержится ссылка на Закон Украины «Об электронной цифровой подписи», который утратил силу) в соответствие с требованиями нового законодательства, поскольку в последнем расширена система средств электронной идентификации; 2) необходимость во внесении изме-

нений в процессуальные кодексы путем исключения нормы об обязательной письменной форме заявлений, материалов дела; при этом может быть предусмотрена письменная форма обращения в суд в качестве альтернативного, однако, не обязательный вариант; 3) согласование (обеспечение совместимости) ЕСИТС с другими информационно-коммуникационными системами органов публичного управления, что обеспечит возможность обмена документами в электронной форме органов судебной власти с другими субъектами публично-властных полномочий.

Список использованной литературы

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.
2. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Рада суддів України від 26.11.2010 № 30. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10>.
3. Державна судова адміністрація України повідомила про відкликання оголошення щодо початку роботи ЄСІТС/Голос України. 2019. № 42 (7048). URL : <http://rsu.gov.ua/ua/news/derzavna-sudova-administracia-ukraini-povidomila-pro-vidklikanna-ogolosenna-sodo-pocatku-roboti-esits>.
4. Калітвенцев І. Ньюанси роботи електронного суду й електронного кабінету / Ліга закону. 2019. URL : http://www.kpdconsulting.com.ua/ua/publications_view/njuansi-roboti-elektronnogo-sudu-j-elektronnogo-kabinetu-zyXU/.
5. Мороз В. Електронний суд: міф чи реальність? / Юридична газета. 2018. № 50. С. 35.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень: пошук «Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система». URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
7. Рішення Ради суддів України від 19 листопада 2018 року № 79. URL : <http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-79-vid-19112018-sfdbf239946.pdf>.
8. Корнага О., Плиска Ю. Процес у режимі он-лайн. Електронне судочинство: плюси і мінуси для адвоката / Закон і бізнес. 2018. № 10. С. 12.
9. Про залишення без руху позовної заяви: Ухвала Харківського окружного адміністративного суду від 10 грудня 2018 року у справі № 520/11173/18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78464804>.
10. Про повернення позовної заяви: Ухвала Луганського окружного адміністративного суду від 5 березня 2019 року у справі № 360/4475/18. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80229440>.
11. Костенко Р. Електронні підписи та новий закон / Юрист і Закон. 2017. № 46. URL : http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011023.
12. Про затвердження Тимчасового порядку обміну офіційними електронними документами: наказ Державної судової адміністрації від 15.11.2016 № 231. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0231750-16>.
13. Каламайко А.Ю. Процесуальне значення електронного підпису в доказовій діяльності / Право та інноваційне суспільство. 2015. № 1 (4). С. 107-113.
14. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>.
15. Цимбал П.В., Омельчук Л.В., Калініченко Л.Л. Напрями вдосконалення електронного судочинства в Україні / Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2017. Вип. 4-5 (8-9). С. 150-155.
16. Хлібороб Н. Запровадження електронного адміністративного судочинства в Україні: інновації та перспективи / Право України. 2018. № 2. С.102-117.
17. Ухвала Хмельницького окружного адміністративного суду від 16 квітня 2019 року у справі №

560/1141/19. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81175988>.

18. Рішення Ради суддів України від 19 листопада 2018 року № 79. URL : <http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-79-vid-19112018-sfdbf239946.pdf>.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ:

Александр Александрович
БЕРНАЗИУК,
кандидат юридических наук,
доцент кафедры истории и
теории государства и права
Европейского университета;

INFORMATION ABOUT AUTHOR:

Alexander Alexandrovich
BERNAZYUK,
PhD in Law, Associate Professor
at the Department of History and
Theory of State and Law of the
European University;

УДК 342.56:3.086

СУДЬЯ КАК СУБЪЕКТ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: АНАЛИЗ УКРАИНСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Роман Зиновьевич ГОЛОБУТОВСКИЙ,
кандидат юридических наук,
судья Днепропетровского окружного административного суда

В статье рассмотрены вопросы научного анализа и правовой особенности лиц, обладающих статусом судьи, при привлечении их к административной ответственности. Исследованы правовые гарантии независимости и неприкосновенности судьи, определено их влияние на процедуру привлечения судей к административной ответственности.

Сделаны выводы, что не смотря на особый статус судьи, процедура привлечения его к административной ответственности не отличается от стандартного привлечения лица, согласно административного законодательства, за исключением применения отдельных процедур обеспечения производства (доставление, административное задержание, личный досмотр) и административных санкций (административный арест).

Сформулированы последующие предложения научного поиска в данном вопросе.

Ключевые слова: административная ответственность, судья, правовой статус судьи, специальный субъект, неприкосновенность судьи.

JUDGE AS A SUBJECT OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY: ANALYSIS OF UKRAINIAN LEGISLATION

Roman GOLOBUTOVSKY,
Judge of the Dnipropetrovsk Regional Administrative Court, Ph.D.

The article deals with the issues of scientific analysis and legal peculiarities of persons with the status of a judge, while bringing them to administrative responsibility. The legal guarantees of independence and immunity of the judge are investigated, their influence on the procedure of bringing judges to administrative responsibility is determined.

It was concluded that, despite the special status of a judge, the procedure for bringing him to administrative responsibility does not differ from the standard involvement of a person, according to administrative legislation, except for the use of certain procedures for ensuring production (delivery, administrative detention, personal inspection) and administrative sanctions (administrative arrest).

Formulated subsequent proposals for scientific research in this matter.

Keywords: administrative responsibility, judge, legal status of a judge, special subject, inviolability of a judge.

JUDECĂTORUL CA SUBIECT AL RĂSPUNDERII ADMINISTRATIVE: ANALIZA LEGISLAȚIEI UCRAINENE

Roman GOLOBUTOVSKI,
Judecător al Tribunalului Administrativ Regional Dnipropetrovsk, candidat in stiinte juridice

Articolul se referă la aspectele analizei științifice și ale particularităților juridice ale persoanelor cu statut de judecător, în timp ce le aduce la răspundere administrativă. Se investighează garanțiile legale privind independența și imunitatea judecătorului, se determină influența acestora asupra procedurii de aducere a judecătorilor la responsabilitatea administrativă. S-a ajuns la concluzia că, în ciuda statutului special al unui judecător, procedura de a-l aduce la răspundere administrativă nu diferă de implicarea standard a unei persoane, conform legislației administrative, cu excepția utilizării anumitor proceduri de asigurare a producției (livrare, detenție administrativă, inspecție personală) și sancțiuni administrative (arest administrativ). S-au formulat propuneri ulterioare de cercetare științifică în această privință.

Cuvinte-cheie: responsabilitate administrativă, judecător, statut juridic al unui judecător, subiect special, inviolabilitatea unui judecător.

Введение. Среди четырех основных видов юридической ответственности (уголовной, гражданской, дисциплинарной и административной) именно административная ответственность есть наиболее

распространенной, и вызывает массу проблемных вопросов.

Можно сказать, административная ответственность это «ответственность ритма жизни», быстрого, мобильного, современного и немного бунтарско-

го. Ежедневно тысячи людей в Украине привлекаются к административной ответственности за разные правонарушения: нарушение правил дорожного движения, общественный порядок, сфера торговли, экологии и тп.

Необходимо согласиться с утверждением В.В. Паришкуро, которая отметила, что в общественной жизни административная ответственность является наиболее распространенным видом юридической ответственности. По сравнению с уголовным и гражданско-правовой ответственностью административная ответственность применяется в 3-4 раза чаще. Ежегодно в стране фиксируется около миллиона случаев привлечения к административной ответственности. Это связано как с шириной регулирования спектра норм административного права, так и с относительной простотой привлечения к ответственности и наложения административных взысканий [1, с. 176].

Цель статьи. Целью данной статьи станет анализ статуса профессионального судьи, как субъекта административной ответственности при совершении проступка.

Изложение основного материала. Актуальность и востребованность науки и практики к вопросам административной ответственности достаточно велика. Сложности применения отдельных норм неразрывно связана с устарелостью Кодекса Украины о административных правонарушениях (далее – КУоАП), который вступил в действия в 1984 году, а был разработан и утвержден за год до этого.

Для начала предлагаем разобратся в вопросе определения важной ключевой категории «административная ответственность». Так положения КУоАП не раскрывают и не дают определения административной ответственности. Лишь ст. 9 КУоАП определяет нам понятие административного правонарушения (проступка) как противоправного, виновного (умышленного или неосторожного) действия или бездействия, посягающее

на общественный порядок, собственность, права и свободы граждан, на установленный порядок управления и за которое законом предусмотрена административная ответственность [2].

Обращаясь к научному подходу понимания административной ответственности, следует обратить внимание на позицию проф. В.Б. Аверьянова который считает, что административная ответственность - это разновидность юридической ответственности, которая представляет собой совокупность административных правоотношений, возникающих в связи с применением уполномоченными органами (должностными лицами) к лицам, совершившими административный проступок, предусмотренных нормами административного права особых санкций - административных взысканий [3, с. 434].

В свою очередь, А.Б. Агапов указывает, что административная ответственность представляет собой меры принудительного воздействия, применяемые к (физическому, юридическому) лицу, виновному в совершении административного правонарушения, ограничивающие имущественные (неимущественные) права нарушителя либо устанавливающие его дополнительные обязанности [4]. Сходной с этим подходом является точка зрения Б.В. Россинского, который определяет административную ответственность как вид юридической ответственности, выраженной в назначении органом и должностным лицом, наделенным соответствующими полномочиями, административного наказания лицу, совершившему правонарушение [5]. Аналогичную точку зрения можно встретить у таких авторов как А.П. Алехин, А.А. Кармолицкий [6], Ю.М. Козлов, Л.Л. Попов [7].

Необходимо обратить внимание, что для привлечения лица к административной ответственности не достаточно лишь наличия нормы права, предусматривающей санкцию и органа уполномоченного на ее применение. Важным необходимым фактором для привлечения к административной ответственности, является непосредственное наличие самого противоправного деяния (проступка).

Административная ответственность судей как вид юридической ответственности теоретически анализируется большинством ученых, однако можно утверждать, что в Украине практика административной ответственности судей абсолютно не сформирована.

Вопрос о возможности и порядке привлечения судей к административной ответственности был и до сегодняшнего дня остается дискуссионным. Согласно ст. 52 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» судья является гражданином Украины, который в соответствии с Конституцией Украины и настоящим Законом назначен судьей, занимает штатную судебскую должность в одном из судов Украины и осуществляет правосудие на профессиональной основе [8].

Субъектом административного правонарушения, согласно норм КУоАП является физическое лицо, достигшее к моменту совершения административного правонарушения шестнадцатилетнего возраста. Такой субъект называется общим. Помимо общего субъекта ответственности, выделяют также специальный субъект, который помимо критериев, присущих общему субъекту (возраст и статус физ. лица), характеризуется также дополнительными признаками, например: право управления транспортным средством (водитель), наличие права на

хранение оружия (собственник оружия), наличие иностранного гражданства (нелегальный мигрант), пребывание на определенной должности (должностное лицо) и др.

Действующие положения ст. 15 КУоАП предусматривают особый порядок привлечения к административной ответственности отдельных субъектов: полицейские, военнослужащих, военнообязанных и резервистов во время прохождения сборов, а также лиц рядового и начальствующего составов Государственной уголовно-исполнительной службы Украины, службы гражданской защиты и Государственной службы специальной связи и защиты информации Украины. За общим правилом, указанные субъекты, в случае совершения ими административного правонарушения, несут дисциплинарную ответственность (согласно дисциплинарных уставов) и освобождаются от привлечения к административной ответственности [2]. Хотя, следует отметить, что в случае совершения упомянутыми субъектами отдельных административных правонарушений, указанная альтернатива административной ответственности не наступает и правонарушители привлекаются к административной ответственности на общих основаниях.

К указанным выше лицам, по общему правилу, не может быть применены административные взыскания в виде общественных работ, исправительных работ и административного ареста.

Кроме того, положения ст. 15 КУоАП, помимо указанных нами ранее субъектов проступка, предусматривают дополнительную альтернативу для всех лиц на которых распространяется действие дисциплинарных уставов или специальных положений о дисциплине. Такие лица, за совершение административных правонарушений,

несут дисциплинарную ответственность только в случаях, прямо предусмотренных дисциплинарными уставами или положениями о дисциплине. Во всех других случаях – на общих основаниях.

Основной камень преткновения среди научного сообщества заключается в ответе на простой и одновременно сложный вопрос: «Является ли судья субъектом альтернативы административной ответственности?», другими словами распространяется ли относительно судьи дисциплинарные уставы либо другие положения о дисциплине?

Для ответа на поставленный вопрос необходимо разобраться в некоторых аспектах регулирования деятельности судей. Так помимо базовых национальных нормативно-правовых актов к которым мы относим, прежде всего, Конституцию Украины и Закон «О судоустройстве и статусе судей», публичная служба судьи, а именно ее прохождение, регулируется также рядом нормативных документов. Из них, в рамках анализа данного вопроса, для нас наибольший интерес представляют: Закон Украины «О высшем совете правосудия» от 21.12.2016 № 1798 [9] и Кодекс судейской этики, утвержденный XI съездом судей Украины 22.02.2013 [10].

Среди международных норм регламентации деятельности судьи, в первую очередь следует отметить: Основные принципы ООН по вопросу независимости судебного сообщества; Процедуры эффективного осуществления основных принципов независимости судебных органов (Резолюция 1989/60 от 24.05.1989) Европейская хартия о статусе судей; Руководящие принципы, касающиеся роли лиц, осуществляющих судебное преследование от 07.09.1990; Независимость, действенность и роль судей (Рекомендации № (94) 12 Комитета Министров

Совета Европы от 13.10.1994) Европейская хартия о статусе судей» от 10.07.1998; вывод Консультативного Совета Европейских судей N 1 (2001) и Заключение N 3 (2002), Бангалорские принципы поведения судьи и др.

Следует отметить, что судья же, как носитель власти, олицетворение правосудия должен представлять собой эталон уважения к закону в мельчайших его требованиях. И унижает судью не наказание, а нарушения им закона, хотя это нарушение и влечет лишь административную ответственность.

Так, например четвертый показатель Бангалорских принципов поведения судьи «Соблюдение этических норм» предусматривает, что постоянное внимание со стороны общественности налагает на судью обязанность принять на себя ряд ограничений; и, несмотря на то, что рядовому гражданину эти ограничения могли бы показаться обременительными, судья принимает их добровольно и охотно. В частности, поведение судьи должно соответствовать высокому статусу его должности [11].

Комплексный анализ норм Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей», Кодекса судейской этики и ряда иных нормативно-правовых актов в этой сфере, дает нам возможность сделать вывод о отсутствии, в их положениях предусмотренных Кодексом о административных правонарушениях, альтернатив административной ответственности судьи, при совершении им проступка. Таким образом, мы можем смело утверждать, что предписания ст. 15 КУоАП не распространяют свое действие на лицо, обладающее статусом судьи, а поэтому, в случае совершения им административного правонарушения, административная ответственность наступает на общих основаниях.

Однако, не все так просто как кажется на первый взгляд. Гарантии неприкосновенности судьи обладают специальным юридическим действием, что вносит определенную корректировку в алгоритм реагирования уполномоченных субъектов на факт совершения лицом административного правонарушения.

Статья 126 Конституции Украины гарантирует судье независимость и неприкосновенность. Влияние на судью в любой способ запрещается. Кроме того, без согласия Высшего совета правосудия судья не может быть задержан или помещен под стражу или арестован до вынесения обвинительного приговора судом, за исключением задержания судьи во время или сразу же после совершения тяжкого или особо тяжкого преступления [12].

Вместе с тем согласно позиции Конституционного Суда Украины неприкосновенность судей - один из элементов их статуса. Она не является личной привилегией и связана с выполнением ими важных функций, поэтому согласно Конституции Украины и международно-правовых обязательств Украины не может рассматриваться как гарантия их безнаказанности. Судейская неприкосновенность имеет публично-правовое предназначение - призвана обеспечить осуществление правосудия беспристрастным, объективным и справедливым судом [13; 14]. Она предусматривает только специальные условия привлечения судей к ответственности, в том числе административной.

Следует отметить, что неприкосновенность судьи должна быть не личной привилегией гражданина, замещающего должность судьи, а средством защиты его профессиональной деятельности, публичных интересов, прежде всего интересов

правосудия. Следует также учитывать особый режим судейской работы, повышенный профессиональный риск, наличие различных процессуальных и организационных средств контроля над законностью действий и решений судьи. Судья призван осуществлять свои полномочия независимо от чьих-либо пристращий и посторонних влияний.

Судейская неприкосновенность, безусловно, является исключением из конституционного принципа равенства всех перед законом и судом и по своему содержанию выходит за пределы личной неприкосновенности. Это обусловлено тем, что государство, предъявляя высокие требования к судье и его профессиональной деятельности, вправе и обязано обеспечить ему дополнительные гарантии при отправлении им правосудия. В то же время бытующее расширенное понимание иммунитета судьи превращает его в личную привилегию, нарушает права граждан, потерпевших от злоупотреблений и правонарушений судьи.

Неприкосновенность судьи закреплена в ст. 49 Закона «О судоустройстве и статусе судей» в качестве одной из гарантий его независимости [8]. Неприкосновенность судьи, прежде всего, включает в себя неприкосновенность личности, занимаемых им жилых и служебных помещений, используемых им личных и служебных транспортных средств, принадлежащих ему документов, багажа и иного имущества, тайну переписки и иной корреспонденции (телефонных переговоров, почтовых, телеграфных, других электрических и иных принимаемых и отправляемых судьей сообщений).

Таким образом, учитывая гарантированный государством судейский иммунитет от задержания, видеться невозможным

применение к судье, в связи с совершением ним проступка некоторых способов обеспечения производства в делах про административные правонарушения, а именно: административного задержания (ст. 260-263 КУоАП), личного осмотра, осмотра вещей и документов, а также их изъятия (ст. 264 КУоАП).

В соответствии с положениями ст. 49 Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей» «неприкосновенность судей» заключается в том, что без согласия Высшего совета правосудия судью не может быть задержан или содержащийся под стражей или арестом до вынесения обвинительного приговора суда, за исключением задержания судьи во время или сразу после совершения тяжкого или особо тяжкого преступления.

Судья может быть привлечен к ответственности за принятое им судебное решение, за исключением совершения преступления или дисциплинарного проступка.

Судья, задержанный по подозрению в совершении деяния, за которое установлена уголовная или административная ответственность, должен быть немедленно освобожден после выяснения его личности, за исключением следующих случаев:

1) если Высшим советом правосудия дано согласие на задержание судьи в связи с таким действием;

2) задержание судьи во время или сразу же после совершения тяжкого или особо тяжкого преступления, если такое задержание является необходимым для предупреждения совершения преступления, предотвращения или предупреждения последствий преступления или обеспечения сохранности доказательств этого преступления.

Кроме того, судья не может быть подвергнут приводу или принудительно доставлен в

любой орган или учреждение, кроме суда, за исключением случаев, указанных выше. Таким образом, указанное ограничение, делает невозможным применение к судье процедуры доставления с целью составления протокола про административное правонарушение (ст. 259 КУоАП).

Судье может быть сообщено о подозрении в совершении уголовного преступления только Генеральным прокурором или его заместителем [8].

Выводы. Таким образом, наделив судей неприкосновенностью, отечественный законодатель стремился защитить их от внешнего воздействия с целью создания условий для надлежащего и добросовестного выполнения ими правозащитных функций. В контексте приведенного можно сделать вывод, что ограничение общего порядка привлечения судьи, связанные с обеспечением неприкосновенности, касаются исключительно физического задержания такого лица и на практике влияют только на выбор взыскания. Так, ряд ученых приходят к выводу, что к судье могут быть применены некоторые виды административных взысканий, в частности общественные работы, исправительные работы или административный арест.

Учитывая указанное, назрела острая необходимость сместить акценты в дискуссии об административной ответственности судей: необходимо вести речь не о целесообразности наложения административных взысканий на судью, а о целесообразности пребывания в составе судебного корпуса лица, имеющего административное взыскание.

Библиографические ссылки

1. Паришкара В. В. Юриди-

ческая ответственность судей в Украине и странах Европейского союза: сравнительно-правовой анализ: дис. канд. юр. наук: 12.00.10 / Паришкара Виктория Валерьевна - Харьков, 2017. - 259 с.

2. Кодекс Украины о административных правонарушениях : Закон Украины от 07.12.1984 № 80-73-X // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата обращения: 10.05.2019).

3. Административное право Украины: академический курс: учеб. в 2-х т. : т. 1. Общая часть / под ред. Аверьянова В.Б. К. : ООО «Издательство «Юридическая мысль», 2007. 592 с.

4. Агапов А.Б. Административная ответственность: Учеб. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Статут, 2004. С.18

5. Россинский Б.В. Административная ответственность. Курс лекций. – М., 2004. С. 1.

6. Алехин А.П. Кармолицкий А.А. Административное с в право России: Учеб. – М.: Зерцало, 2007. С. 324.

7. Административное право. Учеб. / Под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. – М., 2000. С. 335-336.

8. О судоустройстве и статусе судей : Закон Украины от 02.06.2016 № 1402 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата обращения: 10.05.2019).

9. О высшем совете правосудия : Закон Украины от 21.12.2016 № 1798 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата обращения: 10.05.2019).

10. Кодекс судейской этики : Утвержденный XI съездом судей Украины от 22.02.2013 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13> (дата обращения: 10.05.2019).

11. Бангалорские принципы поведения судей : Международный документ. Резолюция Экономического и Социального Совета ООН от 27.06.2006 // URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangalore_principles.shtml (дата обращения: 10.05.2019).

12. Конституция Украины : Основной Закон от 28.06.1996 №

254к // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата обращения: 10.05.2019).

13. Заключение Конституционного Суда Украины от 11.07.2001 № 1-35 / 2001 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01> (дата обращения: 10.05.2019).

14. Решение Конституционного Суда Украины от 01.12.2004 № 1-1 / 2004. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04> (дата обращения: 10.05.2019).

Информация об авторе:
Роман Зиновьевич
ГОЛОБУТОВСКИЙ,
судья Днепропетровского
окружного административного
суда,
кандидат юридических наук.
E-mail: mtp2705@i.ua

CRIMINALISTIC CRIME CHARACTERISTIC IN THE SYSTEM OF CRIMINALISTIC METHODICS OF CRIME INVESTIGATION

V.A. DYNTU,

Associate Prof. Ph.D., Forensic science department National University "Odessa Law Academy"

Y.O. HRES,

Associate Prof. Ph.D., Forensic science department National University "Odessa Law Academy"

In the article the criminalistic crime characteristic is scrutinized as one of the fundamental category of criminalistics. The meaning of criminalistic crime characteristic for the system of criminalistics was determined. Furthermore, the examination of the levels of criminalistic crime characteristic comprehension was carried out. Moreover, according to the analysis of the works of leading criminalists, was substantiated that the emergence in criminalistics the concept of "criminalistic crime characteristic" was caused by the need of practice to have scientific knowledge about the system of interconnected and interdependent elements of crime.

Keywords: *criminalistics, criminalistic crime characteristic, crime, criminal activity, category, criminal investigation.*

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ В СИСТЕМЕ МЕТОДИКИ РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

В.А. ДЫНТУ,

к.ю.н., доцент, доцент кафедры криминалистики Национального Университета «Одесская юридическая академия»

Ю.О. ГРЕСЬ,

к.ю.н., доцент кафедры криминалистики Национального Университета «Одесская юридическая академия»

В статье криминалистическая характеристика преступлений рассматривается как одна из фундаментальных категорий криминалистики. Определено место криминалистической характеристики преступлений для системы криминалистики. Кроме того, исследованы уровни понимания криминалистической характеристики преступлений. Более того, согласно анализу работ ведущих криминалистов, было обосновано, что появление в криминалистике понятия «криминалистическая характеристика преступлений» вызвано необходимостью практики обладать научными знаниями о системе взаимосвязанных и взаимозависимых элементов преступления.

Ключевые слова: *криминалистика, криминалистическая характеристика преступлений, преступление, криминальная активность, категория, расследование преступлений.*

CARACTERISTICA CRIMINALISTĂ ÎN SISTEMUL METODIC AL INVESTIGĂRII CRIMINALE

V.A. DYNTU,

Profesor asociat Ph.D., Departamentul criminalistic Universitatea Națională "Odessa Law Academy"

Y.O. HRES,

Profesor asociat Ph.D., Departamentul criminalistic Universitatea Națională "Odessa Law Academy"

În articol, caracteristica criminalității este examinată ca una dintre categoriile fundamentale. În plus, a fost efectuată examinarea nivelurilor criticii criminale. Mai mult, conform analizei operei criminalilor de frunte, s-a argumentat că apariția în criminalistică a conceptului de "caracter criminologic" a fost cauzată de necesitatea practicii de a avea cunoștințe științifice despre sistemul de elemente interconectate și interdependente ale criminalității.

Cuvinte-cheie: *criminalistică*

Human activity is the subject of many sciences. Moreover, actions that pose a threat to the state, society or the individual are subject to the interests of the legal sciences. Long-term practice shows that crime and criminal activity are an inexhaustible subject for research, since they are in a process of constant development.

It is believed that the crime qualitatively reflects the realities of the environment.

In addition, crime is the most negative, immoral and generally dangerous phenomenon in the life of modern society. This causes devastating consequences for the state, society and the individual. Criminal activity in varying degrees has

a significant impact on all social institutions, thereby determining their dysfunction. The socio-economic crises that have been observed recently in Ukraine have caused an increase in the number of factors that led to a steady upward trend in the number of crimes. Therefore, the issues of combating crimes have become particularly relevant.

Aforementioned factors determine the necessity for the further comprehensive study of criminal activity, which will enable to increase the effectiveness of the recommendations for its detection, investigation, and prevention.

Criminalistic crime characteristics is one of the fundamental category of criminalistics, which has been used for several decades in scientific researches and practices of investigation. However, currently there are ongoing discussions about the essence, content of criminalistic crime characteristics, its correlation with other elements of criminalistic methodics.

It should be noticed, that it is important to identify the place of criminalistic crime characteristic in the system of criminalistics' categories to determine the essence and content of it.

In the philosophical interpretation categories are the most common concepts with an extremely wide scope, which do not have any generic notion, and at the same time, they cannot be generalized [1, C. 45]. However, the most general and significant for criminalistic science and practice is a criminalistics' category [2, C. 9]. Different scientists' approaches to determining the list of criminalistics' categories have been reflected in the scientific literature. Some scholars include only six concepts in the categories of criminalistics, in particular: criminalistic techniques, criminalistic tactics, criminalistic methodics, technical-criminalistic means, criminalistic method and criminalistic recommendation [3, C. 26-27]. Others scientists understand the term "criminalistics category" broader and into the above mentioned list includes additional concepts. For instance, T.V. Averyanova, R.S. Belkin, Y.G. Kourukhov and E.R. Rossinskaya to the named six categories also add: general criminalistic theory, criminalistic combination (operation), investigative situation, tactical decision, modus operandi, criminalistic crime characteristic and some other concepts [4, C. 44].

However, it is necessary to look closer to the viewpoint of V.A. Obraztsov, who insists on the necessity to apply a broad approach to the understanding of criminalistics' categories. He noticed that in the role of category of particular science, including criminalistics, can be the concept, which further in the framework of this concrete system of scientific lore is no longer generalized. According to his opinion, category of particular science is an element, an integral part of the general scientific categorical arsenal, at the same time, establishes a relatively independent, multilevel system formation the constituent parts of which are both general and less general categories, i.e. generic notions of the corresponding level which are under the subordination. V.A. Obraztsov emphasizes that if the general concepts in all cases act as categories, since they are the limit of generalization in this particular science, then less common concepts have grounds for claiming categorical status only when they are considered not as elements of the broader scope of concepts but investigated as an independent, holistic system, generic order, which is not generalized during the research of the concept, which in this case acts as the limit of the generalization of other concepts of the species level, which it contains [5, C. 15].

The scientist proposes to allocate three levels in the system of criminalistic categories. He considers the categories of the first, at the most general level, those categories which have a general scientific significance, reflect phenomena, processes, subjects that matter to all chapters, branches, areas of criminalistics, form the general characteristic of the phenomenon, which is defined as the subject of this science.

Among these categories, he relates the concept of a trace of a crime, trace of the offender, the mechanism of the creation of the crimes trace while the crime's commission, criminal activity, criminalistic activity, criminalistic technology, criminalistic version,

criminalistic relevant information, criminalistic relevant imitation, counteraction to criminal investigation.

The second level (special level), in the opinion of the scientist, form categories of sectoral nature: criminalistic technique,s criminalistic tactics, criminalistic methodics of crimes detection and investigation and others criminal relevant events.

To categories of the third level (individual level) from V.A. Obraztsov viewpoint should include the concepts which reflects objects, which are studied within individual units and directions of the aforementioned chapters of criminalistics: criminalistic ballistics, criminalistic trasology, tactical operation, tactical reception, tactics and technology of investigation examination, criminalistic characteristic of detection and investigation of a particular crime type, etc. [6, C. 9-11].

Aforementioned three-level system of criminalistic categories seems rather interesting, however, in our opinion, may be clarified. Attributing certain concepts to the category of science indicates not only the possibility of generalization regarding concepts, which reflect similar objects of cognition, and in addition but also indicates the potentially great theoretical and practical significance of the relevant concepts. As already noted, the usage of constant concepts, the formation of the science language, on the one hand, makes it possible to systematize all scientific knowledge, and on the other - identify new directions of its development, marking the features of its theoretical figuration and practical implementation.

From our viewpoint, the categories of the first (basic) level should include the following concepts: general criminalistic theory, criminalistic means, criminalistic receptions, criminalistic recommendations, criminalistic versions, criminalistic technology, criminalistic algorithm, criminalistic program, criminalistic situation, criminalistic activity, criminal activity.

Among the categories of the second level, it is necessary to determine those which are important for the formation of individual spheres of development of criminalistic science: individual theories of criminalistics (the theory of criminalistic identification, diagnostics, organization, modeling, forecasting, planning, etc.), criminalistic technic, criminalistic tactics, criminalistic methodics.

Categories of the third level - the level of specific scientific knowledge, includes a system of concepts which are decisive for certain directions of criminalistic research.

So, let's concentrate attention on one of the main criminalistic category criminalistic crime characteristic.

A.M. Kustov mentioned that criminalistic crime characteristic can be used for the elaboration of recommendations for criminalistic methodics of certain types and gropes of crimes and simplifying the proving process. Moreover, it has important role in the establishing crucial issues, which must be urgently solved during the investigation of certain group and type of crime, in the model constructing of the particular crime mechanism, which is under the investigation as well as the personality of offender and victim, detection the circumstances which facilitated to the commitment of the crime, and taking measures to eliminate them [7, C. 139].

It can be concluded, that the "scientific capacity of the criminalistic crime characteristic is the scientific paradigm, because it accumulates, systematizes information about typical and untypical qualitative characteristics and features of the crimes, and on this base allows to make convincing outcome about the existence of certain correlations" [8, C. 26-29].

For more deep and detail understanding the concept of criminalistic crime characteristic glance should be turned to the history of its formation and establishing, in other words return to the original source.

Through the prism of the historical principle, can be investigated, that at the beginning of twentieth century, in the fundamental work "Guidance for Forensic Investigators as a Criminalistic's System," Hans Gross paid attention to the necessity of allocation the general part of criminalistics, which would have name "Theoretical doctrine of manifestation of crimes" [9, C. 246]. Moreover, it should be noticed, that at the same period of the time, Rudolf Reiss, to the "technique of methods of investigative proceedings" attributed not only the application of scientific research methods for the crimes solving but also "the study of the nature and form of criminals activity" [10, C. 123].

Thus, the emergence of criminalistic crime characteristic was a natural and logical result of the development of criminalistics [11, C. 3], in particular, one of its chapter, namely, the criminalistic methodics.

In the process of detailed elaboration individual criminalistic methodics criminalists took into account particular data, which in the future got the name of individual elements of criminalistic crime characteristic. The development of the concept of criminalistic crime characteristic went through the use of huge amount of the typical features of the committed crimes and, most importantly, of the interrelations and correlation between these features for the purpose of investigation [12, C. 136].

The practical purpose of criminalistic crime characteristic seen as a working tool of the investigator, which he can use in the process of particular criminal investigation. He can compare available information about the crime with data in criminalistic crime characteristic which is typical and inherent in this kind of criminal activity [13, C. 73].

According to the conducted analysis, can be concluded, that the basic approach for understanding the criminalistic crime characteristic is determined on the theoretical and practical levels.

At the theoretical level, it is a scientific tool for the cognition of criminalistically meaningful features and properties of criminal activity and a typical model of a certain category of crimes, which underlies the development of individual criminalistics methodics, and in practice - a data system used by an investigator or other authorized person for an effective and rational investigation of a crime.

Today, some scholars also raise the issue of the need and functional demand for criminalistic crime characteristic. This opinion is followed by A.V. Dulov, who convinced that criminalistic crime characteristic is not able to provide a complete criminalistics investigation of the crime [14, C. 21].

Thus, can be concluded, that such discrepancies in scientific opinions indicate the complexity and diversity of criminalistic crime characteristic, as well as the genuine interest of scientists which is generated by the aforementioned concept. The discussion regarding concepts, which have fundamental meaning, should not be estimated as a sign of the insolvency of the theory; because the discussion is a precondition for the study, which determines the movement of thought to the verity [15, C. 90].

Some scholars to understand the profound meaning of criminalistic crime characteristic and its practical value offer to consider it from the standpoint of the philosophical theory of reflection and large-scale factual and statistical analysis certain categories of crimes, which are reflected in the generalized investigative, police and judicial practice [16, C. 363].

Any phenomenon, event of the material world is reflected in the environment in the form of various traces and the links between them. Thus, during the examination of tracks-reflection can be designed a picture of the past, i.e. information encrypted in the traces of crime is not obvious, it needs to be interpreted. For an acceleration of cognition process of the past events, criminalistic crime characteristic is needed as a canvas, which can be

applied for a particular occasion and provides an opportunity for an investigator to build a probable model.

Such an interest in the criminalistic crime characteristic is related to the necessity of forming a rational approach to the crime investigation. As seen from the past generation experience, it becomes possible not only through effective practical activity but also through a comprehensive scientific study of the process of crime committing, the preconditions that contribute to its realization and analysis of the information that the crime reflects in the real environment.

One of the main tasks, which seeks to implement criminalistics is the prompt investigation of the crimes at the optimal use of resources. This becomes possible with the effective use of the entire "toolkit" of criminalistics for the retrospective cognition of the event which is investigated, by creating a system which contains interconnected and interdependent criminalistically meaningful elements. Such category that combines all of these elements is criminalistic crime characteristic.

Список использованной литературы

1. Кириллов В.И., Старченко А.А. Логика: учебник для юридических вузов / под ред. проф. В.И. Кириллова. – Изд. 6-е, перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008.
2. Криміналістика : [навч. посіб.] / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін. ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. – К. : Атіка, 2012.
3. Толстолуцкий В.Ю. Криминалистическая информатика / В.Ю. Толстолуцкий. – Ижевск: Детектив-информ, 2003.
4. Криминалистика: Учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007.
5. Образцов В. А. Криминалистическая характеристика преступлений: дискуссионные вопросы и пути их разрешения

/ В. А. Образцов // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. науч. трудов. – М., 1984.

6. Образцов В. А. Криминалистика: парные категории / В.А. Образцов. – М.: Изд-во «Юрлитинформ», 2007.

7. Кустов А. М. Криминалистическая характеристика преступлений и механизм преступления / А. М. Кустов // Воронежские криминалистические чтения : сб. науч. трудов / под ред. О. Я. Баева. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2005. – Вып. 6. – С. 139.

8. Литвинов О. М. Про наукову парадигму криміналістичної характеристики злочинів / О. М. Литвинов // Криміналістичний вісник. – 2006. – № 1(5).

9. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. – Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. – М. : ЛексЭст, 2002.

10. Рейсс Р. Научная техника расследования преступлений / Р. Рейсс ; под ред. С. Трегубова // Вопросы права. – 1912.

11. Яблоков Н. П. Криминалистическая характеристика преступления как составная часть общей криминалистической теории / Николай Павлович Яблоков // Вестник Московского университета. Сер. Право. – 2000. – № 2.

12. Клочков В. В. Криминалистическая характеристика и ее место в системе криминалистики и вузовской программе / В. В. Клочков // Криминалистическая характеристика преступлений. – М., 1984.

13. Синчук В. Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : Спеціальність 12.00.09 – кримінальний та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Василь Людвигович Синчук. – Х., 2004.

14. Криминалистика : учеб. пособ. / А. В. Дулов, Г. И. Грамович, А. В. Лапин и др. ; под.

ред. А. В. Дулова. – Мн. : НКФ "Экоперспектива", 1996.

15. Розин А. Н. Анализ и оценка сущности криминалистической характеристики преступления / А. Н. Розин // Закон и право. – 2009. – № 1.

16. Возгрин И. А. Введение в криминалистику : История, основы теории, библиография / И. А. Возгрин. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – С. 363.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Valeriia Arkadiivna DYNTU,
Ph.D., Associate Prof. of
Forensic science department of
National University "Odessa Law
Academy",
e-mail: dyntuvaleriia@gmail.com

Yuliia Olehivn HRES,
Ph.D., Associate Prof. of
Forensic science department of
National University "Odessa
Law Academy", e-mail: julia.
bayderina@gmail.com

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ:
Валерия Аркадьевна ДЫНТУ,
к.ю.н., доцент, доцент кафедры
криминалистики Национального
Университета «Одесская
юридическая академия»,
e-mail: dyntuvaleriia@gmail.com

Юлия Олеговна ГРЕСЬ,
к.ю.н., доцент кафедры
криминалистики Национального
Университета «Одесская
юридическая академия»,
e-mail: julia.bayderina@gmail.
com

УДК 351.86:342.5(477)

КОМПЕТЕНЦИЯ ВЫСШИХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ УКРАИНЫ В СФЕРЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИКИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ

Сергей МЕЛЬНИК,

кандидат юридических наук, начальник военно-юридического факультета Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

В статье на основе анализа действующего законодательства Украины освещена компетенция высших органов государственной власти в сфере формирования государственной политики обеспечения национальной безопасности и обороны. В частности, определены управленческие полномочия и функции Верховной Рады Украины, Кабинета Министров Украины, Президента Украины как Верховного Главнокомандующего Вооруженных Сил Украины, Министерства обороны Украины, органов власти Автономной Республики Крым в соответствующей отрасли. Особенное внимание уделено рассмотрению компетенции Совета национальной безопасности и обороны Украины как вспомогательной институции, которая в своей деятельности способствует Президенту Украины более эффективно выполнять задачи и функции в сфере противодействия вызовам и угрозам национальной безопасности и обороны.

Обосновывается позиция о том, что в зависимости от характера военно-политической угрозы компетенция высших органов государственной власти в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны может изменяться пропорционально потребностям. В свою очередь, перспективным заданием юридической науки является выработка наиболее оптимальных рекомендаций относительно изменений законодательства, которое регламентирует статус высших субъектов военного управления Украины.

Ключевые слова: Украина, национальная безопасность, оборона, Верховная рада Украины, Президент Украины, Кабинет Министров Украины, Совет национальной безопасности и обороны Украины, Министерство обороны Украины.

COMPETENCE OF HIGHER STATE AUTHORITIES OF UKRAINE IN THE SPHERE OF FORMATION OF NATIONAL SECURITY AND DEFENSE POLICIES

Sergey MELNYK,

Head of the Military Law Faculty Yaroslav Mudryi National Law University

The article, on the basis of an analysis of the current legislation of Ukraine, highlights the competence of the supreme bodies of state power in the sphere of forming the state policy of ensuring national security and defense. In particular, the managerial powers and functions of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, the President of Ukraine as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, the Ministry of Defense of Ukraine, and the authorities of the Autonomous Republic of Crimea in the relevant industry are defined. Special attention is paid to the consideration of the competence of the National Security and Defense Council of Ukraine as an auxiliary institution, which in its activities helps the President of Ukraine to more effectively carry out tasks and functions in the field of countering the challenges and threats to national security and defense.

The position is substantiated that, depending on the nature of the military-political threat, the competence of the highest bodies of state power in the sphere of ensuring national security and defense may change in proportion to the needs. In turn, a promising task of legal science is to develop the best recommendations regarding changes in legislation that regulates the status of the highest subjects of the military administration of Ukraine.

Keywords: Ukraine, national security, defense, the Verkhovna Rada of Ukraine, President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, National Security and Defense Council of Ukraine, the Ministry of Defense of Ukraine.

COMPETENȚA AUTORITĂȚILOR STATELE A UCRAINEI ÎN DOMENIUL FORMĂRII POLITICILOR NAȚIONALE DE SECURITATE ȘI APĂRARE

Serghei MELNIK,

Șeful Facultății de Drept Militar, Universitatea Națională de Drept, “Yaroslav Mudrîi”

Articolul, pe baza unei analize a actualei legislații a Ucrainei, evidențiază competența organelor supreme de putere a statului în domeniul formării politicii de stat de asigurare a securității naționale și a apărării. În special, puterile și funcțiile de conducere ale Radei Supreme a Ucrainei, Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, Președintele Ucrainei în calitate de Comandant Suprem al Forțelor Armate din Ucraina, Ministerul Apărării al Ucrainei. O atenție deosebită se acordă luării în considerare a competenței Consiliului Național de Securitate și Apărare al Ucrainei ca instituție auxiliară care, în activitățile sale, îl ajută pe președintele Ucrainei să îndeplinească mai eficient sarcinile și funcțiile în domeniul combaterii provocărilor și amenințărilor la securitatea și apărarea națională. Poziția este justificată prin faptul că, în funcție de natura amenințării militaro-politice, competența celor mai înalte organe ale puterii de stat în domeniul asigurării securității și apărării naționale se poate schimba proporțional cu nevoile. La rândul său, o sarcină promițătoare a științei juridice este de a dezvolta cele mai bune recomandări privind schimbările în legislația care reglementează statutul celor mai înalte subiecte ale administrației militare a Ucrainei.

Cuvinte-cheie: Ucraina, securitatea națională, apărare, Rada Supremă a Ucrainei, Președintele Ucrainei, Cabinetul de Miniștri al Ucrainei, Consiliul Național de Securitate și Apărare al Ucrainei, Ministerul Apărării al Ucrainei.

Постановка проблемы. Эффективность выполнения таких сложных и жизненно важных для государства задач как обеспечение национальной безопасности и поддержание обороноспособности зависит от многих политико-правовых, управленческих, гуманитарных, социально-культурных, экономических, геополитических и других факторов. Исключительно важное значение в этом контексте имеет функционирование высших органов государственной власти, которые наделены компетенцией относительно формирования государственной политики по обеспечению национальной безопасности и обороноспособности, и которые несут ответственность перед обществом за результативность реализации своих действий. Следует отметить, что проблематика реализации компетенции высших органов государственной власти обуславливаются недостатками нормативной регламентации их правового статуса. В связи с этим, важной научно-практической проблемой является усовершенствование правовых основ реализации их функционирования. Это указывает на практическую целесообразность доктринального освещения основных полномочий и функций высших органов государственной власти в сфере формирования политики обеспечения национальной безопасности и обороны Украины.

Актуальность темы исследования обусловлена недостаточной научной разработкой организационно-правовых аспектов формирования и реализации на высшем управленческом уровне эффективных мероприятий реагирования на наиболее опасные вызовы и угрозы национальной безопасности и обороноспособности Украины. Анализ научных работ в этой сфере показывает, что доктринальное исследование вопросов обеспечения

национальной безопасности и обороноспособности высшими органами государственной власти носят фрагментарный характер. Преимущественно, они охватывают правовые основы реализации специальных мероприятий уполномоченными субъектами в условиях конкретной ситуации. Так, анализ научных идей Ю. Битяка, С. Галушко, Т. Карабин, М. Мартинюка, В. Пашинского, П. Рудика, І. Руснака, К. Тарасенко подтверждает, что вопросы компетенции высших властных институций в сфере национальной безопасности и обороны остаются разработанными не в полной мере. Именно поэтому целью статьи является раскрытие компетенции высших органов государственной власти Украины в сфере формирования национальной политики, которая направлена на обеспечение национальной безопасности и обороны государства. В свою очередь, **заданием статьи** является определение особенностей управленческих полномочий в этой сфере Верховной Рады Украины, Президента Украины и его вспомогательных институций, Кабинета Министров Украины, а также Министерства обороны и подчиненных ему органов военного управления.

Изложение основного материала. В юридической литературе понятие компетенции является неоднозначным. Компетенцию любого государственного органа Ю. Битяк определяет как круг вопросов (предмет ведения), предусмотренных законодательством, другими нормативно-правовыми актами, которые орган имеет право решать в процессе практической деятельности [8, с. 59]. Есть более широкие по значению вариации рассмотрения компетенции. В частности Т. Карабин определяет компетенцию несколько шире и включает в ее состав предмет ведения и юридическую ответственность [9, с. 225]. Ориентируясь на изло-

женное, компетенцией высших органов государственной власти в сфере формирования политики обеспечения национальной безопасности и обороны Украины предлагаем считать систему предусмотренных нормативно-правовыми актами властных полномочий, которыми государство наделяет соответствующие управленческие институции для выполнения предусмотренных законодательством задач и функций.

Верховная Рада Украины как национальный парламент не имеет институционализированных управленческих полномочий в сфере национальной безопасности и обороны. Вместе с тем, законодательная и контрольная функции Верховной Рады Украины являются первичным условием создания правового поля для функционирования всех субъектов управления в сфере национальной безопасности и поддержания обороноспособности государства. Парламент принимает законы и осуществляет парламентских контроль за выполнением законов Украины, которые определяют и регулируют деятельность органов сектора безопасности и обороны, утверждает объем соответствующих бюджетных ассигнований соответствующих органов и принимает решение относительно отчета об их деятельности.

В соответствии с п. 2.3 Стратегического оборонного бюджета Украины значение Верховной Рады Украины в сфере национальной безопасности и обороны является чрезвычайно важным и исключительным [4]. Это обуславливается тем, что законодательная компетенция парламента предусматривает полномочия относительно объявления по представлению Президента Украины состояния войны и заключения мира, одобрения решения Президента Украины об использовании Вооруженных Сил Украины и других военных формирований

в случае вооруженной агрессии против Украины, осуществление кадровых полномочий (Верховная Рада Украины имеет полномочия по предоставлению Президента Украины назначать Министра обороны Украины и освободить его с должности). Верховная Рада Украины наделена полномочиями утверждать общую структуру и численность Вооруженных Сил Украины, Службы безопасности Украины, других образованных в соответствии с законами Украины военных формирований, а также определять и корректировать их функции, одобрять решение о предоставлении военной помощи иным государствам, направлении подразделений Вооруженных Сил Украины в иные государства или о допуске подразделений вооруженных сил иных государств на территорию Украины. Учитывая это, как справедливо отмечает В. Пашинский, специфический статус Верховной Рады позволяет отнести этот орган к числу субъектов обеспечения национальной безопасности и обороны в связи с наличием полномочий по нормативно-правовому регулированию и усовершенствованию законодательных актов с учетом актуальной политической ситуации, евроатлантической интеграции и соответствующих принципов и стандартов НАТО [11, с 239].

Рассматривая Верховную Раду Украины как составляющую системы органов управления в сфере национальной безопасности и обороноспособности следует учитывать важность контрольной функции Верховной Рады Украины. С целью изучения, подготовки и предыдущего рассмотрения отдельных вопросов в сферах национальной безопасности и обороны парламент формирует временные специальные или следственные комиссии которые функционируют в соответствующем направлении. Такие комиссии компетентны требовать

ответственности от Правительства, Службы безопасности Украины, Управления государственной охраны Украины о деятельности составляющих сектора безопасности и обороны, а также требовать от должностных или служебных лиц соответствующих органов присутствия на пленарных заседаниях парламента. Кроме этого, в структуре Верховной Рады Украины функционирует Комитет по вопросам национальной безопасности и обороны, который осуществляет законопроектную и контрольную деятельность в сфере национальной безопасности и обороны [14].

Следующим субъектом формирования государственной политики в сфере национальной безопасности и обороны является Президент Украины как Глава государства. По сравнению с парламентом и правительством, глава государства наделен максимально широким перечнем правотворческих, управленческих, учредительных, контрольных полномочий в сфере обеспечения национальной безопасности и обороноспособности.

В соответствии со ст. 13 Закона Украины «О национальной безопасности Украины» стратегическое политическое руководство в сфере национальной безопасности и обороны государства возложено на Главу государства - Президента Украины [2]. В частности, это обусловлено тем, что конституционным долгом президента является обеспечение государственной независимости и национальной безопасности, а по своему статусу Президент Украины является Верховным Главнокомандующим Вооруженных Сил Украины и уполномочен выдавать приказы и директивы по вопросам обороны. Ради выполнения этого задания Президент Украины в сфере национальной безопасности и обороны уполномочен введения у дію рішення Совета национальной безопасности и обороны, издания указов

и распоряжений по вопросам национальной безопасности и обороны, утверждения Стратегии национальной безопасности Украины, Стратегии военной безопасности Украины, других стратегий, доктрин, концепций, в которых определяются актуальные угрозы национальной безопасности, разработка мероприятий государственной политики в сферах национальной безопасности и обороны, развития сектора безопасности и обороны, обращения с посланиями к народу и с ежегодными и внеочередными посланиями в Верховную Раду Украины о внутреннем и внешнем положении Украины, реализация законодательной инициативы относительно урегулирования вопросов национальной безопасности и обороны, определения кандидатуры Министра обороны Украины, Председателя Службы безопасности Украины, Секретаря Совета национальной безопасности и обороны Украины и его заместителей, назначения на должности и освобождения с должностей высшего командования Вооруженных Сил Украины, а также высшего командования других военных формирований, общее руководство разведывательными органами Украины, внесения в парламент представления об объявлении состояния войны и в случае вооруженной агрессии против Украины, принятие решения об общей или частичной мобилизации и введении военного или чрезвычайного положения в Украине или в отдельных ее местностях в случае угрозы нападения, угрозы государственной независимости, объявления отдельных местностей Украины зонами чрезвычайной экологической ситуации со следующим утверждением этих решений Верховной Радой Украины, присвоения высших военных званий и других высших специальных званий. Принимая во внимание значительный перечень полномочий

Президента Украины в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны считается целесообразным отметить, что эффективность их выполнения во многом зависит от эффективности выполнения Главой государства и других управленческих функций. Как справедливо отмечает П. Рудык, обеспечение субъектами государственного управления национальной безопасности в Украине возможно лишь путем проведения комплексной государственной политики в экономической, социальной, политической, военной, экологической, научно-технической, информационной сферах объединенными усилиями не только главы государства, но и общественных организаций и иных должностных лиц [12, с. 12].

Начиная с сентября в 2017 г. в Украине создана правовая почва для функционирования особенного вспомогательного органа при президенте Украины - Ставки Верховного Главнокомандующего (далее - Ставка). Ставка является высшим коллегиальным органом чрезвычайного военного управления. Положение о Ставке было введено в действие Указом Президента Украины «О решении Совета национальной безопасности и обороны Украины от 13 сентября 2017 года «О Ставке Верховного Главнокомандующего» [5]. Содержание Положения «О Ставке Верховного Главнокомандующего» является государственной тайной, а документ имеет гриф «совершенно секретно». Секретарь РНБО осуществляет мероприятия, направленные на обеспечение деятельности Ставки [10, с. 28]. Заметим, что создание Ставки не было традиционным для развития национальной системы органов управления безопасностью и обороной Украины в новейший период истории Украины. В связи с обострением военно-политических отношений с соседними государствами

после 2014 г. такой шаг Главы государства видится целесообразным ради обеспечения оперативности управления отношениями и процессами в сфере национальной безопасности и обеспечения обороноспособности.

Кабинет Министров Украины в сфере национальной безопасности и обороноспособности также уполномочен осуществлять контроль за соблюдением законодательства и реализацией государственной политики в сферах национальной безопасности и обороны. В частности, следует упомянуть о полномочиях правительства относительно организации гражданского контроля за деятельностью институций исполнительной власти, которые входят в сектор безопасности и обороны Украины. Следует отметить, что подобные полномочия правительства являются нечетко регламентированными и частично дублируют полномочия Главы государства. Невзирая на то, что на сегодня в большинстве государств мира наблюдается тенденция к усилению политических позиций правительства, национальная модель правительственной компетенции в части обеспечения национальной безопасности в сравнении с полномочиями Президента Украины является незначительной невзирая на особенности положения правительства в системе сдержек и противовесов являются особенными [10, с. 28].

Действующий Закон Украины «О национальной безопасности Украины» в ст. 8 предусматривает особенные организационные полномочия Верховной Рады Автономной Республики Крым, Совета министров Автономной Республики Крым, местных органов исполнительной власти и органов местного самоуправления в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны. Такие полномочия рассчитаны на организацию гражданского контроля за

выполнением предприятиями, учреждениями и организациями всех форм собственности, служебными (должностными) лицами и гражданами законов Украины, других нормативно-правовых актов по вопросам национальной безопасности и обороны, информируют по этим вопросам общественность в порядке, определенном этим и другими законами.

Не менее важной является компетенция вспомогательных органов, которые обеспечивают эффективность реализации Президентом Украины компетенции в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны. Такой орган представлен Советом национальной безопасности и обороны Украины (далее - СНБО). Следует отметить, что координационная деятельность СНБО заключается, как отмечает К. Тарасенко, в обеспечении согласованности работы разных органов государственной власти и их структурных подразделений, органов местного самоуправления путем установления системных и стабильных связей между ними, в частности, в сфере национальной безопасности и обороны [13, с. 681]. В свою очередь, управленческая эффективность таких связей определяется иерархическим статусом и назначением каждого субъекта военного управления в государстве.

Общие основы компетенции СНБО определены на конституционном уровне. В соответствии со ст. 107 Основного Закона Украины СНБО предметом ведения СНБО является координация и контроль за деятельностью органов исполнительной власти в сфере национальной безопасности и обороны. Согласно ст. 4 Закона Украины «О Совете национальной безопасности и обороны Украины» к компетенции СНБО отнесены специфические полномочиями, которые отличаются между собой по содержанию и характером. Подвергнув анализу их

содержание, можем констатировать, что они реализуются в сфере стратегического планирования, полномочий контрольно-организационного характера, полномочий информационного характера.

Кроме приведенных выше институций, важное место в формировании и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности и обороны занимает Министерство обороны Украины (далее - МО). МО в соответствии со ст. 15 Закона Украины «О национальной безопасности Украины» является главным органом в системе центральных органов исполнительной власти, который обладает компетенцией формировать и реализовывать государственную политику в сфере национальной безопасности, обороны и военного строительства в мирное время и особый период [2].

В соответствии с Положением о Министерстве обороны Украины, которое утверждено Постановлением Кабинета Министров Украины № в 26.10.2014 г. № 671 задание и функции этого органа детально регламентировано и изложено в 119 пунктах [6]. Это указывает на их содержательное разнообразие и широкий предмет ведения министерства. Важнейшими полномочиями МО являются:

а) обеспечение разработки и осуществления мероприятий по предотвращению и противодействию коррупции и недопущения совершения правонарушений, контроль за их реализацией в аппарате МО, на предприятиях, в учреждениях и организациях, которые принадлежат к сфере ведения МО и Вооруженных Сил;

б) осуществление кадровой политики в аппарате МО и формирования кадрового состава должностей руководителей предприятий, учреждений и организаций, относящихся к сфере его управления;

в) организация работы по подготовке, переподготовке и повышению квалификации государственных служащих и военнослужащих аппарата МО;

г) обеспечение функционирования системы управления охраной труда в МО и Вооруженных Силах.

Анализируя полномочия МО следует отметить, что реализация правового статуса указанного органа невозможна без существования Вооруженных Сил Украины как подчиненной МО специфической военной институции, на которую в соответствии с Конституцией и законодательством Украины возложены задачи по обороне Украины, защиты ее суверенитета, территориальной целостности и неприкосновенности, обеспечения сдерживания и отпора вооруженной агрессии против Украины, охраны воздушного пространства государства и подводного пространства в пределах территориального моря Украины, участие в мероприятиях, направленных на борьбу с терроризмом [1]. Следует отметить, что сами Вооруженные Силы Украины мы не будем считать органом управления в сфере национальной безопасности и обороны Украины. Это обуславливается самой структурой Вооруженных Сил, в которую входят, собственно, органы военного управления, соединения, воинские части, военные учебные заведения, учреждения и организации. Их назначением является выполнение принятых на высшем управленческом уровне решений. Соответственно, в спектр нашего внимания будут включены только органы военного управления – министр обороны, Генеральный Штаб (ГШ), Объединенный оперативный штаб Вооруженных Сил (ООШ). Управленческие полномочия указанных субъектов полностью соответствуют принципам обеспечения национальной безопасности и обороны.

МО как центральный орган исполнительной власти возглавляет министр обороны, который осуществляет руководство министерством, военно-политическое и административное руководство Вооруженными Силами Украины непосредственно и через первого заместителя Министра обороны Украины, заместителей Министра обороны Украины, а также Главнокомандующего Вооруженных Сил Украины. По должности министр входит в состав СНБО и отвечает за формирование государственной политики в сфере обороны, оборонное планирование, программный и ресурсный менеджмент, военную кадровую политику, эффективное и надлежащее использование оборонных ресурсов государства, всестороннее обеспечение жизнедеятельности, функционирования, развития и применения Вооруженных Сил Украины. В силу специфики функций и задач, которые возлагаются на министра, последний является самостоятельным субъектом управления в сфере национальной безопасности и обороны.

После министра обороны основным органом военного управления является Генеральный штаб Вооруженных Сил Украины (ГШ). В соответствии с Положением о Генеральном штабе Вооруженных Сил Украины, утвержденного Указом Президента Украины от 30.01.2019 г. № 23/2019 ГШ является главным военным органом по планированию обороны государства, управления применения Вооруженных Сил Украины, определенных сил и средств других составляющих сил обороны (далее - другие составляющие сил обороны), координации и контроля за выполнением задач в сфере обороны органами исполнительной власти, органами местного самоуправления и другими составляющими сил обороны [7]. Учитывая специфику

управленческого статуса ГШ в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны остановимся лишь на некоторых из них. В частности, ГШ: 1) участвует в оценке уровня военных угроз национальной безопасности Украины; 2) осуществляет оценки военно-стратегической обстановки в интересах планирования обороны государства, применение Вооруженных Сил и других составляющих сил обороны; 3) осуществляет анализ и прогноз тенденций развития средств вооруженной борьбы, форм и способов ее ведения, оценки обстановки в районах возможных действий Вооруженных Сил в интересах эффективного планирования обороны государства и применения Вооруженных Сил.

В процессе осуществления полномочий ГШ взаимодействует с органами государственной власти, вспомогательными органами и службами, образованными Президентом Украины, с органами местного самоуправления, органами военного управления Вооруженных Сил других государств, а также предприятиями, учреждениями и организациями.

ГШ возглавляет начальник Генерального штаба - Главнокомандующий Вооруженных Сил Украины, которого назначает на должность и освобождает от должности Президент Украины. Начальник ГШ, в отличие от министра обороны является военнослужащим. Начальник ГШ непосредственно осуществляет военное руководство Вооруженными Силами, а также организует стратегическое развертывание и применение Вооруженных Сил, соединений и воинских частей других военных формирований, их органов управления, переданных в подчинение соответствующим органам военного управления Вооруженных Сил и выполняет другие важные управленческие функции.

В связи с осложнением гео-

политической обстановки в восточноевропейском регионе, начиная с 2014 г. система национальной безопасности Украины столкнулась с новыми вызовами и угрозами. В частности, аннексия в 2014 Автономной Республики Крым и вооруженный конфликт в отдельных районах Луганской и Донецкой областей обусловили необходимость выработать отдельный правовой механизм обеспечения национальной безопасности и защиты государственного суверенитета и территориальной целостности в восточных областях страны. Особенность этого механизма заключается в том, что для урегулирования безопасности и военно-политической ситуации в отдельных районах Донецкой и Луганской областей одновременно было задействовано подразделения многих органов и ведомств: Вооруженные Силы Украины, подразделения Министерства внутренних дел и Службы безопасности Украины, Государственной пограничной службы и др. Для осуществления управления межведомственным группировкой возникла потребность в создании особого субъекта управления, который бы взял на себя основную нагрузку по оперативному управлению и координации деятельности межвидовыми и межведомственными группировками сил при планировании и проведении специальных операций на территории восточных областей Украины. Таким субъектом управления стал Объединенный оперативный штаб Вооруженных Сил Украины.

В соответствии со ст. 9 Закона Украины «Об особенностях государственной политики по обеспечению государственного суверенитета Украины на временно оккупированных территориях в Донецкой и Луганской областях» от 18.01.2018 г. № 2268 - VIII ООШ является органом, который осуществляет планирование, организацию

и контроль выполнения мероприятий по обеспечению национальной безопасности и обороны, отпора и сдерживания вооруженной агрессии Российской Федерации в Донецкой и Луганской областях, координацию и контроль за деятельностью военно-гражданских или военных администраций (в случае их образования) в Донецкой и Луганской областях по вопросам национальной безопасности и обороны [3]. ООШ возглавляет начальник, который способствует реализации полномочий Командующего объединенных сил.

Выводы. На сегодня компетенция высших органов государственной власти Украины в сфере формирования государственной политики в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны предусматривает наличие у соответствующих субъектов широкого круга полномочий и функций, которые отличаются по регуляторному характеру и содержанию. Основным высшим органом государственной власти, который осуществляет государственное управление в сфере национальной безопасности и обороны является Президент Украины, который имеет статус Верховного Главнокомандующего ВС Украины и имеет в своем распоряжении вспомогательные институции (РНБО) ради эффективного выполнения предусмотренных законодательством функций. Опыт государственного строительства последних пяти лет доказывает, что в зависимости от характера военно-политической угрозы компетенция высших органов государственной власти в сфере обеспечения национальной безопасности и обороны может изменяться пропорционально потребностям. В свою очередь, перспективным заданием юридической науки является выработка наиболее оптимальных рекомендаций относительно

изменений законодательства, которое регламентирует статус высших субъектов военного управления Украины.

Список использованной литературы

1. Про Збройні Сили України: Закон України від 16.12.1991 р. № 1934-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 9. Ст. 108

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241

3. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 10. Ст. 54

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 06.06.2016 р. № 240/216. Офіційне інтернет-представництво Президента України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137/> (дата звернення: 22.12.2018)

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 вересня 2017 року «Про Ставку Верховного Головнокомандувача»: Указ Президента України № 313/2017 від 10.10.2017 р. Офіційне інтернет-представництво Президента України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/> (дата звернення: 24.12.2018)

6. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 р. № 671. Офіційний вісник України 2014. № 97. Ст. 2796 .

7. Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України: Указ Президента України від 30.01.2019 р. № 23/2019 Офіційний вісник Президента України. 2019, № 13, Ст. 468

8. Битяк Ю. П., Богуцький В.

В., Гаращук В. М. Адміністративне право України. Харків. 2001.

9. Карабін Т.О. Компетенція місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: теоретико-термінологічні аспекти. *Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки.* 2005. № 29. С. 225

10. Мартинюк Р. Кабінет Міністрів України в системі стримувань і противаг на сучасному етапі. *Юридична Україна.* 2008. № 7. С. 28-32.

11. Пашинський В. Й. Верховна Рада України в системі суб'єктів забезпечення оборони держави. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право.* 2017. Випуск 1/2 (33/34). С. 239

12. Рудик П. Конституційно-правовий статус Президента України в умовах парламентсько-президентської республіки. *Віче* 2014. № 20. С. 12

13. Тарасенко К. В. Компетенція, форми і методи діяльності та відповідальність Ради національної безпеки і оборони України. *Форум права.* 2012. № 2. С. 681

14. Предмети відання комітету. Комітет з питань національної безпеки і оборони URL: http://komnbo.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/73148.html (дата звернення 13.12.2018 р.)

15. Порошенковвіввдіюрішення РНБО про «Про Ставку Верховного Головнокомандувача». *Українська правда.* URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/10/11/7157949/> (дата звернення: 28.12.2018)

ИФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Сергей Николаевич МЕЛЬНИК, кандидат юридических наук, начальник военно-юридического факультета Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого
Сергій Миколайович МЕЛЬНИК, кандидат юридичних наук, начальник військово-юридичного факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Sergey MELNYK,
Head of the Military Law Faculty
Yaroslav Mudryi National Law
University

УДК 354

ЭЛЕКТРОННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В СИСТЕМЕ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ: ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ОПЫТА ЕС

Константин СПИНУЛ,

аспирант Учебно-научного института международных отношений и общественных наук
Межрегиональной Академии Управления Персоналом

В данной статье автор рассматривает проблему развития электронного управления в Украине. Показано, что электронное управление является одним из необходимых факторов построения демократического общества и развития информационного общества, поскольку упрощает процедуры получения гражданами административных услуг, облегчает доступ к нужной им информации, а также способствует открытости и прозрачности органов государственной власти и местного самоуправления. Проанализированы различные модели электронного управления и текущее состояние электронного управления в Украине. Проведен SWOT-анализ электронного управления, по результатам которого были определены перспективы для внедрения электронного управления в Украине.

Ключевые слова: электронное управление, государственное управление, SWOT-анализ, взаимодействие власти и граждан.

ELECTRONIC GOVERNANCE IN THE PUBLIC ADMINISTRATION: IMPLEMENTATION OF THE EU EXPERIENCE

Kostiantyn SPINUL,

postgraduate student of the Educational-scientific institute of international relations and social sciences of Interregional Academy of Personnel Management

In this article, the author examines the problem of the development of e-government in Ukraine. It is shown that e-government is one of the necessary factors for building a democratic society and the development of the information society, as it simplifies the procedures for citizens to receive administrative services, facilitates access to the information they need, and also contributes to the openness and transparency of state and local government bodies. Analyzed various models of e-government and the current state of e-government in Ukraine. Conducting the SWOT analysis of e-government based on the results of which prospects were identified for the implementation of e-government in Ukraine.

Keywords: e-government, public administration, SWOT analysis, interaction between government and citizens.

GUVERNANȚA ELECTRONICĂ ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ: IMPLEMENTAREA EXPERIENȚEI UE

Kostiantyn SPINUL,

student postuniversitar la Institutul Educațional-Științific al Relațiilor Internaționale și Științe Sociale al Academiei Interregionale de Gestiune a Personalului

În acest articol, autorul examinează problema dezvoltării e-guvernării în Ucraina. Se arată că e-guvernarea este unul dintre factorii necesari pentru construirea unei societăți democratice și dezvoltarea societății informaționale, deoarece simplifică procedurile pentru ca cetățenii să primească servicii administrative, facilitează accesul la informațiile de care au nevoie și contribuie, de asemenea, la deschiderea și transparența organelor de stat și locale. Analiza diferitelor modele de e-guvernare și starea actuală a e-guvernării în Ucraina. Realizarea analizei SWOT a e-guvernării pe baza rezultatelor căror perspective au fost identificate pentru implementarea e-guvernării în Ucraina.

Cuvinte-cheie: e-guvernare, administrație publică, analiză SWOT, interacțiune între guvern și cetățeni.

Постановка проблемы. Развитие государства требует использования оптимальных форм государственного управления, которые с одной стороны удовлетворяли потребности опережающего развития общества, а с другой - могли быть реализованы в современных реалиях. Исходя из этого, особого внимания требует такая форма организации

государственного управления, как электронное управление, внедрение которой было начато несколько лет назад.

Анализ последних исследований и публикаций. В области государственного управления исследования осуществляли многие авторы, в частности Ю. Абраменко, О. Андреева, Н. Глазунова, Г. Купряшин, В. Манохин, А.

Радченко, А. Романюк и другие. Исследованию сути информационных технологий и их значение в государственном управлении уделяли внимание С. Дзюба, И. Жиляев, С. Полумиенко, И. Рубан, А. Семенченко и другие. Теоретические, методологические и практические вопросы развития электронного управления в своих работах освещали А. Дуда, Т.

Джиги, А. Загвойская, А. Емельяненко, В. Недбай, И. Погребняк, С. Чукут тому подобное.

Целью данной статьи является определение основных положений об электронном управлении, этапы его внедрения в Украине и определение возможных способов их преодоления.

Изложение основного материала исследования. Развитие информационного общества является сегодня одной из приоритетных задач Украины, которое декларируется во многих государственных нормативно-правовых актах, концепциях, программах и стратегиях развития, артикулируется на многочисленных научных и профессиональных мероприятиях. Согласно известным теориям Д. Белла, И. Масуди, З. Бжезинского, Е. Тоффлер, М. Кастельс и ряда других исследователей, информационное общество существенно расширяет возможности человека по реализации своего потенциала в первую очередь, благодаря упрощению доступа к информации и знаниям.

Одним из основополагающих принципов, которых должна придерживаться Украина на пути вхождения в европейское пространство, является информатизация процессов деятельности органов власти и управления, способствует обеспечению их прозрачности и открытости.

Главными принципами информационной политики, которых важно соблюдать во время данного процесса, являются: открытость, равенство интересов всех граждан, системность, регулярность и плановость информирования общества [5, с. 2].

Учитывая заинтересованность Украины в восприятии ее Европейским Союзом как равноправного партнера, должны быть выполнены все необходимые предпосылки для вступления, среди которых и построение государственного управления на основе электронного управления. К тому же, внедрение нового типа управления позволит стране быть более конкурентоспособной в меняющихся условиях экономики, основой которой является знание [6, с. 179].

Е-правительство - это способ

организации государственной власти с помощью сегментов глобальной информационной сети и систем локальных информационных сетей, чем обеспечивается функционирование определенных служб в режиме реального времени и ежедневное общение гражданина с официальными учреждениями. Таким образом достигается организация управления государством и взаимодействие с физическими, юридическими лицами путем использования в органах публичной администрации современных информационных технологий [8, с. 29].

Модели е-правительства - это обобщенные специфические особенности систем е-управления в разных странах, обладающих сходными признаками, а также включают в себя совокупность требований, критериев, задач и т.д., которые необходимо выполнить для повышения эффективности деятельности публичной администрации, совершенствования взаимоотношений между администрацией и физическими и юридическими лицами.

Модели е-управления в странах мира:

- Континентально-европейская модель: наличие надгосударственных структур; высокая степень интеграции; четкое законодательство; направленность на потребности граждан.

- Англо-американская модель: акцент на открытости, прозрачности и ответственности власти перед гражданами; расширение спектра услуг; повышение эффективности деятельности органов власти; создание технических и образовательных условий для полного охвата граждан административными услугами.

- Азиатская модель: специфический стиль управления; азиатский тип корпоративной культуры; многоуровневая система государственного управления; усилия на внедрение современных информационно-коммуникационных технологий в сферу образования и культуры.

Украина уже приобрела определенный опыт на пути внедрения системы е-управления и ее модулей. На современном этапе развития отечественных систем

е-управления характерно появление первых элементов интерактивного общения власти, граждан и бизнеса через сектор государственных учреждений и органов местного самоуправления в сети Интернет как [5, с. 7]:

- создания при государственных службах информационно-справочных центров, работающих круглосуточно 7 дней в неделю

- передача через Интернет-сеть образцов справок, форм, договоров, бланков;

- постоянное обновление новостей, обнародование нормативно-правовых актов, организационных мероприятий, отражение других аспектов деятельности публичного администрирования;

- электронная отчетность перед государственными органами власти.

По Программе модернизации государственной налоговой службы Украины по 2008г. в местных (районных) органах ГНСУ уже введена автоматизированная система по предоставлению налогоплательщиками квитанций о состоянии их расчетов с бюджетом через средства Интернет. Также есть возможность представлять налоговые отчеты с помощью единого портала приема отчетности ГНА.

Основными принципами развития электронного управления в соответствии с Законами Украины «Об основных принципах развития информационного общества в Украине на 2007-2015 годы», «О Национальной программе информатизации», а также «Концепции развития электронного управления в Украине», одобренной распоряжением КМУ от 13 декабря 2010 г., и «Стратегии развития информационного общества в Украине», одобренной распоряжением КМУ от 15 мая 2013, являются:

- обеспечение эффективности и качества административных услуг населению и бизнесу, предоставляемых с помощью информационно-коммуникационных технологий;

- создание системы электронного взаимодействия государственных органов;

- разработка и внедрение концептуальных основ интегриро-

ванной системы «Электронное Правительство»;

- внедрение в деятельность государственных органов типовых организационно-технологических решений и обеспечения их эффективного функционирования;

- внедрение ведомственных информационных систем планирования и управленческой отчетности в рамках создания единой государственной системы контроля результативности деятельности государственных органов по обеспечению развития социально-экономической сферы;

- повышение уровня информированности граждан и государственных служащих о возможностях, предлагаемых в рамках программы электронного управления;

- прохождение государственными служащими и должностными лицами местного самоуправления обучения по вопросам внедрения электронного управления;

- тому подобное.

Отметим, что граждане Украины все активнее осваивают современные информационно-коммуникативные технологии, используют их в личном, общественном и профессиональной жизни, внедряют в бизнес-процессы, позволяет оптимизировать временные и материальные затраты, а следовательно, увеличить их эффективность. Постепенно, но неуклонно происходит знакомство граждан с механизмами и инструментами электронного управления в Украине, что вместе с изучением зарубежного опыта в этой сфере повышает желание полноценного внедрения и реализации концепции электронного правительства в нашей стране.

Проведем SWOT-анализ чтобы проанализировать перспективы внедрения и развития е-правительства в Украине.

Сильные стороны (S): контроль со стороны общества за правительственными организациями; взаимодействие и постоянный диалог государства с гражданами; оптимизация структуры государственного аппарата; перестройка существенно новых

взаимоотношений с населением, основанных на диалоге и доверии; ориентация на потребности граждан; экономия времени и материальных ресурсов; деперсонификация взаимоотношений граждан, представителей бизнеса во взаимоотношениях с государственными чиновниками.

Слабые стороны (W): дефицит финансовых, кадровых и материально-технических ресурсов; отсутствие «политической воли»; отсутствие понимания, как со стороны граждан, так и со стороны представителей власти в неотложности использования системы электронного управления; цифровое неравенство; неграмотность населения в компьютерных технологиях медленные темпы реорганизации административного аппарата; отсутствие Интернета в малых городах и селах.

Угрозы (O): не соблюдение правил информационной безопасности; угроза возникновения киберпреступности и «электронной коррупции»; внешние и внутренние угрозы информационно-технологического пространства электронного управления; необеспечение конфиденциальности; угроза контроля граждан со стороны государства с помощью ИКТ.

Возможности (T): непрерывность предоставления услуг населению; увеличение уровня доверия со стороны населения; свободный доступ к публичной информации, официальных документов; повышение конкурентоспособности частных компаний; упрощение различных официальных процедур; более эффективное использование ресурсов; преодолеть коррупцию; уменьшение количества канцелярской волокиты.

Выводы исследования. На сегодняшний день необходимо модернизировать старую систему управления и имплементировать е-управления. Как видно из SWOT-анализа, Украина имеет большие перспективы для внедрения е-управления. Сейчас уже разрабатывается законодательно-правовая база, а также готовятся высококвалифицированные специалисты в сфере ИТ-технологий. Также украинская молодежь проявляет свои гражданские позиции

и хочет большей прозрачности от чиновников.

Список использованной литературы:

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс]. – Чинний від 4.02.1998; редакція від 02.12.2012 р. – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [Електронний ресурс]. – Прийнятий 09.01.2007 р. – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>
3. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Чинний від 13.12.2010. – Режим доступу :<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>
4. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» [Електронний ресурс]. – Чинний від 15.05.2015. – Режим доступу :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#n8>
5. Абраменко Ю. Ю. Зарубіжний досвід е-урядування та проблеми його імплементації в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Абраменко, І.А. Чикаренко. // Публічне адміністрування: теорія та практика: електронний збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 2 (2).
6. Андреева Ольга Європейські перспективи розбудови електронного уряду / Політичний менеджмент. – №1-2. – 2013. – с.179-186
7. Дзюба С.В., Жилиєв І.Б., Полумієнко С.К., Рубан І.А., Семенченко А.І. Електронне урядування. Опорний конспект лекцій. За ред. А.І. Семенченка. – Київ, 2012. – с.1-266
8. Погребняк І.Є. Електронний уряд (e-government) і електронне урядування (e-governance): поняття та принципи функціонування / І.Є. Погребняк // Право та інновації. – №3 (7). – 2014. – с.26-35

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Константин Александрович
СПИНУЛ,
аспирант Учебно-научного
института международных
отношений и общественных наук
Межрегиональной Академии
Управления Персоналом
Контактный телефон: 0935633365
Адрес электронной почты:
k.spinul@lcenter.com.ua
Почтовый адрес: 02092, Украина, г.
Киев, ул. Макаренко 1а кв. 135

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Kostiantyn Oleksandrovych SPINUL,
postgraduate student of the
Educational-scientific institute of
international relations and social
sciences of Interregional Academy of
Personnel Management

RECENZIE ASUPRA MONOGRAFIEI:

**„Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, autori: conf. univ., dr. Victor Pușcaș și lector univ., dr. Valeriu Kuciuk – discipoli ai subsemnatului
Dr. hab., Profesor, Academician Gheorghe Costachi**

Primo:

Discipolii mei, Dnii V.Pușcaș și V.Kuciuk - au editat o lucrare. Lucrare denumită „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, care conține un set de articole. Articolele vizează norma constituțională, substanța juridică a principiilor constituționale, activitatea Curții Constituționale, și vectorul de dezvoltare a sistemului de drept din Republica Moldova, ținta de dezvoltare a științei dreptului național.

Este de menționat, că o parte din aceste articole, sau au fost consultate cu subsemnatul ca idee, ca concept, sau ca substanță de drept, sau consultările au fost mai detaliate și mai profunde.

Secundo.

Ca efect, lucrarea a văzut lumina tiparului în acest an la Tipografia „Print-Caro” din Chișinău, și, prin titlul ales de autori, Domniile sale, ne sugerează că această publicație se dorește a fi ceva mai mult decât un studiu clasic despre Justiția și Dreptul constituțional, ceva neconform cu studiile tradiționale despre ramura Dreptului constituțional, or motto-ul declarat ne sugerează o provocare, o incintă la discuție despre sistemul național de drept moldovenesc. Suntem absolut de acord – legea fără justiție – este moartă! Nu este justiție, nu este nimic! Nici stat de drept, nici democrație!

Dacă le-a reușit sau nu autorilor să Vă provoace, de fapt ca și pe mine, Vă veți convinge din cele ce urmează.

Lucrarea cuprinde perioada anilor 1989- 2019 (30 de ani) și se întinde pe parcursul a 664 de pagini, fiind structurată în 77 de articole, toate cu denumiri neordinare și nonconformiste. Este de remarcat că absoluta majoritate a articolelor au fost publicate în revistele de specialitate și în materialele conferințelor științifice de profil.

Pentru documentarea acestei monografii, autorii au folosit o vastă și o bogată bibliografie, atât din aria dreptului autohton, cât și din literatura de specialitate internațională – în total circa 600 de referințe bibliografice.

Reținem, că introducerea cu care începe lucrarea, pune pe mărișă sa Cititorul în tema selecției de cadre în vederea desemnării magistraților constituționali. Autorul efectuând o analiză juridică de substanță, vine cu recomandări de valoare în

vederea perfecționării procedurii de desemnare a judecătorilor constituționali, în vederea asigurării transparenței necesare, precum ar trebui să fie într-un stat democratic și de drept. Ulterior, autorii efectuând cercetări științifice, vin cu considerațiuni importante la diferite subiecte de drept constituțional, precum ar fi:

- Justiția constituțională și conflictul de interese,
- Echilibrul materiei penale sau claritatea, celeritatea și previzibilitatea unor norme de drept,
- Precedentul acțiunii politice internaționale a Curții Constituționale a RM,
- Mandatul judecătorului și termenul competenței lui,
- Criza responsabilității constituționale,
- Colizia doctrinară la înfăptuirea justiției în RM,
- Sacralitatea principiilor de activitate constituțională,
- Dezvoltarea sistemului național de drept prin prisma continuității istorice,
- Reflecții asupra funcționalității Curții Constituționale,
- Dezvoltarea constituțională a RM (20 de ani de la adoptarea Constituției),
- 23 februarie – ziua Curții Constituționale,
- Nu încălcați independența judecătorilor constituționali,
- Jurisprudența Curții Europene în activitatea jurisdicțională a Curții Constituționale,
- Independența Curții Constituționale în oglinda strâmbă a legislației,
- Curtea Constituțională – unicul subiect abilitat cu dreptul de interpretare oficială a Constituției,
- Apărarea demnității umane în practica Curții Constituționale,
- Opinia separată – o garanție a independenței și înaltei responsabilități a judecătorului constituțional,
- Problemele puterii judecătorești în jurisprudența constituțională,
- Rolul Curții Constituționale în respectarea limitelor restrângerii exercițiului unor drepturi sau libertăți prevăzute de Constituția RM,
- Rolul justiției constituționale în afirmarea principiului supremației legii,
- Curtea Constituțională – garant al supremației Constituției,
- Curtea Constituțională și rolul ei în edificarea statului de drept,

- Justiția constituțională și edificarea statului de drept, etc. etc.

Din articolele autorilor, scrise separat sau în coautorat desprindem, că Constituția RM este superioară normelor juridice, atât celor din țară, cât și celor internaționale. În acest sens, autorii fac trimitere la poziția de neclintit a Curții Constituționale expuse în Hotărârea Curții nr.55 din 14.10.1999, care statuează poziția Constituției de lege supremă, care este supremă atât cadrului de drept național, cât și celui internațional. Or, Constituția este fundamentul întregului sistem juridic național, dar nu numai ca o normă de drept ierarhic superioară care stă la baza celorlalte norme juridice, ci ca un principiu și stare de spirit, care orientează vectorul normativ. În acest sens, pornind de la calificările date de doctrinari recunoscuți în dreptul constituțional precum profesorii I.Guceac, I.Deleanu și alții, autorii susțin că „constituția este mai întâi un ansamblu de principii..., iar Curtea Constituțională este gardianul ei”.

Totodată, autorii fac o amplă și justificată critică asupra diferitor cazuri și hotărâri pronunțate de Curte, argumentând în drept și științific concluziile sale critice.

Este de important, că efectuând o critică a unor fragmente de justiție constituțională, autorii incită la dialog și totodată vin cu propuneri și recomandări în vederea îmbunătățirii cadrului legislativ relevant cazului, dar și pentru a perfecționa procesualitatea jurisdicției constituționale, pentru a îmbunătăți starea de fapt în justiția constituțională a RM.

Este de remarcă, în același timp, că autorii nu s-au limitat doar la o abordare pur juridică a problemelor abordate, ci au intervenit și cu unele comentarii de factură explicativă și didactică, ceea ce conferă monografei un pronunțat caracter educativ.

Privite în ansamblu, toate cele menționate mai

sus plasează necondiționat personalitatea autorilor în galeria savanților naționali, a cercetătorilor de valoare care promovează și edifică democrația constituțională în Republica Moldova, valorile democratice ale statului de drept, și rolul deosebit de important al Curții Constituționale a RM. Totodată, menționând faptul că autorii invită la dialog comunitatea științifică din Republica Moldova, monografia dată poate deveni un punct de pornire pe calea colaborării interinstituționale și a dialogului științific public întru creșterea încrederii publice în justiția constituțională.

Astfel, monografia „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică” semnată de Valeriu Kuciuk și Victor Pușcaș, poate fi apreciată ca fiind o carte importantă pentru cetățeni, pentru cei care nu sunt indiferenți de starea justiției în Republica Moldova, pentru cei care doresc transparență și lege, justiție și dreptate țării și poporului moldovenesc.

Monografia dată este un adevărat îndrumar pentru cel care voințește a se implica activ în consolidarea justiției și democrației constituționale, în edificarea în Moldova a statului de drept, în promovarea valorilor constituționale și în asigurarea supremației Constituției RM.

Din aceste considerente, vin cu felicitări de bun augur către autori, dorindu-le discipolilor mei - Dlor V.Kuciuk și V.Pușcaș mult succes în activitatea lor, inclusive de cercetători științifici, dar și să se bucure în continuare de o atenție binemeritată în rândul publicului cititor. Mă mândresc cu Domniile Voastre!

Totodată, vom ura și Cititorului – lectură plăcută și utilă.

Cu respect și considerațiune deosebită,
Gheorghe COSTACHI,

Doctor habilitat în drept, profesor universitar

RECENZIE

asupra monografiei „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”

**Autori: Valeriu KUCIUK, doctor în drept, lector universitar,
și Victor PUȘCAȘ, doctor în drept, conferențiar universitar**

Obiectul prezentei recenzii este publicația recent editată - „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică” - o voluminoasă monografie (664 pagini), semnată în coautorat de către **dl Valeriu Kuciuk**, doctor în drept, lector universitar, și **dl Victor Pușcaș**, doctor în drept, conferențiar universitar – persoane publice, notorii în spațiul public, dar, în primul rând, în mediul specialiștilor în drept.

Publicația dată este consacrată și ea domeniului justiției, domeniului deosebit de actual, atât pentru profesioniști, cât și pentru largul public.

Fiind un rezultat impresionant al unui efort științific asidu și îndelungat, monografia care este o culegere de articole publicate de autori pe parcursul anilor 1990-prezent și consolidate într-o monografie consacrată, cuprinde o abordare de multiple subiecte de drept din domeniul justiției (de drept comun și constituțional), autorii urmărind să surprindă cele mai oportune subiecte juridice de drept constituțional, unde în centrul atenției este problema asigurării protecției drepturilor omului, unde atenția cititorului este focusată de autori asupra celor mai actuale chestiuni al democrației constituționale din Republica Moldova.

Este de menționat, că publicația „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică” se remarcă printr-o viziune complexă asupra justiției constituționale, subiectele controversate fiind abordate din diverse perspective - doctrinare, juridice, politico-juridice, experiență CEDO și jurisdicția constituțională autohtonă, etc., având argumentări temeinice și profunde a punctelor de vedere, concluziilor și propunerilor autorilor.

Considerăm binevenit de a remarca structurarea logică a materiei de drept constituțional, expunerea coerentă a textului, folosirea de către autori a unui limbaj clar și accesibil, fapt care permite o înțelegere completă și adecvată a aspectelor abordate în articolele publicate, precum și a problemelor atestate în domeniul de drept constituțional identificate de către autori, precum și a soluțiilor propuse de ei.

Merită o distinctă apreciere metodologia aplicată de autori, modul de analiză și sinteză a doctrinei și teoriei dreptului constituțional, unde opinia autorilor expusă clar și convingător îndeamnă la reflecție asupra problemelor atestate, provocând comunitatea cercetătorilor la opinie și cuget științific.

Despre calitatea științifică a muncii depuse la realizarea cercetării ne indică destul de relevant lista voluminoasă bibliografică de la finele articolelor publicate, care cuprinde circa 595 de surse doctrinare și surse normative cu caracter național și internațional, dar în special axându-se pe norma Constituției și a actelor normative ale Republicii Moldova.

În rezultatul analizelor efectuate, autorii dau aprecieri obiective a gradelor de cercetare științifică a subiectelor abordate în literatura de specialitate autohtonă și străină, configurând particularitățile cazurilor, dar și accentuând punctul său de vedere asupra subiectelor controversate pluate în dialog științific, totodată trasând argumentat propriile direcții de cercetare realizate în lucrare, elucidând beneficiul cetățeanului, societății și a statului.

Din articolele publicate, se evidențiază rolul primordial al Constituției RM, rolul normelor de drept constituțional în statul de drept contemporan, rolul autorității de jurisdicție

constituțională. Totodată, pornind de la faptul că instituția drepturilor omului are fundamentul constituțional unde drepturile și libertățile fundamentale ale cetățeanului sunt garantate de Constituție și de către stat, un rol important în articolele semnate din monografie, îl au principiile fundamentale în materia constituțională – principiile egalității și legalității, a securității juridice și a proporționalității, etc., care în aplicarea lor distinctă sunt interpretate respectiv.

Totodată, ideea principală promovată de autori în publicație, pornește de la rolul deosebit care este atribuit prin lege autorității de jurisdicție constituțională – Curții Constituționale a Republicii Moldova, unica autoritate abilitată cu competența respectivă, dar și unica care garantează prin definiție supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat și garantează responsabilitatea statului față de cetățean, și a cetățeanului față de stat.

Într-un final, necesită a remarca că monografia „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică” are mai multe subiecte abordate, mai multe cercetări pe subiectele cercetate, mai multe analize și studii de caz, mai multe concluzii, și respectiv, mai multe propuneri care sunt axate pe fortificarea raportului juridic constituit de Constituție între stat și cetățean, dar și optimizarea activității autorității de jurisdicție constituțională în exercitarea atribuțiilor sale expres stabilite de art.135 din Constituția RM.

Pornind de la cele expuse și privind în ansamblu monografia „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, putem susține că autorii au reușit să consolideze într-o lucrare poziția sa vizavi de justiția constituțională din Republica Moldova, să atenționeze cititorul asupra problemelor cheie care există actualmente în domeniul dreptului constituțional național, provocând cititorul la analiză, stimulând cercetătorul la cercetare științifică, și obligând cetățeanul la reacție și participare.

Totodată, necesită a menționa, că publicația dată, se prezintă a fi o contribuție directă a autorilor la accelerarea procesului de consolidare a democrației și a statului de drept în Republica Moldova, dar și a promovării încrederii publice în principiile și valorile constituționale. Prin întreg conținutul său, cât și prin mesajul transmis nu doar cetățeanului simplu și cercetătorului științific de profil, dar și autorităților de stat, factorilor de decizie, și în special judecătorilor constituționali de la Curtea Constituțională a Republicii Moldova, monografia „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică” reprezintă o lucrare teoretico-practică eminentă pentru dezvoltarea încrederii publice în Constituția RM, dar și în dezvoltarea democrației constituționale în Republica Moldova, și poate servi drept punct de pornire a unui dialog public în societate.

Astfel, în concluzie, recomandăm monografia „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică” pentru lectură și analiză atât juristului, cercetătorului științific de profil, cadrului didactic din sfera dreptului, cetățeanului simplu, dar, în primul rând, o recomandăm celor care activează în domeniul justiției, în special al justiției constituționale.

Cristina CEBAN,
Dr. în drept, conferențiar universitar

RECENZIE

Recenzor: Petru RAILEAN, doctor în drept, lector universitar, judecător în instanțele de fond (1976-1985), judecător al Curții Supreme de Justiție (1985-1997), Membru al Consiliului Superior al Magistraturii (1997-2003), președinte al Comisiei Electorale Centrale (1995-1996, 2004-2005), președinte al Judecătoriei Economice (1997-2003); președinte al Curții de Apel Economice (2006-2008), membru al Plenului Judecătoriei Economice a Comunității Statelor Independente (1997-2003), judecător la Curtea Constituțională, (octombrie 2008 - octombrie 2014), conducătorul Grupului de lucru pentru elaborarea noului Cod de procedură civilă (1999-2003), membru al Consiliului coordonator pentru reforma judiciară în Republica Moldova (1997-2003).

Monografie recenzată: Valeriu KUCIUK, Victor Pușcaș, „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, - Chișinău, ed.: Tipogr. „Print Caro”, 2019, -664p. ISBN 978-9975-56-641-4

1. Rezumat monografic.

În monografia recenzată, elementul principal îl constituie articolul de autor sau autori. De aceea, lucrarea dată se prezintă ca o culegere a articolelor științifice, dar și publicistice, publicate de Autori în domeniul Justiției - sistemul judecătoresc de drept comun și în special justiția constituțională, în diferite perioade de timp, dar cu diverse abordări de analiză și studiu de caz, de cercetare științifică și critică constructivă, care reprezintă în fond punctul de vedere al Autorilor asupra diverselor probleme de drept constituțional, inclusiv asupra activității Curții Constituționale.

În contextul expunerii diverselor opțiuni și poziții versus diferite subiecte controversate de drept constituțional cercetate tematic, dar și al analizei științifice și studiu de caz efectuate sub aspect doctrinar și practic, scopul declarat al autorilor în „Cuvântul înainte” al monografiei, este de a invita la dialog științific specialiștii din domeniu, dar și simplul cititor. Or, invitarea cititorului la meditație și la dialog, la dezbateri și la apreciere, la expunere de poziție și la formularea unui punct de vedere chiar și *în contrario*, la analize și la căutarea și înțelegerea substanței juridice de la caz la caz – vine ca un bun augur de deșteptare juridică, fiindcă lucrarea poate servi atât sursă de inspirație pentru dialoguri științifice, sau poate fi câmpul de luptă a specialiștilor de drept constituțional care nu sunt de acord cu Autorii (la unele subiecte oponent ar fi și subsemnatul), dar și călăuză/îndrumar practic, inclusiv pentru studenți și cercetători ai dreptului constituțional din Republica Moldova.

Precum menționează și Autorii – „în contextul neîncrederii populației în justiție, avem certitudinea și convingerea că un dialog științific cu referire la justiția constituțională din Republica Moldova este stringent și oportun pentru a plasa în vizorul public subiecte importante, considerațiuni profesionale și opinii de valoare, or dezbateri subiectelor justiției constituționale în contextul actualei realități juridice se prezintă ca o imperativă de drept și ca o oportunitate dominantă”.

De aceea, „provocând cititorul prin analiză și studiu de caz, critică constructivă însoțită de concluzii,

propuneri și recomandări cu valență practică, studiind complex și cazual doctrina, reglementarea normativă și practica judiciară în materie, tratând subiecte contradictorii și mai puțin”, lucrarea dată într-adevăr trasează „careva idealuri și obiective constituționale”, probabil, în primul rând, pentru ca cititorul să-și reamintească „cele mai esențiale lucruri din domeniul justiției constituționale”, care în opinia mea țin, în primul rând, de democrație și protecția drepturilor omului.

Or, precum recunosc și Autorii, această cercetare efectuată, relevă „fondul comun al justiției constituționale – necesitatea asigurării supremației Constituției, respectarea exigențelor normative constituționale în condiții de răspundere și responsabilitate”, unde „factorul cel mai important pentru funcționarea justiției este încrederea - încrederea justițiabilului în adevărul pronunțat de Curte”.

Și pornind de la reafirmarea dezideratului, că „participanții la relațiile socio-juridice pot interfera elemente definerii în evoluția încrederii, asupra căreia astăzi planează și influențe survenite în condițiile interpretărilor constituționale a normelor de drept ale actelor legislative sau în legătură cu care poate exista o suspiciune de încălcare a legii”, considerăm că monografia Autorilor este marcată de oportunism cert fiind binevenită și chiar extrem de necesară. În acest context, dăm dreptate Autorilor, pentru că localizând trust-factorul în justiție, poate fi surprins pulsul încrederii publice în Justiție, dar și în întregul sistem judecătoresc din țara Moldovei. Or Justiția sau este, sau nu este!

2. Organizare.

Structura lucrării este una clasică, corectă din punct de vedere științific, și care cuprinde: coperta, pagina de titlu, pagina de indici și descriere, cuprins (include „Cuvântul înainte” și 77 de articole) și conținutul propriu zis al articolelor științifice și publicistice.

Menționăm, că trecerea în revistă a structurii lucrării evidențiază abordarea bilingvă a subiectelor de către Autori, fiind prezente în lucrare diverse subiecte de cercetare științifică expuse în două limbi - limba de stat (64 articole) și limba rusă (13 articole), toate consolidate în 77 (șapte zeci și șapte) de articole.

Este de reținut metodologia aplicată în cercetările juridice efectuate de Autori, or gândirea științifică a Autorilor are o bază metodică vastă, utilizându-se diverse metode de cercetare științifică, și aplicându-se metoda logică și juridică, metoda comparată și sociologică juridică, metoda statistică și metoda cantitativă, metoda sistematizării și metoda analizei juridice, metodele de interpretare a dreptului (sistemică, istorică, extrinsecă și intrinsecă), precum și întreaga paletă a metodelor raționamentului juridic: inducție, deducție, sinteză, etc. Totodată, Autorii nu pretind la precizie absolută, dar din conținutul lucrării deducem, că dânsii consideră că metodele aplicate sunt suficient de precise pentru a formula concluzii corecte, temeinice și importante.

Prin Procesul-verbal nr.5 din 07.02.2013, monografia a fost aprobată și recomandată pentru editare de Consiliul științific al Asociației obștești „Congresul Democrației Constituționale – IDNP 1017620007154, înregistrată de Ministerul Justiției la 20.12.2017, cu nr.de înregistrare 7929 (vezi date.gov.md/ro/system/files/resources/2019-02/RSON_07.02.xlsx).

Lucrarea conține mai multe propuneri de lege *ferenda*, fapt care pe de o parte atrage interesul specialiștilor din domeniul constituțional, dar din altă parte, poate servi drept sursă de inspirație pentru deputații din forul legislativ al țării, dar și pentru toți factorii de decizie din autoritățile publice ale Republicii Moldova, și în primul rând al Curții Constituționale.

3. Conținut

a) Originalitate. Temele cercetate de autori sunt unele consacrate, de regulă nefiind analizate anterior în contextul respective de alți autori. Originalitatea articolelor constă în varietatea subiectelor abordate, dar și în varietatea metodelor aplicate la cercetarea efectuată. Originale sunt și concluziile deduse, dar și recomandările formulate de Autori.

b) Noutate. În articolele Autorilor, sunt combinate diverse tehnici de analiză, fapt care aduce lumină asupra domeniului investigat/analizat/cercetat. Totodată, noutatea rezidă, în special, în cercetările științifice efectuate asupra fiecărui studiu de caz separat prezentat, dar și în concluziile care se desprind în urma investigațiilor efectuate, dar și recomandărilor propuse autorităților, și, în special, Curții Constituționale.

c) Relevanța temelor și calitatea metodelor aplicate. Temele de cercetare abordate de Autori, derivă din actualitatea lor și semnifică de fapt reacția Autorilor la oportunitățile de cercetare furnizate de imperativa timpului. Totodată, varietatea metodelor aplicate indică capacitatea Autorilor de a selecta și aplica cele mai oportune metode pentru a cerceta științific și a elucida în profunzime subiectul investigat.

d) Calitate. Aparatul științific complex (referințe și statistică, referințe încrucișate și analiza juridică, etc.) aplicat de Autori, denotă abordare doctrinară și profund științifică a subiectelor cercetate, dar și evidențierea unor rezultate pertinente, cât și a dimensiunii oportunității de reglementare sau de reacție normativă. Rezultatele obținute de cercetători sunt de

regulă confirmate și de alți cercetători/alte cercetări. Totodată, ipotezele efectuate în cadrul cercetărilor sunt în cea mai mare parte credibile, dar și discutabile (pot trezi rezerve de interpretare). Iar unele concluzii neordinare ale Autorilor privind careva hotărâri ale Curții Constituționale, pot genera dialoguri și discuții controversate atât în mediul specialiștilor în drept constituțional, cât și în spațiul public.

4. Prezentare. Gramatică. Stil.

Limbajul utilizat este corect din punct de vedere științific și juridic, și poate fi ușor de citit și înțeles și de către nespecialiștii în domeniul jurisprudenței. Doar că pentru nespecialiști, poate fi mai greu de urmărit aspectele doctrinare și metodologia aplicată coroborate cu rezultatele obținute de Autori. Totodată, articolele științifice sunt cu un pronunțat caracter aplicativ, în special, propunerile normative de lege *ferenda* sau recomandările deduse. Stilul și exprimarea Autorilor sunt clare și coerente, fără greșeli gramaticale sau de exprimare juridică. Totodată, existența rară a unor erori tehnice doar subliniază calitatea textului lucrării. Anexele care însoțesc articolele sau analizele efectuate sunt corect concepute, clare și sugestive, evidențiind elementele principale ale cercetării, concluziile și recomandările Autorilor.

5. Citări și surse bibliografice

Sursele citate de către Autori sunt relevante pentru momentul apariției monografiei, făcând parte din arealul lucrărilor științifice în domeniul dreptului. Citarea lor se face conform cerințelor științifice actuale. Bibliografia este completă, fiind citate lucrările reprezentative pentru temele abordate. Nu toate articolele conțin cuvinte cheie, dar această omisiune este conformă formatului de lucrare monografică.

6. Sugestii pentru Autori.

Concluziile și recomandările Autorilor pot fi considerate doar parțiale, datorită, în primul rând, faptului, că sunt opinii de autor, iar în cazul unui dialog științific controversat de natură doctrinară sau practico-științifică, ar putea exista și alte opinii, și respectiv alte concluzii. Or, pentru fiecare punct de vedere sau normă de drept, ar putea fi relevantă atât practica europeană existentă, cât și cercetările doctrinare ale altor specialiști din domeniul dreptului constituțional, care ar putea să nu coincidă cu poziția Autorilor (la unele capitole concluziile Autorilor lasă loc și subsemnatului pentru dezacord sau dialog științific). Astfel, calificând investigația științifică a Autorilor ca un punct de pornire, sugerăm Autorilor continuarea cercetărilor inițiate, prin aplicarea metodelor utilizate și investigarea a multor alte subiecte juridice oportune din cadrul sectorului justiției naționale din Republica Moldova, dar și pentru studii comparate juridice a altor subiecte imperative de drept constituțional. Pornind de la acesta, considerăm necesar și aprofundarea cercetărilor inițiate ulterior dialogurilor purtate, cu editarea ulterioară a unor noi lucrări monografice în domeniul științei dreptului.

Recenzor
Petru RAILEAN
Doctor în drept, Lector universitar

RECENZIE

**la lucrarea „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”,
autori: Victor Pușcaș, doctor în drept, conferențiar universitar
și Valeriu Kuciuk, doctor în drept**

Lucrarea, cu titlu de monografie științifică, reflectă unele concepte, idei și soluții privitoare la Justiția constituțională, fiind prezentată publicului interesat ca o sursă sigură de referință în domeniul Dreptului constituțional.

Obiectul cercetărilor efectuate îl reprezintă problemele de drept semnalizate de practica abundentă de soluționare a cauzelor deduse Justiției constituționale.

Structura și conținutul lucrării permite cititorului să selecteze și, respectiv, să se informeze cu soluții valoroase, care inevitabil conduc la dialog constructiv în vederea rezolvării calitative a problemelor cu care se confruntă Justiția constituțională.

Altfel spus, lucrarea reprezintă o invitație la dezbateri și polemici de specialitate, exemplul servind asemenea articole:

- Când textul Constituției contravine Constituției (V.Kuciuk);

- Platon mi-e prieten, dar adevărul este mai presus (V.Pușcaș);

- Independența Curții Constituționale în oglinda strâmbă a legislației (V.Pușcaș) - Закон. Только Закон, и ничего кроме Закона ... (V.Pușcaș);

- Угроза национальной безопасности страны как следствие двойного гражданства должностного лица - казуальный анализ (V.Kuciuk și V.Pușcaș).

Se observă că la elaborarea articolelor publicate sunt utilizate surse bibliografice ce caracterizează diverse opinii doctrinare, jurisprudența constituțională

și cea convențională, precum și legislația națională și cea internațională, fapt ce permite formarea concluziilor argumentate, în contradictoriu, însoțite cu interpretări judiciare și științifice proprii.

Procedând în asemenea mod, sunt realizate scopul și obiectivele propuse, or cercetarea practico-științifică efectuată, pune în evidență supremația Constituției, prin prisma respectării și asigurării drepturilor fundamentale și intereselor legitime ale omului.

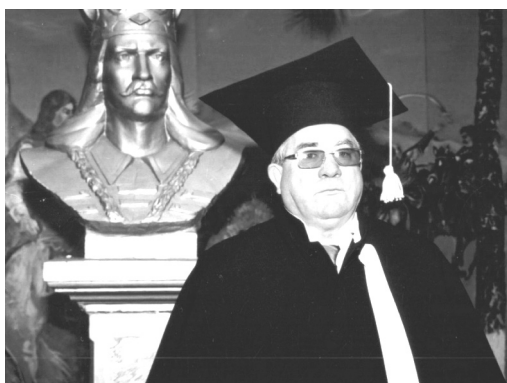
În consecință, evidențiem concluziile consistente și recomandările prețioase, oferite generos de autori, capabile să influențeze benefic practica judiciară, știința juridică, disciplinele didactice; concomitent, propunerile de *lege ferenda* constituie premise obiective pentru elaborarea unor proiecte de acte normative ce se impun în vederea perfecționării și îmbunătățirii Justiției constituționale a Republicii Moldova.

Urmare a considerentelor relevate supra, cu deosebit respect și afecțiune colegială, felicit autorii cu minunatul și ineditul eveniment - elaborarea și publicarea lucrării „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, exprimând modesta disponibilitate de a continua colaborarea profesională în serviciul științei juridice autohtone.

**Recenzent,
Sergiu FURDUI,
judecător la Curtea de Apel Chișinău,
doctor în drept, conferențiar universitar**

In memoriam:

**OMUL ȘI SAVANTUL,
domnul Profesor TUDOR ROȘCA,
cavaler al Ordinului Republicii, personalitate notorie și marcantă a Științei și Educației
din Republica Moldova**

„Cine uită, nu merită“

Nicolaie Iorga,
profesor universitar și om politic român

Ziua de 30 iulie, începând cu anul 2009, marchează un eveniment de doliu și de mare tristețe pentru societatea moldovenească, precum și pentru întreaga comunitate academică internațională, soldat cu o grea și ireparabilă pierdere umană, legată de trecerea în lumea celor drepti a Omului și Savantului — domnul Profesor **Tudor Roșca**, cavaler al Ordinului Republicii, personalitate notorie și marcantă a Științei și Educației din Republica Moldova.

Domnul Tudor Roșca s-a născut la 29 mai 1947 în satul Talmază, raionul Ștefan-Vodă, într-o familie de țărani vrednici: Efrosenia și Avram Roșca. Fiind mezinul în familie, alături de sora Vera și frații Vasile, Gheorghe și Ambrosii, ajută părinții la muncile agricole prestate în gospodăria individuală și cea colectivă. Anume din fragedă copilărie și, ulterior, în adolescență, sub influența condițiilor educației familiale și școlare, specifice traiului rural, se conturează trăsăturile de caracter și calitățile umane care-l vor însoți pe parcursul vieții și, respectiv, îl vor defini ca personalitate: harnic, onest, sincer, deștept, curajos, militant al demnității, adevărului și dreptății.

În luna septembrie 1966, după absolvirea cu mențiune a școlii medii din satul natal, este înrolat în forțele armate și, timp de trei ani satisface serviciului militar, fiind demobilizat în cel mai înalt grad permis militarilor în termen – locotenent. La începutul anului 1967, militarul Tudor Roșca, aflându-se la postul nr.1 (paza Drapelului unității militare), a primit cea mai dureroasă veste - decesul subit al mamei provocat de încălcarea regulilor de securitate a circulației rutiere de către persoana care conducea mijlocul de transport, eveniment tragic care l-a marcat extrem de puternic, deoarece, după cum povestea, această ființă scumpă i-a fost mereu icoană sfântă ce i-a luminat destinul.

La 1 septembrie 1969, susținând cu succes exa-

menele de admitere, este înmatriculat la Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova. În cei 5 ani universitari, studentul Tudor Roșca s-a manifestat ca unul dintre cei mai activi și mai exemplari studenți, obținând performanțe sportive la competițiile republicane la lupta liberă, precum și, beneficiind de bursă specială de stat, a absolvit facultatea cu calificativul „excellent“. Cu deosebită plăcere, domnul Profesor Tudor Roșca își amintea de anii de studenție, mândrindu-se cu colegii universitari: Nicanor Cojocaru. Alexei Potângă. Vasile Balabchin, Claudia Namatov (Șepitca), Andrei Smochină, Angela Apostol (Bobeico), Alexandru Șepitca, Nicolai Nicoară, Gheorghe Oprea, Vladimir Dilan, Victor Ciornâi și alții, iar, printre profesorii iubiți, cu profundă recunoștință, menționa distinșii reprezentanți ai învățământului juridic superior autohton din perioada postbelică: Vasile Petrov, Dumitru Leoschevici, Gheorghe Cusco, Veaceslav Diablo, Constantin Florea, Vladimir Lavric, Tudor Negru, Victor Volcinschi, Simion Doros, Jurie Tiutechin, Andrei Grigoriu, Alexandru Televca, Constantin Roșca, Vladimir Ivanov, Alexandru Cojuhari, Grigore Fiodorov, Trofim Carpov și alții.

Pentru tânărul jurist, activitatea profesională a demarat datorită conjuncturii fericite dintre calitățile native și capacitățile intelectuale formate, astfel încât în luna iulie 1974 domnul Tudor Roșca, prin concurs, este selectat și, respectiv, angajat la Universitatea de Stat „V.I. Lenin“ din orașul Chișinău, Facultatea de Drept, catedra „Disciplini juridico-statale“, unde a parcurs consecutiv toate etapele unei strălucite cariere didactico-științifice în învățământul juridic superior: laborant, lector-asistent, lector, lector superior, conferențiar și profesor universitar.

Prin recomandarea Senatului științific al Universității de Stat din Moldova din 05 octombrie 1974, susținând

cu succes examenele, domnul Tudor Roșca accede la Aspirantura Universității de Stat din Moscova „Mihail Lomonosov“, unde, pe parcursul a 4 ani, efectuează studii la doctorat împreună cu conaționalii: Nicolae Osmochescu, Gheorghe Chibac, Gheorghe Hioară, Andrei Smochină, Sergiu Cobăneanu, Alexandru Borodac, Grigore Rusu — personalități notorii ale Științei juridice autohtone.

În rezultatul studiilor postuniversitare efectuate sub conducerea științifică a domnului Avakian Suren, profesor universitar și jurist emerit, a susținut cu succes teza de doctorat „Dezvoltarea Sovietelor locale de deputați ai poporului la etapa contemporană“, fiindu-i conferit titlul științific de doctor în drept în baza Hotărârii Consiliului juridic de Stat din 26 martie 1982. Cu diverse ocazii, domnul Profesor Tudor Roșca mărturisea: „În timpul elaborării și susținerii tezei de doctorat am avut norocul să fiu îndrumat de unul dintre cei mai de vază savanți administratiști, d-l Avakian Suren, fiind inspirat de ideile științifice cu privire la locul și rolul cadrelor naționale în activitatea organelor administrației publice.“ Studiile doctorale i-au prilejuit să pătrundă în tainele dreptului administrativ, rezultatele primelor investigații științifice având un percutant ecou în dezvoltarea acestei importante ramuri de drept în sistemul juridic național.

Vizibil marcat de cea mai prestigioasă școală de doctoratură juridică, la acel timp, domnul Tudor Roșca, revenind la catedra de drept, la scurt timp, prin munca depusă, obține o autoritate incontestabilă în mediul academic și cel studentesc. Cursul „Dreptul administrativ“, elaborat și prezentat printr-o prestație didactico-științifică excelentă, reprezenta una dintre cele mai importante și interesante discipline de studii juridice, iar complexitatea și profunzimea prelegerilor ținute în aulele academice, conjugate cu o veritabilă energetică intelectuală, emanau cunoștințe vaste și prețioase, apreciate la cel mai înalt nivel de studenți și doctoranzi.

Concomitent cu lucrul de bază, participă nemijlocit și activ la organizarea și desfășurarea diverselor evenimente social — culturale din cadrul facultății de drept, inclusiv la formarea detașamentelor studențești, în cadrul cărora participa activ la lucrări pe șantierul economiei naționale.

Demonstrând calități excepționale organizatorice și de dirijare eficientă, bazată pe un management bine pus la punct și de perspectivă, la 1 martie 1985 domnul Profesor Tudor Roșca este ales în unanimitate decan al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, iar la 10 aprilie 1990 este reales în această înaltă funcție publică, exercitând-o cu onoare și demnitate până în anul 1991.

În perioada exercițiului funcției de decan (1 martie 1985 — 04 februarie 1991), fiind adeptul convins al proceselor social-politice privind restructurarea, publicitatea și transparența sistemului educațional, domnul Profesor Tudor Roșca întreprinde măsuri radicale și consistente în vederea dezideologizării acestui sistem în cadrul facultății de drept și trecerii la predare în limba română a disciplinelor de drept; în acest sens, fiind elaborate și adoptate noi programe de instruire juridică

superioară, precum și noi manuale la disciplinele de drept supuse studiului juridic universitar.

Urmare a acestor acțiuni progresiste și constructive, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova a înregistrat performante remarcabile la competițiile unionale privind instruirea și pregătirea cadrelor în organele de drept, desfășurate între instituțiile de învățământ juridic superior. Astfel, la Olimpiada unională a instituțiilor de învățământ juridic superior desfășurată în anul 1987 în orașul Riga (Letonia), echipa studenților moldoveni a ocupat locul 2, învrednicindu-și medaliile de argint, rezultat excepțional obținut în premieră de Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Activitatea de decan desfășurată de domnul Profesor Tudor Roșca nu ar fi fost încununată cu rezultate remarcabile, dacă Domnia Sa nu ar fi avut în preajmă o bună parte din veteranii învățământului juridic superior menționați, precum și alte personalități marcante ale sistemului juridic didactico-științific, domnii profesori: Dumitru Zabunov, Sergiu Cobăneanu, Gheorghe Hioară, Andrei Smochină, Elena Aramă, Nicolae Osmochescu, Gheorghe Chibac, Boris Negru, Victoria Arhiliuc, Iurie Sedlețchi, Mihai Cotorobai, Vasile Crețu, Alexandru Arsenii, Valerii Grițco, Boris Sosna, Aurel Băieșu, Gheorghe Avornic și alții.

Prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 55 din 04 februarie 1991 domnul Tudor Roșca este numit în funcție de comandant (rector) al Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare“, iar la 27 octombrie 1992 este ales primul președinte al Senatului științific al acestei importante și prestigioase instituții de învățământ juridic superior din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

Exercitând această înaltă funcție de demnitate publică, îndeplinind cu cinste și onoare rolul de prim — mergător fruntaș, susținut de camarazii de serviciu, domnii ofițeri de poliție: Valentin Gutu, Vasile Grău, Mihail Gheorghita, Chiril Levița, Victor Moraru, Vasile Florea, Dumitru Baltaga, Valerii Cușnir, Ion Guciac, Simion Carp și alții, a contribuit decisiv la fondarea și dezvoltarea Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare“.

În virtutea sarcinilor funcționale trasate, ce semnifică unul dintre cele mai mari credite guvernamentale acordate, domnul Profesor Tudor Roșca recurge imediat la acțiuni consolidate privind formarea corpului didactico-științific și a bazei materiale al acestei prestigioase instituții de stat. Fiind pusă temelia respectivă, la 05 octombrie 1991 în cadrul lansării primului an de studii, Președintele Republicii Moldova, domnul Mircea Snegur i-a înmănat domnului comandant (rector) Tudor Roșca Drapelul Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare“. A fost un moment de glorie binemeritată și pentru Academia de Poliție, și pentru comandantul ei, Profesorul Tudor Roșca.

În iunie 1997 domnul Profesor Tudor Roșca revine la Universitatea de Stat din Moldova, iar din 04 noiembrie 1998 până la 04 septembrie 2002 exercită atribuțiile de prorector pentru studiile universitare cu frecvență redusă.

Concomitent, din septembrie 2002, prin cumul, este antrenat la Universitatea de Studii Europene, unde aplică întregul său potențial de conferențiar universitar la catedra „Teoria Dreptului și Disciplini Statale”.

Fiind adept înflăcărat și promotor activ al principiilor și valorilor sistemului educațional juridic în statul de drept, domnul Profesor Tudor Roșca contribuie activ la elaborarea și implementarea măsurilor pentru sporirea combativității învățământului superior juridic, una din măsurile promovate fiind instituirea și aplicarea modulului/ disciplinei de instruire juridică „Dreptul contravențional” la specialitatea Drept. Concomitent, în această perioadă de timp, desfășoară o activitate științifică laborioasă în cadrul Seminarului științific de profil interuniversitar la specialitatea 12.00.12., Drept public.

La 27 mai 2002, rectorul, profesor universitar, domnul Gheorghe Rusnac i-a înmănat domnului Profesor Tudor Roșca medalia jubiliară „Universitatea de Stat din Moldova”, iar la 25 iulie 2005, Senatul Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare” i-a conferit titlul onorific Doctor Honoris Causa.

În cursul activității științifice desfășurate, domnul Profesor Tudor Roșca a elaborat zeci de lucrări științifice, preponderent în domeniul dreptului administrativ, printre care se evidențiază: „Perfecționarea competenței Sovietelor locale de deputați ai poporului la etapa contemporană”, în Mesagerul Universității de Stat „M. Lomonosov” din orașul Moscova nr. 3, 1977; „Dezvoltarea Sovietelor locale de deputați ai poporului la etapa contemporană”, autoreferatul tezei de doctorat, Universitatea de Stat „M. Lomonosov” din orașul Moscova 1992; „Dreptul administrativ”, Chișinău, 1984; „Organele supreme și centrale ale administrației de stat” în cartea „Statutul constituțional al organelor de stat din RSSM” Chișinău, „Știința” 1986; „Participarea cetățenilor la administrarea chestiunilor de stat și cele obștești” în cartea „Asigurarea drepturilor și libertăților cetățenilor în URSS” Chișinău, „Cartea moldovenească” 1988; „Răspunderea administrativă”, USM, Chișinău, 1989; „Legislația și jurisdicția în domeniul toleranței”, referat științific prezentat la seminarul internațional organizat de O.S.C.E., desfășurat la Varșovia, Republica Polonia, 16–20 noiembrie 1992; „Constituția R. Moldova și principiile dreptului administrativ”, referat științific prezentat la seminarul internațional organizat de Consiliul Europei și desfășurat la Strasbourg, Franța, 17-20 octombrie 1994; „Poliția Republicii Moldova în opinia populației” în cartea „Căile de combatere a crimei organizate la etapa actuală”, Chișinău, 1996; „Constituționalitate, legalitate, toleranță”, în „Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova”, nr. 3, Chișinău, 1999; „Unele considerații cu referință la constrângerea administrativă” în „Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova”, nr. 3, Chișinău, 2000; „Considerații generale privind conceptul securității statului în Republica Moldova” în „Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova”, nr. 7, Chișinău, 2004, precum și multe altele.

Cu regret, se observă că Domnia Sa n-a reușit să valorifice integral potențialul său bogat de savant, explicația fiind de un realism evident de simplu: mereu antre-

nat în diverse procese instituționale administrativ — organizatorice și, respectiv, aflat în epicentrul și vârtoarea atribuțiilor funcționale administrative, a fost permanent limitat în timp la creația doctrinară personală, iar soarta prea puțin mărinimoasă i-a frânt prea devreme activitatea creativă propriu-zisă, surprinsă în ascensiune. Activitățile intense și complexe de manager desfășurate cu abnegație și dăruire de sine, bazate pe principiile sale moral-juridice și științifice nestrămutate, i-a lăsat prea puțin timp pentru activitatea științifică, astfel, în virtutea acestor circumstanțe obiective, s-a dăruit cu pasiune, cu ardoare funcțiilor multiplicative, uitând sau nevrând să creadă că viața nu este veșnică...

Or, chiar și în asemenea situație, opera științifică a domnului Profesor Tudor Roșca continuă să atingă culmile științei juridice autentice, servind călăuză pentru studenți, doctoranzi și toate categoriile de juriști interesați, astfel încât, fiind studiată în prezent, cât și peste vremi, rămâne actuală și de o valoare certă ca în momentul în care a fost creată.

Disponând de calități administrativ-organizatorice deosebite, bazate pe un comportament corect, ireproșabil și inteligent domnul Profesor Tudor Roșca, la anumite etape ale vieții, a desfășurat o activitate vastă și prodigioasă în calitate de conducător al instituției publice, mai întâi ca decan al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova, apoi în calitate de comandant (rector) al Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare”, iar, mai apoi, ca vice rector al Universității de Stat din Moldova.

Trăsătura originală, ce-l evidenția, era tratamentul strict regulamentar în relațiile cu colegii de serviciu și cu studenții, precum și respectul profesional cu care-i trata permanent cu răbdare și eleganță, atitudinea obiectivă și tratamentul egal față de toți, indiferent de funcția ocupată sau de anumite circumstanțe.

În exercitarea atribuțiilor funcționale, domnul Profesor Tudor Roșca a participat nemijlocit la elaborarea noilor politici moderne de instruire juridică, fiind instituit învățământul juridic superior, staționar și cu frecvență redusă, precum și cel postuniversitar și cel de instruire continuă în domeniul dreptului.

Fiind devotat cauzei poporului, în momentele de grea cumpănă pentru țară, ocupând o poziție fermă și intransigentă provenită din convingerile sale politice și din profunde sentimente patriotice, domnul Profesor Tudor Roșca a format detașamentul de voluntari din cadrul Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare”, compus din 24 angajați și 21 studenți care au participat eroic la conflictul armat din primăvara-vara anului 1992. Auzind glasul vremii și înțelegând interesele vitale ale poporului moldovenesc, Domnia Sa n-a stat „cu arma la picior” când era primejduită Patria sa, dar a dat curs obligației inexorabile de factor administrativ activ în apărarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova.

Obținând autoritate binemeritată și dispunând de darul de a aduna și mobiliza colectivul de muncă prin exemplul propriu, insufla colegilor de serviciu încredere și optimism, îi făcea să se simtă importanți în fața sarcinilor funcționale trasate. Pentru fiecare persoană

găsea un cuvânt de susținere și apreciere, plasându-se deasupra invidiei, rea-voinței, meschinăriei, egoismului, înfruntau cu demnitate și fără a-i împovăra pe alții cu durerea și suferința, care, spre regret, nu l-au ocolit. A fost un destoinic portdrapel pentru camarazii săi.

Domnul Profesor Tudor Roșca, fiind adept al buneii desfășurări a activității publice, pleda cu fermitate pentru aplicarea principiilor de colaborare instituțională în baza legii, fiind categoric împotriva imixtiunii oricărui factori externi în activitatea instituției de drept, pe care o conducea cu cinste și cu demnitate. Se pare, că anume acest comportament corect și intransigent, conjugat la caracterul carismatic și la firea sa temerară, a influențat decisiv asupra demisiei din funcție de rector (comandant) al Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare”. Și la acel timp, și în prezent, rămân a fi misterioase împrejurările cazului dat, ce au determinat acea demisie prematură.

Deși acest eveniment l-a marcat, Domnia Sa nu s-a luptat în mod fățiș cu situația în care s-a pomenit în virtutea unor circumstanțe subiective și voluntariste, sau n-a căutat căi neoficiale de a se menține cu orice preț în funcția deținută legal și pe merite. Era prea inteligent și rațional pentru a se compromite de dragul funcției publice administrative sau a poza în martir, era un alt aluat, o altă matrice comportamentală, care nu conținea cromozomii obedienței, fățarniciei, servilismului, fetișismului etc.

Marele merit al domnului Profesor Tudor Roșca derivă din calitățile sale excepționale de om de stat, care a tratat situațiile dificile, de genul enunțat, aplicând cu încredere și demnitate sistemul propriu de principii și valori, potrivit căruia omul sfințește locul de serviciu public, dar nu funcția publică pe om. Calm, exigent și intransigent, dar mereu politicos și amabil, prin comportamentul său ireproșabil de intelectual veritabil, a demonstrat că în viață, în orice situație, nu trebuie să abdică de la muncă cinstită, de la propria conștiință și de la deontologie moral — profesională, astfel încât este inadmisibil ca, de dragul menținerii cu orice preț în funcție publică administrativă, să se recurgă la metode inadecvate, depășite de timpul în care se impun la edificarea statului de drept — Republica Moldova. Un exemplu pentru actualitate, pentru posteritate.

Carierea profesională a domnului Profesor Tudor Roșca demonstrează că personalitatea umană, ca purtător al valorilor morale și intelectuale, este valoare supremă a organizării și funcționării societății democratice; totodată realitatea, devine uneori intangibilă față de persoana care îndrăznește să se înalțe pe culmile valorilor societății democratice, preferând dominarea asupra viciilor care te înrobește: obținerea scopului propus indiferent de mijloacele aplicate, fie chiar și ilegale sau imorale, după regula scopul urmărit scuză mijloacele aplicate; obișnuința de a pași pe calea minime rezistențe în vederea obținerii sau/ și menținerii funcției publice; căutarea și aplicarea modalităților rudimentare de dragul confortului material; lipsa faptelor concrete în favoarea declarațiilor sterile; mimarea acțiunilor ce se impun sau eschivarea de a depune eforturi personale cu caracter civic, moral și intelectual pentru crearea societății democratice etc.

Înzestrat cu înalte valori umane, manifestând ponderabilitate profesională și echilibru moral, domnul Profesor Tudor Roșca în cursul carierei profesionale a depășit cu curaj și demnitate cazurile vicioase, menținându-se ca o personalitate puternică în societate și devotată cauzei de a sluji poporului.

Ca valoros cadru universitar de prestigiu, dotat cu un profund simț pedagogic, stimat și iubit de colegi și de studenți, domnul Profesor Tudor Roșca a împărtășit necondiționat, cu dăruire de sine taina unei ilustre gândiri juridice luminoase și reformatoare, punându-și amprenta asupra altoirii și cultivării profesionale a numeroase promoții de juriști.

Astfel, întreaga lui ființă umană și prestație profesională au condus la recunoașterea binemeritată a autorității sale incontestabile și, fiind unul dintre cei mai de vază profesori universitari din țară, recunoscut în lumea academică internațională, pe bună dreptate, domnul Profesor Tudor Roșca este considerat patriarhul Dreptului administrativ contemporan în Republica Moldova.

Frumoase și neuitate sunt amintirile despre întâlnirile cu domnul Profesor Tudor Roșca la diverse festivități organizate la facultate, la seratele de absolvire sau de aniversare de la absolvirea studiilor universitare a promoțiilor de juriști, unde prezența și participarea sa luminoasă și sinceră conta extrem de mult, astfel încât era împlinită bucuria evenimentului festiv cu participarea profesorului iubit. Cei care l-au cunoscut, în special cei care l-au avut în preajmă ca student și/sau ca doctorand, sau ca și coleg de serviciu public ori de breaslă universitară, sau ca și membru al comisiilor de doctorat ori masterat, sau ca președinte ori membru în numeroasele comisii de licență sau de concurs instituite pentru conferirea gradelor didactice, își amintesc cu deosebită plăcere și satisfacție clipele de colaborare și conlucrare profesională și doctrinară; încrederea și perseverența într-o lume mai bună și mai dreaptă, în sens juridic, optimismul și înflăcărea sa pentru schimbarea în bine a societății și ordinii de drept.

La 1 septembrie 1982, din prima zi de studenție, alături de colegii mei: Oleg Moruz, Mihai Balan, Sergiu Cernetchi, Valerii Nuta, Iurie Galanciuc, Valerii Balaban, Ion Vicol, Andrei Țoșca, Sergiu Groza, Ion Popescu, Alexandru Chisnenco și alții, am avut fericita ocazie de a-l cunoaște pe domnul Profesor Tudor Roșca, pe atunci tânăr doctor în drept, desemnat curatorul grupei academice din care făceam parte; s-a remarcat prin ținuta severă și exigentă, totodată simplă și accesibilă în raport cu noi, studenții. Pe parcursul studenției am fost impresionați atât de prestația oratorică la prelegerile captivante și de cerințele severe înaintate la seminare, precum și de atitudinea grijulie, în special în cazul vizitelor inopinate la căminul studentesc când se interesa de condițiile de trai și de odihnă ale studenților.

Mă simt privilegiat în postură de discipol al domnului Profesor Tudor Roșca, sub îndrumarea și povățuirea căruia am efectuat studiile universitare și postuniversitare (doctorantura), astfel elaborând și susținând în anul 1987 teza de licență, iar, ulterior, în anul 1998, teza de doctorat. În relația noastră, domnul Profesor

Tudor Roșca a dat mereu muncii sale de mentor științific un sens de exigență sporită și de responsabilitate vădită, astfel încât indicațiile stricte și sfaturile înțelepte primite de-a lungul timpului, au generat valoroase teze practice – științifice în care s-au conturat și dezvoltat: în plan teoretic — concepția fundamentală cu privire la Dreptul contravențional în sistemul de drept al R. Moldova; în plan practic — soluții de rezolvare a problemelor de drept la examinarea cauzelor contravenționale și în plan legislativ — propuneri *de lege lata* și *de ferenda* cu privire la perfecționarea și îmbunătățirea legislației contravenționale.

Relevant, în acest sens, este cazul din septembrie 1994, când în cadrul elaborării concepției și structurii tezei de doctorat, în postură de doctorand, am prezentat domnului Profesor Tudor Roșca opinia cu privire la dreptul contravențional, ca ramură de drept autonomă, pledând pentru separarea materiei contravenționale de sub tutela dreptului administrativ. În acel moment, remarcând ținuta intelectuală implacabilă, i-am simțit reacția neordinară, dar intransigentă de adept consacrat și promotor consecvent al dreptului administrativ și, deși, mi s-a părut puțin surprins de această propunere revoluționară și, cu toate că era limitat în timp (ne aflam în biroul de serviciu, iar în anticameră se aflau angajați ai Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare“) a citit cu atenție argumentele invocate, a recitat întorcându-se uneori și părea că nu mai termină lectura, apoi cu privirea sa specifică care te învăluie, mi-a spus cu vocea lui severă, dar binevoitoare: „...da, există câmp juridic pentru dezbateri științifice, de aceea, odată ce această idee este în stare embrionară, ea trebuie dezvoltată, dar nu în detrimentul dreptului administrativ. Ți dai seama câte teorii de drept, practici judiciare și acte legislative punem sub semnul întrebării? Se impun cercetări științifice fundamentale și consistente, în acest sens, de aceea înainteză treptat, atent și insistent...“

Exemplul elucidat, precum și multe altele, caracterizează colaborarea constructivă dintre conducătorul tezei de doctorat și doctorand, evidențiind locul și rolul domnului Profesor Tudor Roșca în această relație științifică norocoasă pentru mine.

Despre calitățile sale umane de excepție, despre cultura juridică performantă și despre educația intelectuală desăvârșită, ce-l definesc pe domnul Profesor Tudor Roșca, ar fi foarte multe de spus, prea multe pentru a fi încadrate în asemenea spațiu. Deși credeam că l-am cunoscut bine, doar, retrospectiv, acum îmi dau seama cât de valoroasă, prestigioasă și importantă este această personalitate istorică pentru societatea noastră, prin ideile revoluționare-științifice elaborate, prin credința juridică fermă promovată și prin faptele nobile de care a dat dovadă pe tot parcursul vieții.

La 30 iulie 2009, din nefericire, firul vieții domnului Profesor Tudor Roșca s-a întrerupt brusc, mult prea devreme de un destin firesc. Plecând în lumea veșnică a celor dreپți, Domnia Sa se odihnește în mila și paza

Domnului la Cimitirul central din municipiul Chișinău, luminând, ca o flacără sfântă, calea celor care l-au avut în preajmă și care-i poartă memoria pe pământ.

Viața și faptele Domniei sale servesc exemplu elocvent și izvor nesecat, dătător de putere, energie și inspirație pentru noi, cei onorați de legătura de mare profunzime intelectuală cu care ne-am învrednicit, astfel domnul Profesor Tudor Roșca rămâne mereu un apropiat al tuturor celor aflați sub tutela sa științifică, lăsându-ne testamentul moral sub forma maximei antice: „Să-ți faci unic judecător, pentru faptele vieții, propria conștiință“ (Platon, filosof grec).

Pe tot parcursul vieții, domnul Profesor Tudor Roșca a fost susținut de soție, distinsa doamnă Dina, de feciorul Andrei și nora Natalia — ființele cele mai scumpe și iubite sufletului său, care i-au fost sprijinul de nădejde și sursa veritabilă de inspirație și alinare la bine și la greu, iar minunatul nepoțel Antoni este întruchiparea dragostei și mândriei bunelului pe acest pământ.

Prin Decretul Președintelui Republicii Moldova Nicolae Timofti nr. 100-VII din 31 mai 2012, pentru merite excepționale în domeniile de activitate întru binele Patriei, în semn de înaltă apreciere a contribuției deosebite la fondarea și dezvoltarea învățământului superior de specialitate și pentru merite în pregătirea specialiștilor de înaltă calificare și educarea tinerei generații în spiritul patriotismului, domnul Tudor Roșca este decorat post-mortem cu distincția de stat supremă a Republicii Moldova „Ordinul Republicii“. Târzie glorie ce vie, ca bruma peste vie...

Numele domnului Profesor Tudor Roșca este înveșnicit prin conferirea numelui și prenumelui său Bibliotecii Academiei Naționale de Politie „Ștefan cel Mare“, precum și aulei academice din sediul Universității de Stat din Moldova, Facultatea de Drept în care se țin prelegeri de „Drept administrativ“.

Cuvintele niciodată nu reușesc să spună totul, dar, în contextul tradițiilor și canoanelor creștin-ortodoxe moștenite din străbuni, sunt necesare și binevenite, motiv pentru care, prin acest memoriu, aducem omagiu de profundă recunoștință bunului și scumpului meu învățător, mentor și prieten, regretatului domnului Profesor Tudor Roșca, cavaler al Ordinului Republicii, personalitate notorie și marcantă care ocupă un loc destoinic și meritat în panteonul Științei și Educației în Republica Moldova.

Bunul Dumnezeu să-l odihnească în pacea cea veșnică, iar pe noi, ce-i care-i purtăm amintirea pe pământ, să ne călăuzească spre activități nobile și demne de Omul și Savantul, domnul Profesor Tudor Roșca — o candelă a cumsecădeniei, modestiei și decenței, care luminează continuu.

Cu profunde sentimente de recunoștință și adânci plecăciuni ...

Sergiu FURDUI,
judecător, doctor în drept, conferențiar universitar